

Uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap

Indhold

1.	Indledning	1
1.1	Analysens og rapportens opbygning	1
2.	Sammenfatning og perspektivering	5
3.	Børn og unge med handicap	13
3.1	Kort om kildeovervejelser	14
3.1.1	Resultater af PPR-journalgennemgang	14
3.2	Om fremgangsmåde og metode	17
3.2.1	Analytiske konsekvenser af forskelle i handicappenes omfang	19
3.2.2	Læseguide til rapportens tabeller og figurer	19
4.	Uddannelsesmønstre i grundskolen	20
4.1	Grundskolen	20
4.2	Betydningen af køn, etnicitet samt social baggrund for at gennemføre grundskolen	24
4.2.1	Betydningen af køn og etnicitet	24
4.2.2	Sociale baggrundskarakteristika	27
4.3	Betydningen af særlig støtte, vejledning og hjælpemidler m.v.	30
4.3.1	Hjælpemiddelordninger	31
4.3.2	Specialundervisning	35
4.3.3	Social integration	42
4.3.4	Forældrenes engagement	45
4.3.5	Fysisk tilgængelighed	47
4.4	Hvor bliver de af?	49
5.	Gennemførelse og prøvfrekvenser	52
5.1	Prøvefrekvens	54
5.1.1	Hvor mange tager 9. klasse uden at gå til FSA?	54
5.1.2	Aflægges der prøve i dansk, matematik og engelsk?	55

5.2	Karakterresultater i kernefag	56
5.3	Betydningen af køn, etnicitet samt social baggrund	57
5.3.1	Betydningen af køn og etnicitet	57
5.3.2	Øvrige sociale baggrundskarakteristika	59
6.	Ungdomsuddannelse	65
6.1	Påbegyndt ungdomsuddannelse	66
6.1.1	Forsinkelse i uddannelsessystemet	66
6.1.2	De enkelte handicapgrupper	68
6.2	Betydningen af køn, etnicitet samt social baggrund	70
6.2.1	Betydningen af køn og etnicitet	71
6.2.2	Øvrige sociale baggrundskarakteristika	72
6.3	Betydningen af støttende og vejledende faktorer	78
6.3.1	Uddannelsesvejledning	78
6.3.2	Brug af uddannelsesplaner	81
6.3.3	Varetagelse af uddannelsesplaner	83
6.3.4	Viden om unge med handicap i Ungdommens Uddannelsesvejledning	84
6.3.5	Inddragelse af handicapspecifik viden	85
6.3.6	Vejledning uden for uddannelsessystemet	86
6.3.7	Hjælpeordninger	87
6.3.8	Specialundervisning	89
6.3.9	Social integration	92
6.3.10	Forældrenes engagement	95
6.3.11	Tilgængelighed	96
6.3.12	Botilbud	97
6.4	De unge på ungdomsuddannelse	98
6.4.1	Vejledning på ungdomsuddannelsen	99
6.4.2	Hjælpeordninger på ungdomsuddannelsen	100
6.4.3	Tilgængelighed på ungdomsuddannelsen	101
7.	Uddannelsesresultater institutionsniveau – kontrol for social baggrund	102
8.	Krav til unge med handicap	105
8.1.1	Samfundets krav til uddannelse	105
8.1.2	Obligatorisk test og obligatorisk afgangsprøve	106
9.	Omstruktureringers betydning	109
9.1	Fakta om kommunalreformen i forbindelse med uddannelsesmuligheder for børn og unge med handicap	109
9.1.1	Kommunernes ansvarsområder	109

9.1.2	Regionernes ansvarsområder	110
9.1.3	Statens ansvarsområder	110
9.2	Kommunalreformens konsekvenser for uddannelsesresultater blandt børn og unge med handicap	111
9.2.1	Forskellighed i kommunerne	111
9.2.2	Overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse	113
10.	Fremgangsmåde og metode	115
10.1	Etablering af stikprøven	115
10.1.1	Pilotprojekt i Århus Kommune	115
10.1.2	Repræsentativt udvalgte kommuner	116
10.1.3	Systematisk gennemgang af PPR-journaler	117
10.1.4	Årgang 1985	120
10.2	Om undersøgelserne og metoderne	121
10.2.1	Registerundersøgelserne – årgang 1990	121
10.2.2	Spørgeskemaundersøgelse blandt unge med handicap i årgang 1990	123
10.2.3	Personlige dybdeinterview med unge med handicap og deres forældre samt interview med uddannelsesvejledere	124
10.2.4	Nøglepersoninterview	125
10.2.5	Registerundersøgelserne – årgang 1985	125
11.	Appendiks 1: Dokumentation for analyseresultater	127
11.1	Regressioner kun på baggrundsvariable (registerdata)	127
11.1.1	Gennemførelse af grundskolen	127
11.1.2	Gennemførelse med FSA	129
11.1.3	Påbegyndelse af ungdomsuddannelse	130
12.	Appendiks 2: Registerundersøgelse for årgang 1985	131
12.1	Børn og unge med handicap i årgang 1985	132
12.1.1	Sammenligning med unge uden handicap	132
12.1.2	Typer af handicap	133
12.2	Uddannelsesmønstre	134
12.2.1	Grundskolen	134
12.2.2	Ungdomsuddannelsen	135
12.2.3	Den videregående uddannelse	136
12.3	De unges sociale baggrund	137
12.3.1	Elevspecifikke faktorer	137
12.3.2	Forældrebaggrund	139

1. Indledning

Formål

Denne rapport tilvejebringer et repræsentativt dokumentationsgrundlag for præstationer gennem uddannelsessystemet¹ for børn og unge med handicap. Med denne kortlægning og undersøgelse af årgang 1990 er der tale om den første landsdækkende repræsentative kortlægning af uddannelsesresultater for børn og unge med handicap. For første gang sammenlignes, på repræsentativt grundlag, hvordan børn og unge med handicap klarer sig i forhold til børn og unge uden handicap.

Fastlægge, hvad der hæmmer, og hvad der fremmer uddannelsesresultaterne

Formålet er at etablere et videngrundlag for aktørerne på området. Kortlægningen danner således udgangspunkt for et analysearbejde, der har haft til formål at identificere, hvad der hæmmer, og hvad der fremmer uddannelsesresultaterne for børn og unge med handicap. Resultaterne skal hermed bl.a. skabe et grundlag for at kvalificere undervisning og vejledning.

Forud for undersøgelsen gennemførtes et systematisk litteraturstudie².

Det indsamlede datagrundlag giver mulighed for, via opfølgende analyser, at følge og sammenligne karrieremønstret for årgang 1990 videre efter eventuel ungdomsuddannelse og optagelse på videregående uddannelse.

1.1 Analysens og rapportens opbygning

Rapportens struktur og opbygning

Rapporten indledes med et beskrivende kapitel vedrørende afgrænsning af undersøgelsens fokus: Børn og unge med handicap. Her præsenteres undersøgelsens handicapdefinition, og der redegøres dels for arbejdet med at etablere en repræsentativ stikprøve af unge med handicap i årgang 1990, dels undersøgelsens videre fremgangsmåde og metode. Herefter følger tre hovedkapitler, der fremlægger undersøgelsens resultater.

---

¹ Finansieringen af undersøgelsen er sket med midler fra satspuljeprojektet, Nye og nemmere veje.

² Handicappede børn og unges uddannelsesresultater og mønstre: Et litteraturstudie. Capacent 2008.

Opbygningen af disse kapitler afspejler afgørende uddannelsesmæssige faser. Faser, som – hvis de skal gennemføres – indebærer udfordringer, der skal mødes, og som for unge med handicap kan indebære barrierer, der gør det svært at gennemføre faserne. De overordnede faser, som rapporten behandler, er:

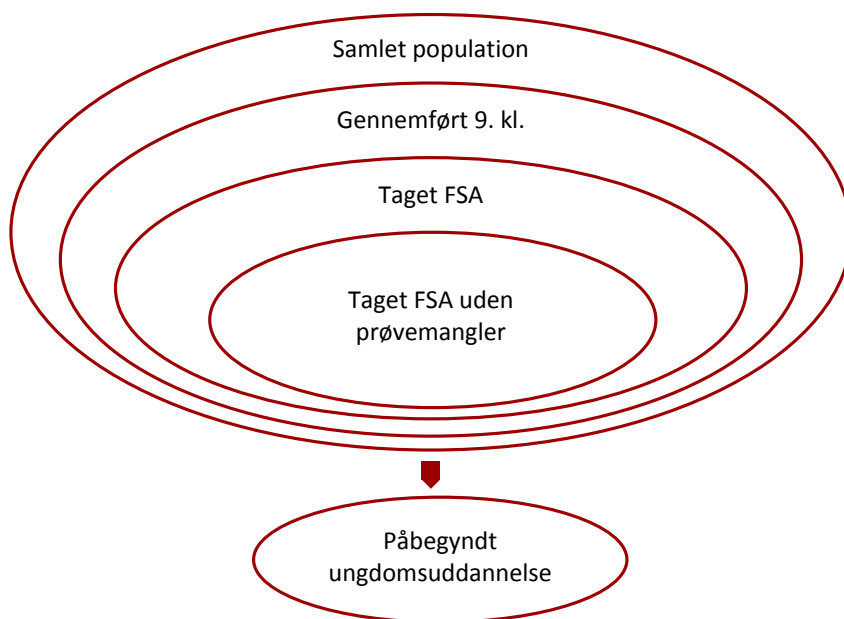
Tre afgørende uddannelsesmæssige faser

- Gennemfører grundskolen til og med niende klasse.
- Tager Folkeskolens Afgangsprøve³
- Påbegynder en ungdomsuddannelse.

Figur 1.1 illustrerer denne inddeling i faser, som skal gennemføres. Den øverste cirkel viser delpopulationerne, som analyseres i behandlingen af grundskolen. Af den samlede årgang vil en del have gennemført grundskole, en delpopulation af disse vil have taget Folkeskolens Afgangsprøve. Går vi endnu et trin ned, vil en delmængde af disse have taget alle karakterbedømte prøver. Samtidig vil en delmængde af de unge, der gennemfører grundskolen, efterfølgende have påbegyndt en ungdomsuddannelse.

Figur 1.1

Oversigt over forskellige delpopulationer efter overvindelse af uddannelsesmæssige barrierer

³ For absolut størstedelen af årgangen er FSA taget – eller fravalgt, da FSA-prøverne var frivillige. Som det vil blive behandlet senere, kan det antages, at indførelse af obligatoriske test og afgangsprøver (LOV nr. 313 af 19/04/2006) kan have medført ændringer i antallet – herunder også antal aflagte prøver på særlige vilkår.

Naturlig progression i analyserne

Rapportens analyser bevæger sig oppefra og ned i denne figur og sammenligner løbende – inden for hver fase – gruppen med handicap med gruppen uden handicap/"sammenligningsgruppen", jf. nedenfor.

På denne måde forløber gennemgangen fra et udgangspunkt i de første analyser, hvor hele årgangen analyseres, til de sidste analyser, hvor kun den andel, der har taget Folkeskolens Afgangsprøve (9. klasse), behandles. Analyserne har dermed en naturlig progression, således at de unge med handicap løbende sammenlignes med den relevant sammenlignelige andel af den samlede population.

Undersøgelsens første hovedspørgsmål er således at belyse uddannelsesresultater og mønstre for børn og unge med handicap.

På denne baggrund var det undersøgelsens andet hovedspørgsmål at søge at identificere hvad der karakteriserer og har betydning for det gode uddannelsesforløb og således hvad der hæmmer og fremmer et godt forløb. Dette andet hovedspørgsmål er søgt besvaret sideløbende med kortlægning af resultater og mønstre, gennem statistiske analyser, spørgeskemaundersøgelser og kvalitative interview.

Læsevejledning

I kapitel 2 gives en kort sammenfatning og perspektivering af undersøgelsens resultater i forhold til, hvad der henholdsvis fremmer og hæmmer uddannelsesresultater for børn og unge med handicap.

Rapportens opbygning

Kapitel 3 opridser de vigtigste elementer i forhold til rapportens datagrundlag, metode og fremgangsmåde, som sætter rammen for de følgende kapitler. De substantielle analyser præsenteres fra rapportens kapitel 4, der behandler spørgsmålet om, hvorvidt den unge med handicap har gennemført grundskolen. Det forsøges klarlagt, hvilke faktorer der har betydning for gennemførelse heraf. Kapitel 5 bevæger sig et trin længere ned og analyserer på, hvad der har betydning for, at de unge, der gennemfører grundskolen, også får taget afgangsprøven. Kapitlet bevæger sig også længere ind i figuren og analyserer på prøvfrekvenser og resultater. Hovedkapitel 6 bevæger sig et skridt længere og behandler spørgsmålet om, hvilke faktorer der har betydning for, om den unge med handicap påbegynder en ungdomsuddannelse.

I kapitel 7 behandles kort overvindelsen af de uddannelsesmæssige barrierer aggregeret i forhold til institutionstype.

Rapportens kapitel 8 redegør for vurderet betydning af ændringer i folkeskoleloven vedrørende obligatoriske prøver m.v. samt vurdering af betydningen af strukturreformen i relation til handicappede børn og unges uddannelseskarriere og mønstre. Kapitlet er baseret på analytiske resultater kombineret med nøglepersonvurderinger.

Rapportens kapitel 10 giver en omfattende redegørelse for undersøgelsens fremgangsmåde, metode og datagrundlag. Appendiks 1 (rapportens kapitel

11) indeholder dokumentation for de samlede regressionsmodeller, der er anvendt, mens appendiks 2 (rapportens kapitel 12) indeholder resultatet af de gennemførte analyser på årgang 1985.

2. Sammenfatning og perspektivering

Første landsdækkende repræsentative kortlægning

Denne rapport tilvejebringer et repræsentativt dokumentationsgrundlag for vej og præstationer gennem uddannelsessystemet for børn og unge med handicap. Med denne kortlægning og undersøgelse af årgang 1990 er der tale om den første landsdækkende repræsentative kortlægning af uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap. For første gang sammenlignes, på repræsentativt grundlag, hvordan børn og unge med handicap klarer sig i forhold til børn og unge uden handicap.

PPR-gennemgang i 12 kommuner

På denne baggrund var det undersøgelsens andet hovedspørgsmål at søge at identificere hvad der karakteriserer og har betydning for det gode uddannelsesforløb og således hvad der hæmmer og fremmer et godt forløb. Dette andet hovedspørgsmål er søgt besvaret sideløbende med kortlægning af resultater og mønstre.

Undersøgelsen er gennemført på baggrund af gennemgang og registrering af 6.124 PPR-sager i 12 repræsentativt udvalgte kommuner. På denne baggrund gennemførtes: Registerundersøgelser og analyser, spørgeskemaundersøgelser samt kvalitative interview med såvel målgruppe som med udvalgte eksperter og nøglepersoner på området.

Af rapporten og herunder rapportens metodeafsnit fremgår mere præcise beskrivelser af dataindsamling, fremgangsmåde m.v.

Overblik

Hvert fjerde barn i Danmark har en PPR-journal

Hvert fjerde barn i Danmark har en PPR-journal (25,4%). Af disse har 7,6% et handicap, jf. det miljørelaterede handicapbegreb beskrevet i kapitel 3, ca. 14% har registreret indlæringsvanskeligheder som en betydende problemstilling, og ca. 11% har adfærds-, kontakt- eller trivselsproblemer som en betydende problemstilling (AKT).

Handicappene blev undervejs i registreringen og i de videre analyser opdelt i ni grupper af handicap.

- Motorisk handicap
- Senhjerneske
- Udviklingsforstyrrelse
- Synshandicap
- Hørehandicap
- Tale-, sprog- og læsehandicap
- Epilepsi
- Andet
- Flerhandicap.

Gruppernes specifikke uddannelsespræstationer og mønstre fremgår af rapporten. Her følger et samlet billede for hele gruppen af handicappede.

Gennemførelse af grundskolen

Gennemførelse af grundskolen til og med 9. klasse

81% af børn og unge med handicap gennemfører grundskolen til og med 9. klasse. Tilsvarende andel for børn og unge uden handicap er 94%. Ca. halvdelen af de børn og unge med handicap, som i 2007 – som ca. 17-årige – ikke havde gennemført grundskolen til og med 9. klasse, havde afsluttet undervisningspligten på et tidligere klassetrin. For de øvrige, som stadig var indskrevet i grundskolen, indikerede data – f.eks. at de indenfor seneste år havde skiftet til et højere klassetrin -, at de stadig, med forsinkelse, ville kunne gennemføre til og med 9. klasse inden for de nærmeste år. Men der er ingen grund til at antage, at denne forsinkelse vil medføre en betydelig ændring af den samlede gennemførelsesprocent.

Handicap har en stærkere betydning for gennemførelsesgraden end køn og etnicitet. Tilstedeværelsen af et handicap eller anden funktionsnedsættelse neutraliserer således betydningen af de individspecifikke faktorer med betydning for gennemførelsesgrad: Køn og etnicitet, som har betydning for gennemførelsesgraden blandt børn og unge uden handicap.

Ressourcemæssigt stærke forældre har betydning

Ressourcemæssigt stærke forældre formindsker forskellen i gennemførelsesgrad i grundskolen mellem gruppen af unge med handicap og unge uden handicap. Forældres uddannelsesbaggrund, indkomst og fastholdelse af ægteskab virker, – sammenlignet med børn og unge uden handicap – væsentligt stærkere fremmende for handicappede børn og unges gennemførelsesgrad.

Af de børn og unge med handicap, som har haft kortere eller længerevarende ophold på specialskoler, gennemfører ca. 57% til og med 9. klasse. Af de handicappede børn og unge, som har haft kortere eller længerevarende ophold i specialklasser, afslutter ca. 70% skolegangen med 9. klasse.

**Specialpædagogisk
bistand ikke fuldt ud
kompenserende***Hjælpe midler og specialundervisning er ikke fuldt ud kompenserende*

32% af børn og unge med handicap har benyttet hjælpemidler i løbet af grundskolen. Af disse gennemfører 72% grundskolen til og med 9. klasse. 89% af de handicappede børn og unge, som ikke benytter hjælpemidler, gennemfører grundskolen til og med 9. klasse.

Kun ganske få handicappede (ca. 4%) modtager hjælpemidler uden også at modtage specialundervisning. Gennemførelsesgraden for elever med handicap der både bruger hjælpemidler og får specialundervisning er 6 procentpoint højere end dem der alene får hjælpemidler.

71% af børn og unge med handicap har modtaget specialpædagogisk bistand. Af disse gennemfører ca. 80% folkeskolen til og med 9. klasse. Gennemførelsesgraden er her næsten den samme som for handicappede børn og unge, der ikke modtager specialpædagogisk bistand, men ligger godt 15% under gennemførelsesgraden for børn og unge uden handicap, som modtager specialpædagogisk bistand⁴.

Hjælpe midler tildeles gennemsnitligt set den gruppe af handicappede børn og unge, som har den laveste gennemførelsesgrad, og er således ikke i stand til i tilstrækkelig grad at kompensere for handicappet - heller ikke sammenlignet med gruppen af handicappede, som ikke benytter hjælpemidler. Børn og unge som bruger hjælpemidler har en 17 procentpoint lavere gennemførelsesgrad end børn og unge med handicap som ikke bruger hjælpemidler.

Modtagelse af hjælpemidler er således en indikator for absolut laveste gennemførelsesgrad af grundskolen. Meget tyder altså på at hjælpemidler ikke er nok, der skal også anden specialpædagogisk bistand til. En betydelig positivt kompenserende effekt på gennemførelsesgraden frem til 9. klasse vil kunne opnås ved at fokusere på vejledning og assistance til de handicappede børn og unge, som modtager hjælpemidler.

Vejledning og assistance til de handicappede børn og unge, som modtager hjælpemidler

5% af børn og unge med handicap har oplevet problemer med fysisk tilgængelighed. De, der har oplevet problemer med fysisk tilgængelighed i grundskolen, gennemfører i mindre grad grundskolen.

Folkeskolens Afgangsprøve

81% børn og unge med handicap gennemfører folkeskolen til og med 9. klasse. 64% tager Folkeskolens Afgangsprøve – heraf 9% med en eller flere prøvemangler⁵. 94% børn og unge uden handicap gennemfører folkeskolen til og med 9. klasse. 91% tager Folkeskolens Afgangsprøve – heraf 8% med en eller flere prøvemangler. Altså er der 17 procentpoints forskel blandt

---

⁴ F.eks. Børn med specifikke eller generelle indlæringsvanskeligheder.

⁵ F.eks. fordi de fik dispensation til ikke at aflægge prøve i et eller flere fag.

børn og unge med handicap mod 3 procentpoints forskel blandt børn og unge uden handicap.

Sammenlignes karaktergennemsnit for gruppen af elever, der tager FSA, så ligger gruppen af afgangselever med handicap ca. 0,5 karakterpoint under afgangselever uden handicap.

Samme baggrundsmæssige karakteristika som for gennemførelse frem til 9. klasse gør sig gældende med hensyn til den gruppe af handicappede børn og unge, der også tager Folkeskolens Afgangsprøve. Forældrenes uddannelse, indkomst og ægteskabelige status har væsentligt stærkere betydning end betydningen for gruppen uden handicap.

Urbaniseringsgrad har betydning for om FSA tages

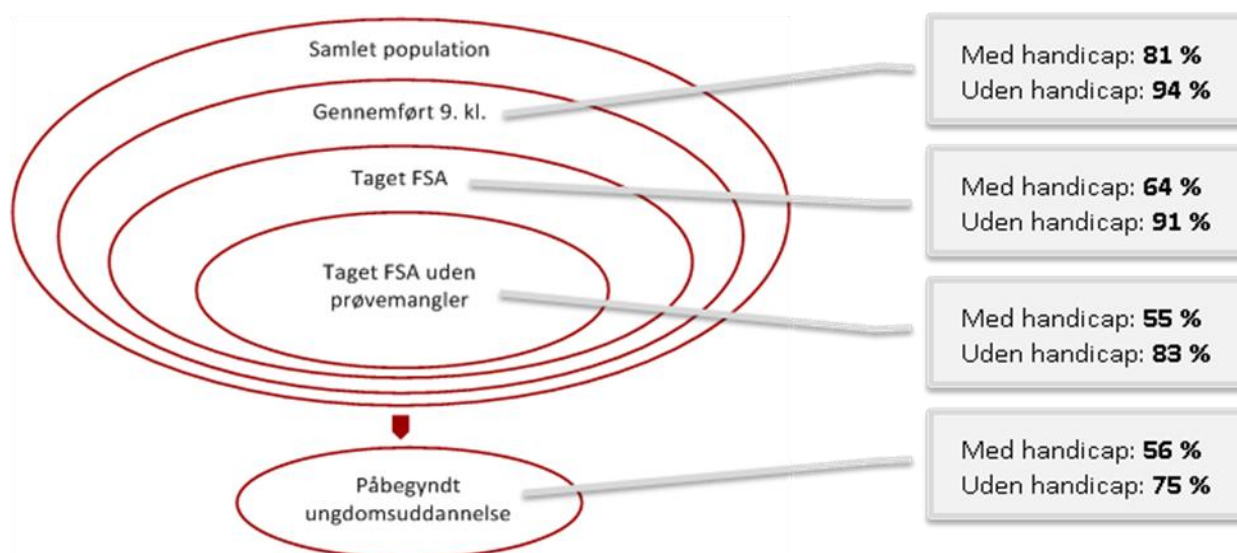
Yderligere tyder det på, at urbaniseringsgrad har betydning for, om handicappede børn og unge tager FSA. Blandt de børn og unge med handicap, som har gennemført grundskolens 9. klasse og bor i byer med under 100.000 indbyggere, tager 75% FSA. Blandt børn og unge med handicap, som bor i byer med mere end 100.000 indbyggere, er det tilsvarende tal 85%.

Overgang til ungdomsuddannelse

Del af forsinkelsen indhentet

75% af børn og unge uden handicap fra årgang 1990 havde i 2007 påbegyndt en ungdomsuddannelse. Det tilsvarende tal for unge med handicap var 44%. Ifølge undersøgelsens surveydata var denne forskel blevet formindsket i 2009. Her var tallet for unge uden handicap stadig ca. det samme, men unge med handicap havde "indhentet" end del af forsinkelsen. Således var 56% af de unge med handicap (årgang 1990) i gang med en ungdomsuddannelse i 2009.

Figur 2.1 Sammenfatning af analyseres resultater

Forsinkede men mere målrettede

Blandt unge med handicap var det 9 procentpoint af dem, som tog Folkeskolens Afgangsprøve, som ikke kom i gang med en ungdomsuddannelse. I overgangen fra Folkeskolens Afgangsprøve til ungdomsuddannelse "tabtes" 16 procentpoint blandt unge uden handicap.

Blandt de unge, som har taget Folkeskolens Afgangsprøve, er der således en tendens til, at en større andel af de handicappede unge påbegynder en ungdomsuddannelse end blandt unge uden handicap.

**Ressourcestærk
gruppe skiller sig ud**

Det indikeres altså, at vi her har at gøre med en gennemsnitligt set velmotiveret, målrettet og ressourcestærk gruppe, der har skilt sig ud. Hvor stor en andel af disse der gennemfører ungdomsuddannelsen, er der ikke tal for endnu.

Forældrebaggrund og urbaniseringsgrad er igen – som ved FSA – statistisk betydende faktorer for påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

Et ressourcekrævende udskilningsløb

Som det skitseres i figuren og beskrives i teksten, er der altså tale om et relativt større frafald, sammenlignet med gruppen af børn og unge uden handicap, både med hensyn til gennemførelse af grundskolen og med hensyn til at tage Folkeskolens Afgangsprøve. Hjælpemidler og specialpædagogisk bistand er ikke i stand til at kompensere fuldt ud. Gruppen af børn og unge med handicap har desuden en lavere gennemførelsesgrad end gruppen af børn og unge uden handicap, som modtager specialpædagogisk støtte.

En relativt afgørende konstatering er det imidlertid, at de unge med handicap, der tager Folkeskolens Afgangsprøve, i højere grad end unge uden handicap går i gang med en ungdomsuddannelse. Der synes således at være et afgørende løft at hente i processen frem mod Folkeskolens Afgangsprøve.

Hvad fremmer gode uddannelsesresultater for børn og unge med handicap?

**Handicappets omfang
er afgørende**

I forlængelse af kortlægningen af uddannelsesresultater for børn og unge med handicap søgtes det også at identificere henholdsvis gode og dårlige uddannelsesforløb. Statistisk evidensbaseret identifikation af henholdsvis gode og dårlige uddannelsesforløb har en række begrænsninger, fordi der ikke kan kontrolleres for korrelationen mellem uddannelsesresultater og handicappets omfang. I statistisk analyse af f.eks. specialpædagogisk bistand kan det således ikke med sikkerhed afgøres i hvilken grad et godt resultat skyldes de individuelle forudsætninger for læring – at handicappet har et begrænset omfang – eller i hvilken grad det f.eks. skyldes en ganske specifik og særligt god specialpædagogisk indsats. Denne begrænsning er dog ikke gældende i de følgende konklusioner.

Nedenfor opsummeres en række karakteristika og perspektiveringer af hvad der fremmer gode uddannelsesresultater.

Vejledning virker

Det fremgår af undersøgelsens kvalitative undersøgelse, at de, der klarer sig bedst, også er dem, der har oplevet den mest kvalificerede støtte og vejledning, uanset af hvem og hvor de har fået den. De kvalitative interview efterlader imidlertid også det indtryk, at der er tilfældigheder og store variationer i oplevelsen af kvaliteten og rettidigheden i den vejledning, børn og unge oplever i løbet af deres skolegang og uddannelse. Men der hvor den finder sted, sætter den positive aftryk på forløbet.

Hvor vejledning finder sted, sætter den positive aftryk

Det fremgår af undersøgelsen, at de aftryk – erindringen om vejledningen – som UU-vejlederne efterlader, har en statistisk sammenhæng med handicappede unges påbegyndelse af en ungdomsuddannelse.

Det fremgår af undersøgelsen, at UU-centrene i pænt omfang har kendskab til de unge med handicap. Men der synes at være en række områder, hvor indsatsen og sammenhængen i den kan forbedres.

UU-centrene synes for det første at have besvær med at nå de handicappede unge, som har forladt uddannelsessystemet efter grundskolen. En ud af fire unge med handicap erindrer at være blevet kontaktet af en UU-vejleder.

Af andre interview fremgår, i forlængelse heraf, at huller i uddannelsesvejledningen ofte hænger sammen med svigtende kommunikation mellem institutioner – ofte privat-, efter- og specialskoler – og UU-centrene.

Udfordring ifm. overlevering mellem institutioner

For det andet fremgår det af undersøgelsen, at viden om og hensyntagen til det specifikke handicap varierer og er afhængigt af en svingende grad af tilgængelighed af oplysninger om handicapet. Således foreligger der oplysninger om handicap i ca. hver tredje sag vedrørende de undersøgte unge med handicap. Der synes med andre ord at mangle systematik i såvel sagsoverførsel af viden om det specifikke individs handicap og generel information om forskellige handicaps betydninger og handlemuligheder i relation hertil.

Et aktivt socialt liv fremmer gennemførelsesgraden og uddannelsespræstationer

Et aktivt socialt liv er sammenfaldende med en positiv gennemførelsesfrekvensen i grundskolen. Oplevelse af ekskludering påvirker præstationerne negativt. Dette udtryk forstærkes med handicapets omfang. Denne tendens gør sig tydeligt gældende også med hensyn til at tage Folkeskolens Afgangsprøve og optagelse på en ungdomsuddannelse.

Handicapspecifik viden og specialpædagogisk bistand

Ser man sammenhængende på undersøgelsens resultater, tegner der sig et billede af, at børn og unge med handicap – de ca. 7% af en årgang – samlet set er i den gruppe af børn og unge, der har den laveste gennemførelsesprocent i grundskolen og præsterer lavest med hensyn til at tage Folkeskolens Afgangsprøve. Tilstedeværelsen af et handicap har synes desuden at have større betydning end ellers stærke markører som køn og etnicitet.

Tydligst viser tendensen sig i, at de børn og unge, der modtager hjælpemidler, er den gruppe, der samlet set klarer sig dårligst – også sammenlignet med andre børn og unge med handicap. Hjælpemidler er altså ikke en tilstrækkeligt kompenserende ressource i sig selv.

Det fremgår således også, at gruppen af børn og unge med handicap med hensyn til uddannelsesresultater er væsentligt mere afhængige af ressourcer, uden for grundskolen og uddannelsessystemet, end gruppen af børn og unge uden handicap. Med ressourcer henvises her f.eks. til det forhold at forældreressourcer har så relativt større betydning for børn og unge med handicap.

Sammenlignes med niveauet for, hvordan grundskolen kan kompensere for forældres sociale og uddannelsesmæssige baggrunde m.v. for børn og unge uden handicap, så må der være et stort uafhentet potentiale med hensyn til resultater blandt børn og unge med handicap. Forstået således, at det må antages at kunne få betydning for uddannelsesresultaterne hvis grundskolen kunne kompensere yderligere, der hvor forældreressourcerne ikke er til optimalt til stede.

I lyset af, at urbaniseringsgrad synes at have en afgørende indflydelse på andelen, der tager Folkeskolens Afgangsprøve, kan man i sammenhæng med ovenstående gøre sig følgende antagelser:

- Variation i faglige ressourcer, viden og specifikt kendskab til handicapgrupper har afgørende indflydelse på uddannelsesresultater for børn og unge med handicap
- Forventninger, bistand og faglige mål både i grundskolen og i det omgivende samfund til børn og unges uddannelse – også handicappede – har betydning.

Ovenstående er i overensstemmelse med undersøgelsens øvrige konklusioner. F.eks. at vejledning virker, at stærke sociale relationer virker, og at personlige ressourcer kan virke afgørende for overvindelse af handicap. Endelig giver det logisk forklaringskraft til, at de unge med handicap, der har taget FSA, i højere grad påbegynder en ungdomsuddannelse end unge uden handicap.

Unge med handicap er væsentligt mere afhængige af ressourcer uden for grundskolen og uddannelsessystemet

Betydningen af urbaniseringsgrad

Opsamling: Hvad fremmer?

Hermed skabes et billede af, hvad der kan styrke gennemførelsen af grundskolen, antallet, der tager FSA og dermed flere børn og unge med handicap i ungdomsuddannelse:

- Positive forventninger, krav og opmuntring. Herunder må det bestemt antages, at indførelsen af de obligatoriske test og FSA vil medføre positive resultater.
- Handicapspecifik viden og specialpædagogisk vejledning, herunder personlig vejledning, opmuntring og vejledning i brug af hjælpemidler. Jo større omfang af handicap, desto større behov for støtte.
- Der er ingen indikationer på, at eksisterende hjælpemidlerne ikke er gode match til de specifikke handicap, men der er indikationer på, at de skal suppleres med specialpædagogisk bistand og handicapspecifik viden.
- Grundskolen forekommer at være den "skæbneafgørende" periode med hensyn til uddannelsesresultater for børn og unge med handicap, hvorfor en så tidlig opsporing og så tidlig indsats som muligt her vil forventes at få afgørende betydning

3. Børn og unge med handicap

Denne undersøgelse opererer i lighed med lignende undersøgelser med det miljørelaterede handicapbegreb:

**Det miljørelaterede
handicapbegreb**

"For at tale om et handicap – eller en handicappet person – må der kunne konstateres en fysisk, psykisk eller intellektuel funktionsnedsættelse, som afføder et kompensationsbehov for, at den pågældende kan fungere på lige fod med andre borgere." (Kilde: Det Centrale Handicapråd, 2005: Dansk handicappolitiks grundprincipper).

**Kriterium 1:
Kompensations-
udløsende handicap**

Hovedinteressen for Undervisningsministeriet var i denne undersøgelses-sammenhæng at identificere og etablere en repræsentativ stikprøve af – i første omgang – to årgange af børn og unge med handicap, hvis uddannelsesmønstre således kunne følges og sammenlignes med børn og unge uden handicap. Et udvælgelseskriterium var, jf. ovenstående definition, at et kompensationsudløsende handicap skulle være på tale. I uddannelsessammenhæng f.eks. særlig støtte, vejledning, behandling, hjælpemidler eller lignende som konsekvens af et handicap.

**Kriterium 2:
Ikke betydeligt
kognitivt handicap**

Det blev desuden prioriteret at etablere en stikprøve, hvor individer med betydelige kognitive handicap ikke skulle indgå. Altså en stikprøve af individer, hvor det identificerede handicap er det "betydningsfulde" handicap, og at individerne i stikprøven således med hensyn til gennemsnitlige kognitive færdigheder kan ligestilles med den samlede population af årgang 1990 ekskl. stikprøven. Fremover kaldet gruppen "uden handicap" eller "sammenligningsgruppen".

Det er indlysende, at disse grænser hverken i teori eller praksis er entydige, og at de kan problematiseres. Men dette var det nødvendige valg for at kunne etablere – overhovedet – et første repræsentativt statistisk sammenlignende blik på gruppen af børn og unge med handicap. Etableringen af stikprøven måtte således bero på løbende vurderinger på baggrund af de foreliggende kilder, diagnoser, udredninger m.v.

**Kriterium 3:
Aktualitetskriterier**

Et tredje overordnet udvælgelseskriterium var, at de udvalgte årgange skulle være så aktuelle som muligt med hensyn til analyse af overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og med hensyn til overgang fra ungdomsuddannelse til videre forløb.

En problemstilling var dog, at aktualitet med hensyn til analyser af overgang til ungdomsuddannelse ikke optimalt kunne kombineres med aktualitet med hensyn til årgange, der har gennemført grundskolen efter ændringer i forbindelse med kommunalreformen og indførelsen af obligatoriske afgangsprøver. Sidstnævnte aktualitetskriterium måtte vige for førstnævnte. Derfor vurderes det i kapitel 8 og 9, hvorvidt og hvordan disse reformer forventes at ændre de fundne resultater fremadrettet.

Udfordringen var så at finde egnede kilder!

3.1 Kort om kildeovervejelser

Årgang 1990 udvalgt

Efter en række pilotundersøgelser om foreliggende datamuligheder blev det besluttet at etablere en repræsentativ stikprøve for årgangen født i 1990. PPR-journalerne var og er eneste farbare vej, hvis de ovennævnte kriterier skal tilgodeses. Andre kilder viste sig mangelfulde med hensyn til repræsentativitet, variation eller lignende. Efter en række interview og konsultationer med PPR-centre m.fl. kunne det konstateres, at generel praksis på dette område er, at hvis et kompensationsudløsende handicap på et eller andet tidspunkt i et barns skoleforløb har været på tale, så bør det fremgå af journalen.

Med hensyn til aktualitetskriteriet blev undersøgelsen ramt af det forhold, at langt hovedparten af kommunerne makulerer journalerne ved det fyldte 18. år. Ganske vist beholdes visse journaler efter samtykke i længere tid, men det er et fåtal og ikke repræsentativt for populationen. Årgang 1990 var dermed senest mulige årgang at etablere stikprøve af.

**PPR-gennemgang i 12
repræsentativt
udvalgte kommuner**

Som konsekvens heraf blev 12 repræsentativt udvalgte kommuner⁶ nu kontaktet og anmodet om adgang til gennemgang af deres PPR-journaler. Journalerne blev således gennemgået én for én med henblik på at identificere handicap eller andet forhold på tale. Yderligere om metode og overvejelser herom fremgår af metodeafsnittet.

3.1.1 Resultater af PPR-journalgennemgang

Af dette afsnit fremgår en oversigt over resultatet af PPR-journalgennemgangen (herunder også tale-/høresager) og registrering af årgang 1990 i de 12 repræsentativt udvalgte kommuner. Alle sager fra årgang 1990 (såvel arkiverede som aktive og såvel papir- som it-journaler) i det repræsentative kommunesample blev gennemgået og registreret, hvorfor der med andre ord

---

⁶ Se i øvrigt afsnit 10.1.2 for en detaljeret gennemgang af de 12 udvalgte kommuner.

er tale om et meget solidt og repræsentativt datasæt. Dette gælder for såvel individer i normalskolen som for dem, der i kort eller længere tid er blevet undervist og behandlet på specialskoler/institutioner m.v. Vi kan således have stor tiltro til, at vi med denne identifikationspraksis har registreret stort set alle relevante tilfælde i den udvalgte årgang i de 12 kommuner. Bortfald og mangler må desuden antages at være repræsentativt også.

Hvert fjerde barn i Danmark har en PPR-journal (25,4%). Af disse har 7,6% et handicap, jf. ovenstående handicapbegreb, ca. 14% har registreret indlæringsvanskeligheder og ca. 11% har adfærds-, kontakt- eller trivselsproblemer (AKT).

Der blev i alt gennemgået tale-/høresager og/eller PPR-sager på 6.124 individer – altså svarende til, at hver tredje elev på et eller andet tidspunkt i kommunale institutionskarriere har fået oprettet en sag. Jf. beskrivelsen af bagatelgrænser i metodeafsnittet, blev der på den baggrund foretaget 4.613 registreringer af handicap, indlæringsvanskeligheder eller AKT-problestillinger⁷, svarende til 25,4% af en årgang, hvoraf i alt 1.228⁸ personer falder inden for målgruppen for nærværende undersøgelse. Fordeling på handicap for de 1.228 personer i stikprøven er opgjort i tabellen nedenfor.

Handicappene er undervejs i registreringen og i de videre analyser blevet opdelt i ni hovedkategorier:

- Motorisk handicap
- Senhjerneskode
- Udviklingsforstyrrelse
- Synshandicap
- Hørehandicap
- Tale-, sprog- og læsehandicap
- Epilepsi
- Andet

---

⁷ Sagerne karakteriseret som minimum ved udredning og iværksættelse af større eller mindre indsats. I de resterende 1.511 PPR-sager var der tale om sager under bagatelgrænsen, der typisk ikke resulterer i kompensationsudløsende foranstaltninger eller videre tiltag, og/eller sager uden relevans for nærværende undersøgelse.

⁸ Oprindeligt blev 1.375 personer identificeret, men CPR-numrene for i alt 51 personer har ikke kunnet valideres efterfølgende og indgår derfor ikke i datasættet. Desuden blev yderligere 96 personer med udviklingsforstyrrelser inden for kategorier "Downs syndrom" og "Psykisk udviklingshæmmet" udeladt fra videre analyse, da disse ikke meningsfuldt kan sammenlignes med populationen.

- Flerhandicap.

Handicapkategori	Antal handicap	Procent af alle med handicap	Antal kun med dette handicap
Motorisk handicap	131	10,7%	71
Heraf:			
– Cerebral parese (spastisk lammelse)	21	1,7%	
– Skoliose (skæv ryg)	6	0,5%	
Senhjerneskadede	14	1,1%	7
Udviklingsforstyrrelse	285	23,2%	228
Heraf:			
– ADHD	89	7,0%	
– Tourettes syndrom	10	0,8%	
– Gennemgribende udviklingsforstyrrelse (autisme)	82	6,7%	
– Personlighedsforstyrrelse?	27	2,2%	
Synshandicap	47	3,8%	30
Heraf:			
– Blind	4	0,3%	
– Nedsat syn	28	2,3%	
Hørehandicap	100	8,1%	81
Heraf:			
– Døv	4	0,3%	
– Nedsat hørelse	89	7,2%	
Tale-, sprog- og læsehandicap	663	54,0%	604
Heraf:			
– Stammen	99	8,1%	
– Tale- og sproghandicap	263	21,4%	
– Dysleksi (ordblindhed)	104	8,5%	
Epilepsi	50	4,1%	24
Andet	90	7,3%	64
Flerhandicap			119
HANDICAPPEDE I ALT (personer)			1.228
HANDICAP I ALT	1.380		
Indlæringsvanskeligheder	2.469		
Heraf			
– Generelle	409		
– Specifikke	1061		
AKT	2017		
REGISTREREDE I ALT	4.613		
SAMLEDE ANTAL GENNEMGÅEDE SAGER	6.124		

Om registreringerne og kategoriseringerne

Inden for hovedkategorierne blev der, som det fremgår af tabellen, foretaget underkategoriseringer som f.eks., ADHD, Tourettes syndrom eller stammen, tale- og sproghandicap, dysleksi. Disse underkategoriseringer blev foretaget, hvor et større eller mindre antal registreringer af et relativt veldefineret handicap var til stede. Det fremgår også af oversigtstabellen, at denne underopdeling i kategorier ikke meningsfuldt lod sig gøre for alle inden for hver hovedkategori. Hovedårsagen hertil er den relativt brede variation af identificerede handicap inden for hver hovedkategori og i nogle tilfælde uklar beskrivelse i journalerne af det mere præcise handicap, som er på tale. Variationen af handicap inden for hovedkategorierne fremgår af oversigt i bilag (se afsnit 10.1.3). For nogle børn og unge med handicap er der desuden tale om, at der er flere forskellige handicap på tale. Disse blev naturligvis registreret og efter aftale med opdragsgiver kodet med henblik på, så vidt muligt, at klassificere personer på det primære eller mest betydningsfulde handicap. Hvor dette ikke skønnedes muligt, blev registreringen kategoriseret under "flerhandicap".

Om handicappenes omfang

Intuitivt siger det sig selv, at der er stor forskel på, hvordan og i hvilket omfang de forskellige handicap virker handicappende på dagligdag og læring. Ser man på listen i bilaget med mere udførlig opstilling af de registrerede handicap, fremgår det desuden tydeligt, hvor relativ stor variation der er tale om, også inden for nogle af hovedkategorierne.

En anden variation er desuden, at selv om handicappet har samme diagnostiske karakter, så kan der fra individ til individ også være tale om relativ stor variation i handicappets omfang. F.eks. omfanget af den spastiske lamelse, omfanget af ADHD, graden af dysleksi osv. Undersøgelsen har ikke haft som ambition, ej heller mulighed for, at gøre disse variationer målbare, herunder den resulterende individuelle betydning for mulighed for læring og uddannelse.

3.2 Om fremgangsmåde og metode

Med udgangspunkt i den etablerede stikprøve af børn og unge med handicap i årgang 1990 er der gennemført en omfattende undersøgelse af de unges uddannelsesresultater og uddannelsesmønstre. Med henblik på at sikre et så validt og komplet billede som muligt er der anvendt en flersidig metode med flere tilgange. Kapitel 10 i nærværende rapport fremlægger undersøgelsens fremgangsmåde og metode i detaljer. Indledningsvis skal der dog gives en kort præsentation for at give læseren mulighed for løbende at vurdere rapportens konklusioner.

**Undersøgelsens
metodetriangulering**

**Kilde 1: Registerbase-
rede undersøgelser**

Rapporten baserer sig primært på data fra tre forskellige kilder. For det første er der gennemført en omfattende registerbaseret afdækning af uddannelsesmønstre og -resultater for årgang 1990 inkl. stikprøven af unge med handicap. Undersøgelsen er gennemført via Capacents forskeradgang til Dan-

marks Statistiks registre. Denne registerundersøgelse danner dels baggrund for en detaljeret beskrivelse af de unges uddannelsesmønstre og -resultater. Det gælder både i forhold til gennemførelse af grundskolen og påbegyndelse af ungdomsuddannelse samt detaljerede analyser af prøvfrekvenser og karaktermæssige resultater ved Folkeskolens Afgangsprøve. Desuden analyser af betydningen af de unges sociale baggrund, primært ved hjælp af registerdata for de biologiske forældre.

Kilde 2: Spørgeskemaundersøgelser

For det andet er der gennemført en telefonbaseret survey blandt de unge med handicap samt blandt en kontrolgruppe bestående af et tilfældigt udvalg af unge i årgang 1990. Denne spørgeskemaundersøgelse giver viden omkring en række adfærdsmæssige forhold, som ikke lader sig afdække registermæssigt. Det gælder bl.a. brugen af hjælpemidler, modtagelse af socialpædagogisk bistand, de unges sociale integration og lignende. Anvendelsen af spørgeskemaundersøgelsen har desuden den fordel, at den tegner et fuldstændigt opdateret billede af, hvor de unge befinder sig i uddannelsessystemet, hvilket på grund af den generelle forsinkelse i opdatering af uddannelsesregistrene ikke kan lade sig gøre via registerbaserede analyser. De indsamlede surveydata er efterfølgende koblet med registerdata for også her at kontrollere for de unges sociale baggrund.

Kilde 3: Kvalitative interview med unge

For det tredje blev der udvalgt 60 unge med handicap til mere dybtgående kvalitative interview. De unge blev udvalgt, så variationen af handicap så vidt muligt er repræsenteret (jf. ovenstående), og desuden er de udvalgt ud fra deres uddannelsesmæssige præstationer, så både unge med handicap, der uddannelsesmæssigt klarer sig godt, og unge med handicap, der klarer sig mindre godt, er interviewet. De personlige interview skulle dels supplere de kvantitative analyser i afdækning af forklaringer på god og mindre god praksis m.v. i uddannelsesforløb, dels undersøge dybere begrundelser for variation i præstationer og karriere, herunder betydningen af handicappenes omfang for læring og uddannelse.

Kilde 4: Kvalitative interview med ungdomsuddannelsesvejledere

Interviewene med de unge blev fulgt op med et interview af de unges uddannelsesvejleder. Her blev vejledningens karakter, omfang, barrierer m.v. søgt afdækket, ligeledes med god eller mindre god praksis for øje.

Kilde 5: Konsultation med nøglepersoner og eksperter

Indledningsvis, undervejs og afslutningsvis er en række nøglepersoner og eksperter på området blevet konsulteret og interviewet med henblik på validering og med henblik på vurdering.

Samlet set sikrer denne flerhed af metodisk tilgange et solidt videngrundlag for rapportens konklusioner. Denne metodetriangulering betyder ikke blot, at problemstillingen belyses fra flere vinkler, og at mange forskellige problemstillinger kan behandles, men samtidig sikrer den, at kernerresultater kan valideres på tværs af metodisk tilgang, hvilket styrker rapportens konklusioner yderligere.

3.2.1 Analytiske konsekvenser af forskelle i handicappenes omfang

Handicappets omfang korrelerer

Som det fremgår, er der foretaget solid og god identifikation af handicappets kategori. Derimod har denne undersøgelse ikke forsøgt at registrere, gradue-re eller beskrive de enkelte handicaps grader eller omfang. Der er som be-kendt store variationer i omfanget, hvormed et handicap er handicappende for f.eks. læring.

Men det har således ikke været muligt efterfølgende at sammenligne eller kontrollere for dette i de gennemførte analyser. Det betyder helt overordnet, at det kan være vanskeligt at fastslå betydning af uddannelsesmæssige resul-tater for de faktorer, som samtidig er korreleret med omfanget/tyngden af handicappet, jf. ovenfor, idet tyngden af handicappet må antages også at væ-re korreleret med de uddannelsesmæssige resultater. Faren er således, at der fremkommer spuriøse sammenhænge, hvor handicappets omfang/tyngde er den bagvedliggende forklarende faktor.

3.2.2 Læseguide til rapportens tabeller og figurer

Relativ usikkerhed ved surveydata

I rapportens tabeller og figurer er det angivet, om der er tale om registerdata eller surveydata. Desuden er det tilstræbt over alt at angive antallet af re-spondenter i de enkelte celler/andele. Der er generelt knyttet en større sta-tistisk usikkerhed til de anvendte surveydata, da ikke alle de unge med han-dicap har besvaret spørgeskemaet, og der således her generelt er tale om et mindre antal respondenter. Hvor det er relevant, er der gennemført test af den statistiske signifikans ved fundne forskelle. Disse er rapporteret i fod-noter.

Udvalgte steder er der gennemført analyser af de forskellige typer handicap. I den forbindelse er det vigtigt at bemærke, at enkelte af disse grupper tæller ganske få personer. Dette gør naturligvis ikke disse grupper mindre interes-sante, men betyder blot, at fordelinger baseret på ganske få respondenter må tolkes varsomt, da de i særlig grad er følsomme over for tilfældig variation.

4. Uddannelsesmønstre i grundskolen

Overordnet billede af gennemførelse af grundskolen

Dette kapitel belyser uddannelsesmønstrene for henholdsvis børn og unge med handicap og uden handicap i årgang 1990⁹. Hensigten er at tegne et overordnet billede af, hvor stor en del af de unge i de to grupper, der har gennemført grundskolen til og med 9. klasse. Senere kapitler vil tilvejebringe mere detaljeret viden og analyse af prøvfrekvenser og resultater.

I det indledende afsnit opsplittes udvalgte analyser desuden på de enkelte handicap kategorier med henblik på at identificere relevante forskelle og vise, hvordan de forskellige handicapgrupper klarer sig i forhold til hinanden.

4.1 Grundskolen

I det følgende analyseres, hvor stor en andel der afslutter grundskolens 9. klasse. Analysegrundlaget er således alene, om eleven er registreret som havende gennemført grundskolens 9. klasse. Der skeles således ikke til, om den enkelte elev tillige har aflagt Folkeskolens Afgangsprøve, idet der analyseres selvstændigt på denne problematik i kapitel 5¹⁰. Senere i rapporten

---

⁹ Da data for gruppen af ikke-handicappede baserer sig på et totaludtræk for årgang 1990 – fratrukket de identificerede 1.228 handicappede i 12 kommuner – er handicappede personer fra årgang 1990, som på registreringstidspunktet boede i en af landets resterende 86 kommuner, derfor indeholdt i gruppen af ikke-handicappede. I forhold til nærværende registeranalyser har dette imidlertid blot den betydning, at de to gruppers uddannelsesresultater og -mønstre så at sige trækkes mod hinanden, hvorved eventuelle forskelle gøres mindre. For alle sammenligninger i registeranalysen mellem handicappede og ikke-handicappede er der altså i realiteten tale om såkaldte konservative test, der undervurderer de reelle uddannelsesforskelle, der eventuelt må være – den reelle effekt heraf vurderes dog at være meget begrænset.

¹⁰ Udvandrede eller døde personer er ikke medtaget i datagrundlaget, hvorfor identificerede forskelle i gennemførelsesfrekvens mellem handicapgruppen og ikke-

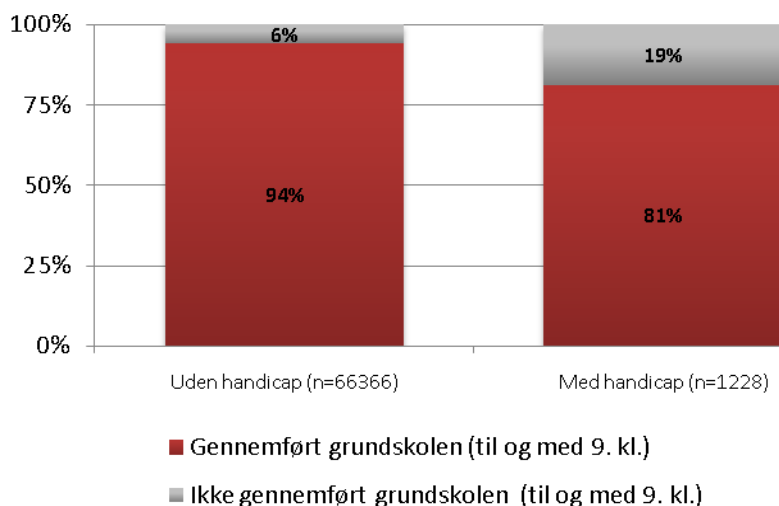
behandles det nærmere, hvilke grunde der kan være til, at de unge ikke har gennemført grundskolen til og med 9. klasse (se afsnit 4.4).

Figur 4.1 viser andelen af grundskoleelever med og uden handicap i forhold til deres gennemførelse af grundskolens 9. klasse. Det ses, at 81% af elever med handicap gennemfører 9. klasse, mens den tilsvarende andel for gruppen uden handicap er 94%. Det er altså en forskel på 13 procentpoint i gennemførelsesprocenten for 9. klasse mellem elever med og uden handicap¹¹.

Figur 4.1

Andele i de to grupper der havde gennemført 9. klasse i 2007

Kilde: Registerdata

Forsinkelse i gennemførelsen af grundskolen?

De forhåndenværende data tillader desuden at supplere analysen af gennemførelsesfrekvenserne med en analyse af, hvor hurtigt årgangen afslutter grundskolen.

Tabel 4.1

Årstallet for afslutningen på grundskolens 9. klasse, fordelt på unge med og uden handicap

Kilde: Registerdata

	Uden handicap	Med handicap	Total
2005 eller før	3%	6%	3%
2006	83%	69%	83%
2007	14%	25%	14%

Note: ¹ Der er formodentlig knyttet visse reliabilitetsproblemer til andelen af handicappede, der færdiggjorde 9. klasse i 2005 eller før, men det har ikke været muligt at finde en forklaring herpå.

handicappede ikke kan tilskrives, at visse handicap eksempelvis øger risikoen for tidlig død. Se i øvrigt afsnit 4.4 omkring gruppen uden 9. klasse.

¹¹ Forskellen er signifikant på 0,001-niveau.

Dette er gjort i, der viser, at elever med handicap i gennemsnit bruger lidt længere end elever uden handicap på at gennemføre 9. klasse. Størstedelen af eleverne i begge grupper gennemfører dog grundskolen i 2006 i en alder af ca. 16 år. Men hvor 14% af eleverne uden handicap afslutter grundskolen i 2007, er denne andel 25% for elever med handicap. I forhold til de unge uden handicap bliver en større andel af eleverne med handicap altså først færdig i 2007. Med andre ord er vejen gennem grundskolen for unge med handicap altså i gennemsnit lidt længere end for børn og unge uden handicap.

Spørgeskemaundersøgelsen tegner det helt aktuelle billede

Den gennemførte spørgeskemaundersøgelse giver desuden mulighed for at supplere dette billede, da denne giver en helt opdateret uddannelsesstatus på de unge i årgang 1990. Dette gøres i næste afsnit.

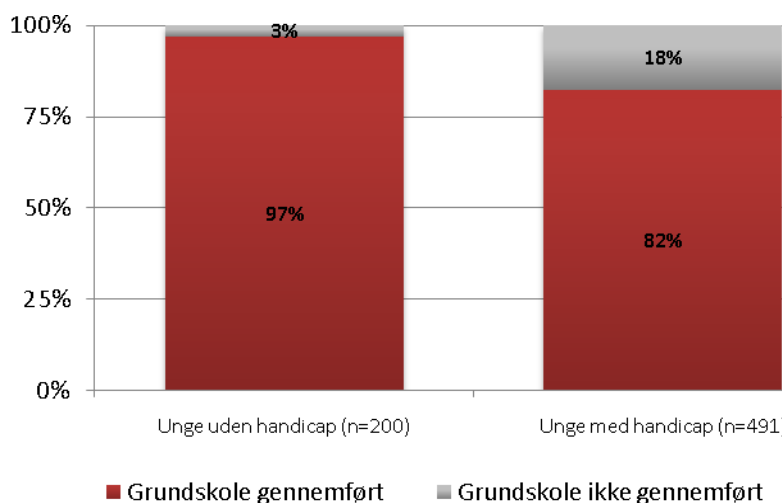
Forskelle trods forsinkelse

Figur 4.2 viser, hvor mange der i spørgeskemaundersøgelsen svarer, at de har gennemført grundskolen. Som det fremgår, er andelen af de unge, der i 2009 har gennemført grundskolen, 82% blandt de unge med handicap mod 97% blandt de unge uden handicap. Dette resultat stemmer godt overens med resultatet i registerundersøgelsen, der som nævnt viste, at 81% af de unge med handicap havde gennemført grundskolens 9. klasse i 2007. Den samlede gennemførelsesfrekvens for unge med handicap har altså ikke udviklet sig nævneværdigt fra 2007 til 2009.

Figur 4.2

Andele i spørgeskemaundersøgelse, der har gennemført grundskolen i 2009

Kilde: Surveydata

Tilstedeværelsen af et handicap har med andre ord en hæmmende effekt på gennemførelsen af grundskolen

På den baggrund kan det således ikke forventes, at en substantiel større andel end de ca. 80% af unge med handicap i årgang 1990 vil gennemføre grundskolen. Den observerede forsinkelse blandt de unge med handicap i forhold til gennemførelse af grundskolen kan ikke i sig selv redegøre for forskellen i forhold til de unge uden handicap. Tilstedeværelsen af et handicap har med andre ord en hæmmende effekt på gennemførelsen af grundskolen.

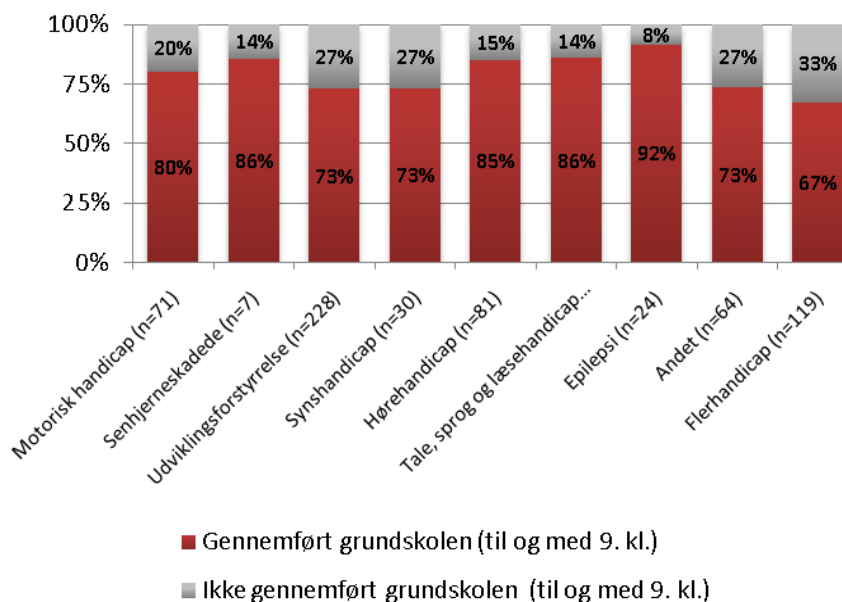
Inden for gruppen af grundskoleelever med handicap er der dog samtidig forskel på, hvor hæmmende handicapet er i forhold til at gennemføre grundskolen. Det fremgår af nedenstående Figur 4.3. Figuren viser, hvor stor en del af eleverne, der gennemfører grundskolen, fordelt efter de forskellige overordnede grupper af handicap.

Som figuren viser, er der forskel på gennemførelsesfrekvensen for grundskolen afhængigt af handicap. Gennemførelsesfrekvensen er således højest for epileptikere, hvor næsten lige så stor en andel gennemfører grundskolen som i gruppen af unge uden handicap. Næstbedst klarer grupperne med høre-, tale-, sprog- og læsehandicap sig, hvor mellem 85 og 86% har gennemført grundskolen. Ligeledes er andelen for senhjerneskedede også 86%, men dette tal er kun baseret på syv personer og er derfor behæftet med en vis usikkerhed. Den laveste gennemførelsesfrekvens (67%) findes i gruppen, der er kategoriseret som havende flere handicap. For de resterende grupper har mellem 73% og 80% gennemført grundskolen.

Figur 4.3

Andele inden for de forskellige handicapgrupper, der gennemfører 9. klasse

Kilde: Registerdata

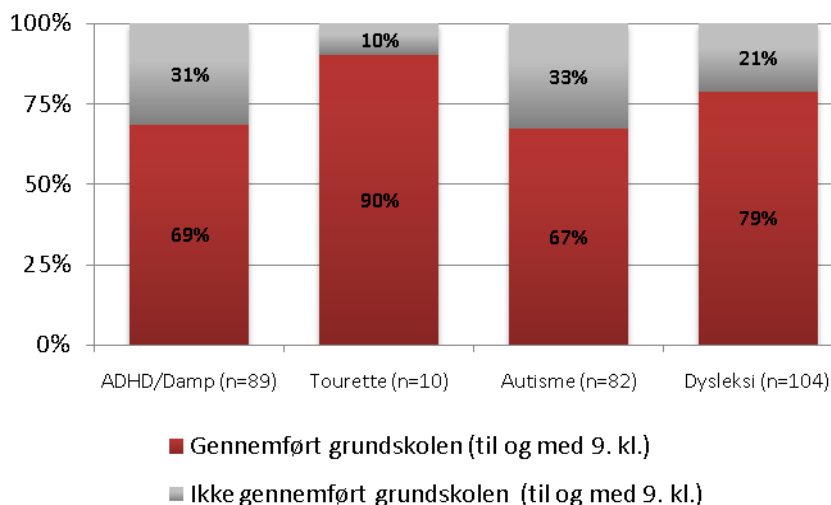

De to numerisk set største grupper er de unge i kategorien udviklingsforstyrrelse samt de unge i kategorien tale-, sprog- og læsehandicap. Det er derfor muligt at supplere billedet af gennemførelsesfrekvens for forskellige handicapgrupper ved at se på væsentlige undergrupper inden for disse kategorier. Figur 4.4 viser dette.

Figur 4.4

Andel der har gennemført grundskolen (undergrupper)

Kilde: Registerdata

Som det fremgår af figuren, ligger de unge med Tourette med en andel på 90%, der gennemfører grundskolen, markant højere end de unge med udviklingsforstyrrelse generelt. Derimod er de unge med såvel ADHD/damp som autisme forholdsvis lave andele (67-69%), der størrelsesmæssigt svarer til gennemførelsesprocenten blandt de unge med flere handicap. Sammenlignet med de unge med tale-, sprog- og læsehandicap som sådan, hvor 86% gennemfører grundskolen, har også gruppen med dysleksi en relativt lavere gennemførelsesprocent på 79%.

4.2 Betydningen af køn, etnicitet samt social baggrund for at gennemføre grundskolen

I det følgende analyseres betydningen af faktorer, såsom køn og etnicitet samt forskellige baggrundsoplysninger om forældrenes socioøkonomiske og familiemæssige situation for uddannelsesmønsteret.

4.2.1 Betydningen af køn og etnicitet

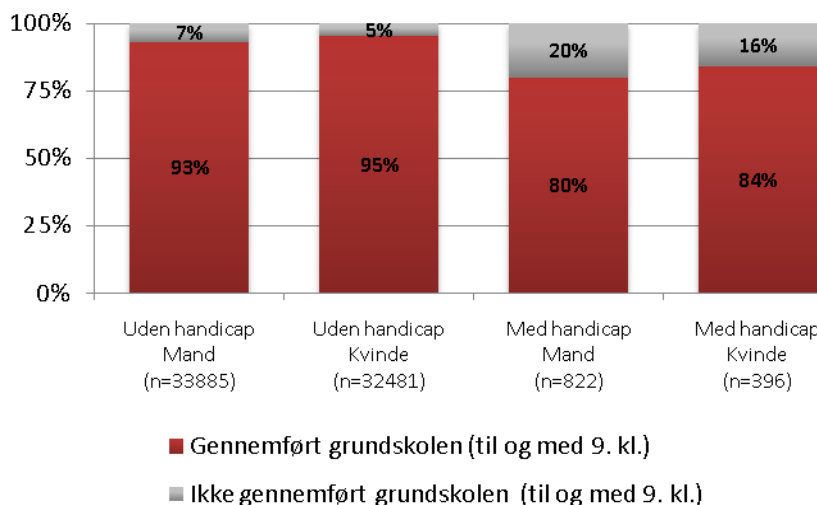
I dette afsnit behandles først spørgsmålet om forskelle mellem drenge og piger med fokus på at afdække, om der er betydningsfulde kønsrelaterede forskelle i, hvordan personer med og uden handicap klarer sig gennem grundskolen. Efterfølgende fokuseres analysen tilsvarende på etnisk oprindelse.

Figur 4.5 viser, hvor stor en andel af de unge der gennemfører 9. klasse opdelt efter køn.

Figur 4.5

Andele i de to grupper der gennemfører 9. klasse opdelt efter køn

Kilde: Registerdata

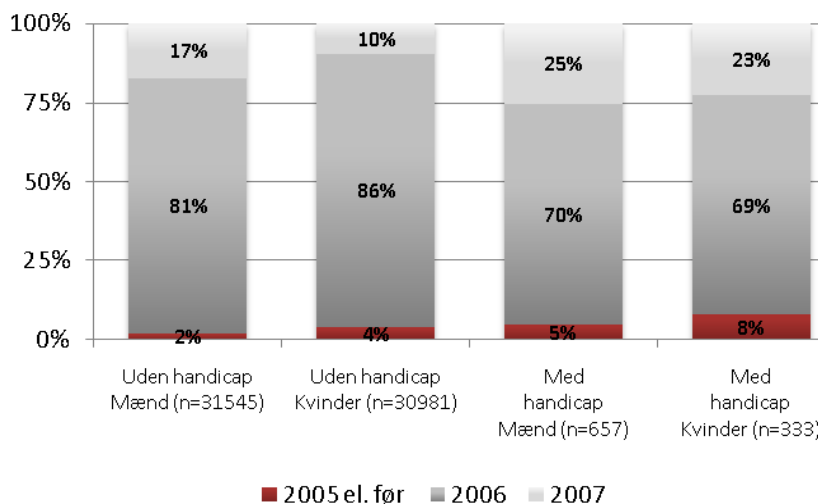
Som det fremgår af figuren, klarer pigerne sig generelt bedre gennem uddannelsessystemet end drengene, idet en lidt større andel af pigerne gennemfører grundskolen. Dette gælder både for børn med og uden handicap.

På et punkt er der dog en interessant kønsforskel på grupperne med og uden handicap. Således gør pigernes generelle forspring, i forhold til hvor hurtigt grundskolen afsluttes¹², sig ikke gældende i samme omfang blandt de handicappede. Dette fremgår af figur 4.6, der viser afslutningsåret for 9. klasse opdelt på grupperne med og uden handicap samt køn.

Figur 4.6

Årstallet for afslutningen på grundskolens 9. klasse, fordelt på unge med og uden handicap samt køn.

Kilde: Registerdata

¹² Undervisningsministeriet (2000). *De unges vej gennem uddannelsessystemet – Uddannelsesprofiler 1980-1998*, København: Undervisningsministeriet.

Figuren viser, at mens børn og unge med handicap generelt er relativt langsomme om at gennemføre grundskolen end normalgruppen, så gælder dette – i modsætning til unge uden handicap – i samme omfang for både piger og drenge. Når vi kigger på gruppen af handicappede, er der med andre ord kun begrænset forskel på hastigheden, hvormed drenge og piger afslutter grundskolens 9. klasse.

Tilstedeværelsen af et handicap synes at neutralisere pigernes forspring

Det er således et interessant resultat, at tilstedeværelsen af et handicap eller anden funktionsnedsættelse her synes at neutralisere det forspring, som piger generelt har i forhold til drengene i uddannelsessystemet.

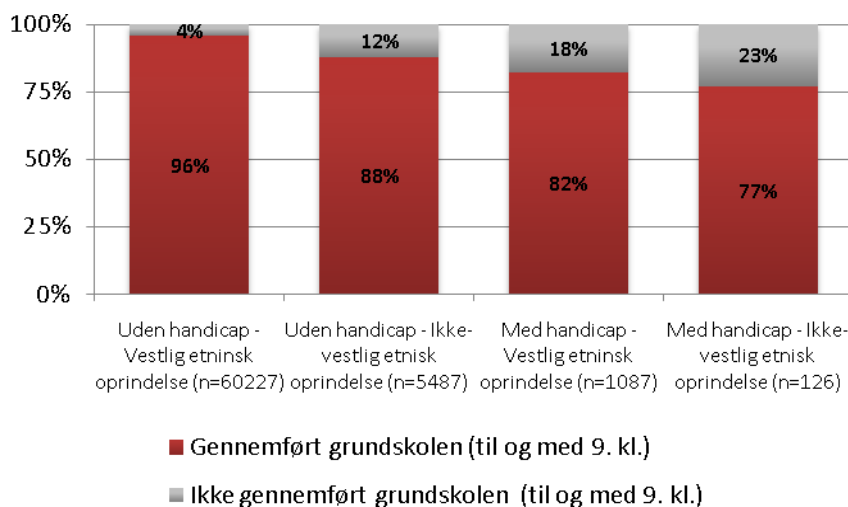
I figur 4.7 opdeles grupperne efter, om den unge har en anden etnisk oprindelse end dansk.

Generelt ses det, at personer af vestlig oprindelse i højere grad gennemfører grundskolen. Det ses dog samtidig, at forskellen i gennemførelsesgrad som følge af etnicitet er mindre blandt de unge med handicap end blandt de unge uden handicap. Et handicap synes altså at neutralisere en del af det forspring, som etnisk danske unge har i forhold til gruppen med ikke-vestlig oprindelse. Også her ser vi med andre ord, at forskelle i uddannelsesmønstre, der skyldes karakteristika, som knytter sig til den unge selv, formindskes blandt de unge med handicap¹³.

Figur 4.7

Andel, der har gennemført grundskolens 9. klasse opdelt på etnisk herkomst

Kilde: Registerdata

¹³ I en samlet regressionsmodel, der kontrollerer for de relevante baggrundsvariable, bekræftes det, at køn og etnicitet blandt de unge med handicap ikke er statistiske signifikante forklarende variable i forhold til gennemførelse af grundskolen, se afsnit 11.1.1.

Tilstedeværelsen af et handicap eller anden funktionsnedsættelse synes at neutralisere betydningen af de individspecifikke faktorer, køn og etnicitet.

I det følgende afsnit analyseres, hvordan børn og unges sociale baggrund påvirker gennemførelsen af grundskolens 9. klasse. Dette sker først og fremmest med udgangspunkt i forældrenes socioøkonomiske situation. Desuden analyseres betydningen af, om personer bor i en by eller på landet.

4.2.2 Sociale baggrundskarakteristika

For at undersøge betydningen af forældrenes uddannelsesniveau er det i figur 4.8 vist, hvorvidt den unge har gennemført grundskolens 9. klasse, afhængigt af, om mindst en forælder har en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse. Overordnet set viser figuren, at børn med mindst én forælder med en videregående uddannelse, i højere grad gennemfører grundskolens 9. klasse. For såvel de unge med handicap som for de unge uden handicap har uddannelsesmæssige ressourcer altså en positiv effekt på gennemførelsesgraden i grundskolen.

Børn med mindst én forælder med en videregående uddannelse gennemfører i højere grad

Effekten forekommer dog større i gruppen af børn og unge med handicap. Mens forskellen i gennemførelsesgrad mellem børn og unge uden handicap er 5 procentpoint afhængigt af forældrenes uddannelsesniveau, er den tilsvarende forskel for de unge med handicaps vedkommende 10 procentpoint¹⁴.

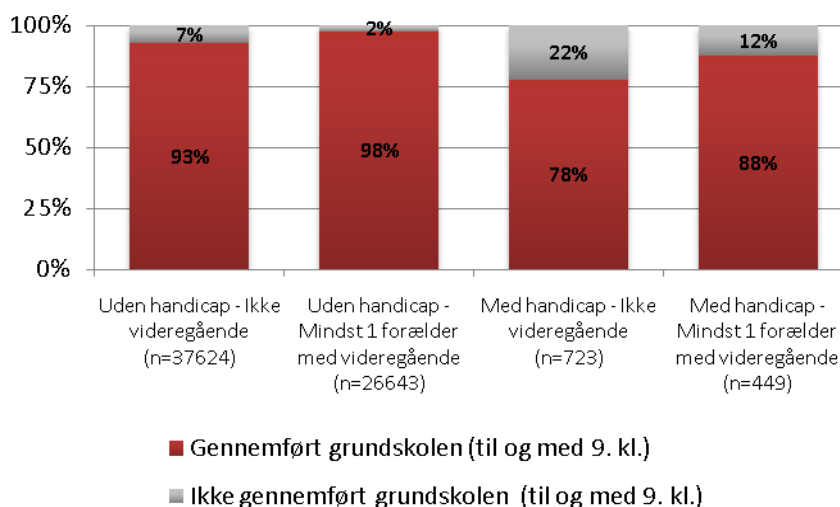
---

¹⁴ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældrenes uddannelsesniveau er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.1.

Figur 4.8

Andel, der har gennemført grundskolens 9. klasse opdelt på forældrenes uddannelsesniveau

Kilde: Registerdata

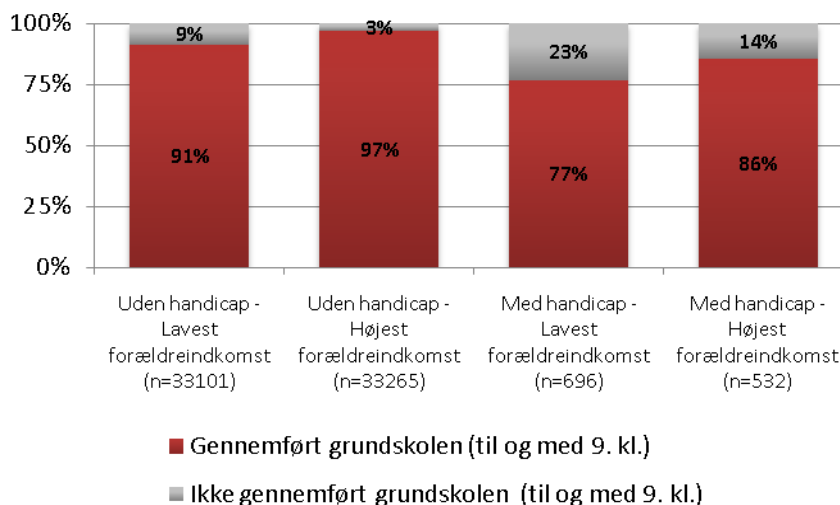

Vendes blikket mod forældrenes indkomst, er billedet på mange måder det samme. Figur 4.9 viser andelen af børn og unge med og uden handicap, der gennemfører grundskolens 9. klasse, fordelt efter, hvorvidt forældrenes samlede indkomst ligger over eller under medianindkomsten.

Figur 4.9

Andel, der har gennemført grundskolens 9. klasse opdelt på forældrenes indkomstniveau

Kilde: Registerdata

Børn med forældre med høj indkomst gennemfører i højere grad

Det fremgår af figuren, at børn og unge med forældre med høje indkomster i højere grad gennemfører grundskolen. Dette gælder både for børn og unge med og uden handicap. Forskellen mellem personer, der har forældre med en indkomst henholdsvis over og under medianen, er dog stærkere i gruppen af unge med handicap, hvor henholdsvis 86% og 77% gennemfører grundskolen i de to indkomstgrupper. Igen ser vi således, at ressourcemæssigt

stærke forældre formindsker forskellen i gennemførelsesgraden mellem gruppen af unge med handicap og unge uden handicap¹⁵.

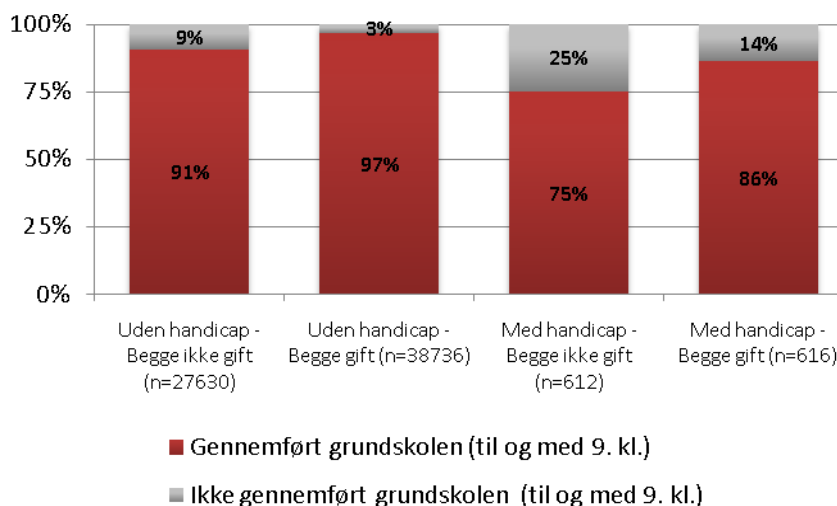
**Børn med gifte
forældre gennemfører
i højere grad**

I afdækningen af den familiemæssige baggrunds betydning, er det desuden relevant at undersøge, hvilken indflydelse forældrenes civilstatus har. Figur 4.10 viser derfor andelen, der har gennemført grundskolen, opdelt efter handicap, og om begge forældre er gift.

Figur 4.10

Andel, der har gennemført grundskolens 9. klasse opdelt på forældrenes civilstatus

Kilde: Registerdata

Figuren viser, at der generelt er større sandsynlighed for at gennemføre 9. klasse, hvis begge forældre er gift. Forskellen mellem de to grupper er dog kun 6 procentpoint for børn uden handicap, mod tilsvarende 11 procentpoint for børn med handicap¹⁶.

Ressourcemæssigt stærke forældre formindsker forskellen i gennemførelsesgrad i grundskolen mellem gruppen af unge med handicap og unge uden handicap.

¹⁵ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældrenes indkomstniveau er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.1.

¹⁶ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældrenes civilstatus er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.1.

4.3 Betydningen af særlig støtte, vejledning og hjælpemidler m.v.

Betydning af adfærdsmæssige og/eller begivenhedsrelaterede faktorer

I det følgende vendes blikket mod en række adfærdsmæssige og/eller begivenhedsrelaterede faktorer, som tillige kan antages at have betydning for, om de unge gennemfører grundskolen, men som vanskeligt lader sig afdække af de registerbaserede undersøgelser. Det gælder f.eks. anvendelsen af hjælpemidler, omfanget af uddannelsesvejledning, de unges sociale integration m.v.

Dette afsnit vil således primært være baseret på resultaterne af den gennemførte spørgeskemaundersøgelse blandt de unge med handicap i årgang 1990 samt de efterfølgende kvalitative opfølgingsinterview. Fokus i spørgeskemaundersøgelsen har primært været at afdække kvantificerbare faktuelle forhold, begivenheder m.v. i forbindelse med de forskellige faser i de unges uddannelsesforløb. De efterfølgende kvalitative interview har i højere grad fokuseret på at identificere individuelle kvalitative karakteristika for, hvad der kender tegner de unge med handicap, der har klaret sig henholdsvis godt og/eller mindre godt. Herunder har de kvalitative interview især kunnet afdække den individuelle betydning af handicappenes omfang for læring og uddannelse og sætte dette i perspektiv med de kvantitativt afdækkede forhold.

Handicappets omfang har størst betydning

Gennemgangen i de følgende afsnit af forskellige kompenserende faktorer, som potentielt kan være forklarende for, hvorvidt unge med handicap har et mere eller mindre succesfuldt uddannelsesforløb, vil dog vise, at det ikke er muligt at udrede en bedste praksis for, hvad der skal til for at komme langt i uddannelsessystemet. Spørgeskemaundersøgelsen viser overordnet, at handicappets tyngde har størst betydning for, hvor langt unge med handicap kommer i deres uddannelsesforløb, mens de faktorer, som vil blive gennemgået nedenfor, overordnet ikke virker tilstrækkeligt kompenserende for, at unge med handicap får lige uddannelsesmuligheder i forhold til andre unge.

Støtte har en effekt, men virker ikke tilstrækkeligt kompenserende for ligestilling

Resultaterne af de kvalitative interview understøtter dette. De kvalitative interview viser, at unge med handicap, som i særlig grad har modtaget forskellige støtteformer og lignende, ofte udtrykker større problemer i forbindelse med deres funktionsnedsættelse. Endvidere placerer de sig typisk blandt den gruppe af unge med handicap, som har klaret sig dårligst i uddannelsessystemet. Dvs. typisk unge, som end ikke har gennemført Folkeskolens Afgangseksamen. De kvalitative interview viser dog, at dette ikke betyder, at de forskellige støtteformer etc. ingen effekt har for unge med handicap. Unge med handicap, som har modtaget en stor mængde støtte, angiver overordnet, at dette har været med at rykke dem i en positiv retning i deres uddannelse. De har blot haft et særdeles lavere udgangspunkt end andre unge, som gør, at støtteformerne ikke har været tilstrækkeligt kompenserende for at skabe lige muligheder for dem i forhold til unge uden handicap.

Vi vil i de kommende afsnit mere detaljeret gennemgå de forskellige faktorer, som på den ene eller anden måde kan forventes at virke kompenserende for unge med handicap i deres uddannelsesforløb.

4.3.1 Hjælpemiddelordninger

Analysen af hjælpemiddelordninger lader sig vanskeligt adskille fra opdelingen mellem de forskellige handicap kategorier. Dette skyldes naturligvis, at både det generelle behov for – samt udbuddet af – hjælpemidler adskiller sig fra handicap kategori til handicap kategori. Tabel 4.2 viser et overblik over, hvor mange i de enkelte handicap grupper der har anvendt hjælpemidler i grundskolen.

Tabel 4.2

Anvendelse af hjælpemidler i grundskolen fordelt på handicap type

Kilde: Surveydata

	Ikke benyttet hjælpemidler	Benyttet hjælpemidler	Total
Motorisk handicap	52% (15)	48% (14)	100% (29)
Senhjerneskadede	67% (2)	33% (1)	100% (3)
Udviklingsforstyrrelse	64% (46)	36% (26)	100% (72)
Synshandicap	75% (9)	25% (3)	100% (12)
Hørehandicap	74% (23)	26% (8)	100% (31)
Tale-, sprog- og læsehandicap	70% (173)	30% (73)	100% (246)
Epilepsi	60% (6)	40% (4)	100% (10)
Andet	84% (16)	16% (3)	100% (19)
Flere handicap	57% (27)	43% (20)	100% (47)
Total (unge med handicap)	68% (317)	32% (152)	100% (469)

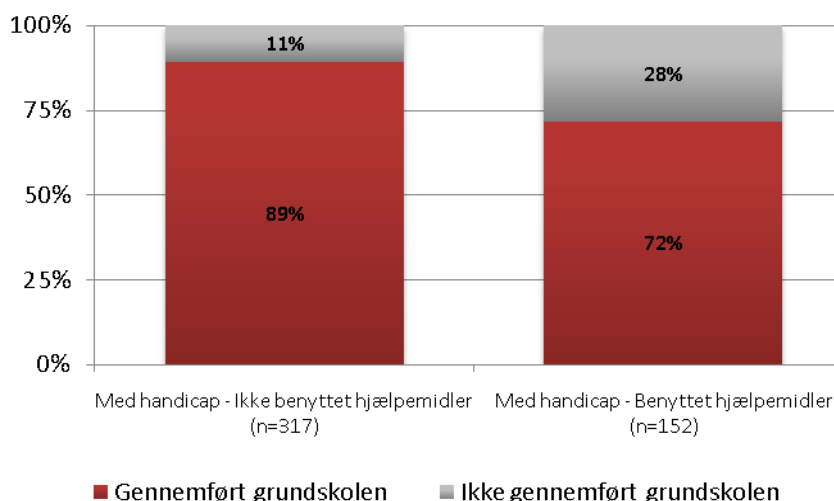
Andelen, der har anvendt hjælpemidler, ligger for de fleste gruppers vedkommende mellem 25% og 35%. Enkelte grupper ligger dog højere med en andel på 48% blandt de unge med et motorisk handicap og 43% blandt de unge med flere handicap. De unge i kategorien andet ligger noget lavere med en andel på 16%, der har anvendt hjælpemidler.

Ser vi på, hvor mange der gennemfører grundskolen, afhængigt af, om de er blevet tildelt og har anvendt hjælpemidler, tegnes følgende overordnede billede.

Figur 4.11

Andele, der gennemfører grundskolen, blandt de unge, der har og ikke har benyttet hjælpemidler i grundskolen

Kilde: Surveydata

Som det fremgår af figur 4.11, er der 72% af de unge, der har benyttet hjælpemidler i grundskolen, der har gennemført grundskolen. Den tilsvarende andel for de unge, der ikke har benyttet hjælpemidler, er 89%.

Hjælpemidler kan ikke fuldt kompensere

Hjælpemidler virker ikke fuldt ud kompenserende

At unge, der benytter hjælpemidler i grundskolen, samlet set klarer sig dårligere sammenlignet med den øvrige gruppe af unge med handicap, indikerer, at de tildelte hjælpemidler ikke altid er i stand til at kompensere for funktionsnedsættelserne i et omfang, der giver elever med handicap mulighed for at gennemføre grundskolen på lige fod med andre elever.

Da datagrundlaget som bekendt ikke giver mulighed for at kontrollere for graden af handicap, herunder handicappets barriere for læring, er sammenligningsmuligheder mellem gruppen, som benytter hjælpemidler, og gruppen, som ikke benytter hjælpemidler, ganske begrænset. Nogle forhold kan dog udledes.

Der kan ikke kontrolleres for handicappets omfang

For det første kan det konkluderes, at hjælpemidler gennemsnitligt set tildeles den gruppe, som har vanskeligst ved at klare sig. For det andet fremgår det, at hjælpemidlerne – også gennemsnitligt set – ikke er i stand til fuldt ud at kompensere for de pågældende handicap, heller ikke sammenlignet med de handicappede, som ikke benytter hjælpemidler.

Hjælpemidler tildeles den gruppe, som har vanskeligst ved at klare sig, men er ikke i stand til at kompensere – heller ikke sammenlignet med gruppen af handicappede, som ikke benytter hjælpemidler.

Da de forhåndenværende data ikke muliggør at graduere de enkelte individers handicaps betydning for læring, er det følgelig heller ikke muligt at afgøre den selvstændige effekt af hjælpemidler for gennemførelsesgraden¹⁷.

I den forbindelse er det dog relevant at undersøge, hvorvidt den kompenserende effekt af tildelte hjælpemidler er mere udtalt inden for nogle handicapgrupper. Tabel 4.3 viser derfor, hvor stor en andel af de unge med forskellige handicap der har gennemført grundskolen, fordelt på, om hjælpemidler er benyttet i grundskolen.

Tabel 4.3

Andele med gennemført grundskole blandt de, der har og ikke har benyttet hjælpemidler opdelt på handicap

Kilde: Surveydata

	Andel med gennemført grundskole		Total
	Ikke benyttet hjælpemidler	Benyttet hjælpemidler	
Motorisk handicap	87% (13)	71% (10)	79% (23)
Senhjerneskadede	100% (2)	100% (1)	100% (3)
Udviklingsforstyrrelse	74% (34)	54% (14)	67% (48)
Synshandicap	89% (8)	67% (2)	83% (10)
Hørehandicap	100% (23)	88% (7)	97% (30)
Tale-, sprog- og læsehandicap	95% (165)	84% (61)	92% (226)
Epilepsi	100% (6)	100% (4)	100% (10)
Andet	94% (15)	100% (3)	95% (18)
Flere handicap	63% (17)	35% (7)	51% (24)

Som det fremgår af tabellen, genfinder vi det generelle billede inden for de enkelte handicapgrupper. I næsten alle grupper er det således en lavere andel, der gennemfører grundskolen, blandt dem, der har benyttet hjælpemidler (kun gruppen kategoriseret som 'andet' viser det omvendte billede).

Anvendelse af hjælpemidler i forskellige handicapgrupper

Sammenholdes andelen inden for de enkelte handicapgrupper, der henholdsvis har og ikke har benyttet hjælpemidler i forhold til gennemførelsesprocent, finder vi den mindste forskel blandt epileptikere, de hørehandicap-

¹⁷ Således har det i registreringen af PPR-journalerne i praksis ikke været muligt at afgøre tyngden af de registrerede handicap, og følgelig er det derfor heller ikke muligt (entydigt) at isolere og kontrollere effekten heraf i nærværende undersøgelses analyser.

pede samt de tale-, sprog- og læsehandicappede. Det er således blandt de forhåndenværende og tildelte hjælpemidler til disse handicapgrupper, at vi finder den mest udtalte kompenserende effekt.¹⁸ Omvendt er de tildelte hjælpemidler til unge med henholdsvis motorisk handicap, synshandicap, udviklingsforstyrrelse samt flere handicap mindre hyppigt i stand til at kompensere i det fornødne omfang. Specielt de unge med flerhandicap, der har benyttet hjælpemidler, har en relativt lav gennemførelsesprocent, idet blot 35% af denne gruppe gennemfører grundskolen. Dette kan skyldes, at netop kombinationen af flere handicap kan vanskeliggøre effekten af eventuelt kompenserende hjælpemidler.

Individuelle ressourcer og evner til at udnytte hjælpemidler kan være forklarende

De kvalitative interview viser ingen egentlige forskelle i de hjælpemidler, de handicappede unge har fået tildelt, i forhold til, hvor godt de har klaret sig uddannelsesmæssigt. På den måde bekræfter de kvalitative interview de ovenstående resultater i, at hjælpemidler i sig selv ikke virker tilstrækkeligt kompenserende for graden af de unges handicap.

De kvalitative interview viser til gengæld en tendens til, at de unge, som har klaret sig godt i deres uddannelsesforløb, også udtrykker en større nytte af hjælpemidlerne, som hænger sammen med en bedre forståelse for brugen af hjælpemidlerne. Det gælder især gruppen af unge med læse- og skrivevanskeligheder, som ofte i grundskolen fik tildelt en it-startpakke eller andre tekniske hjælpemidler. De kvalitative interview viser altså, at tilstedeværelsen af hjælpemidler i sig selv ikke virker fuldt kompenserende, men at ressourcer til at bruge hjælpemidlerne kan virke differentierende.

Forståelse for brugen af hjælpemidler er afgørende

Tilstedeværelsen af hjælpemidler er ikke fuldt kompenserende, men de individuelle ressourcer til at bruge hjælpemidler kan virke differentierende.

Handicappets omfang har afgørende forklaringskraft

Det fremgik ovenfor, og det vil blive gentaget flere gange i løbet af analysen, at handicappets omfang og barriere for læring har betydning og forklaringskraft, som i en statistisk sammenhæng rækker ud over omfanget af hjælpemidler, specialundervisning eller anden støtte. Resultaterne af de kvalitative interview understøtter dette. Til rekruttering af kvalitative interview udvalgte således unge, som havde klaret sig godt, og unge, som havde klaret sig mindre godt (FSA og optagelse på ungdomsuddannelse i den ene en-

---

¹⁸ Samtidig har de pågældende handicapgrupper tillige den højeste gennemførelsesprocent.

Unge med de største problemer med funktionsnedsættelsen modtager mest støtte

de af skalaen, en mellemgruppe og en gruppe, som ikke havde afsluttet grundskolen i den anden ende af skalaen).

De kvalitative interview viser, at unge med handicap, som i særlig grad har modtaget forskellige støtteformer og lignende, ofte udtrykker – og opleves at have – større problemer i forbindelse med deres funktionsnedsættelse. Endvidere placerer de sig typisk blandt den gruppe af unge med handicap, som har klaret sig dårligst i uddannelsessystemet. Dvs. typisk unge, som end ikke har gennemført Folkeskolens Afgangseksamen.

De kvalitative interview viser dog, at dette ikke betyder, at de forskellige støtteformer etc. ingen effekt har for unge med handicap. Unge med handicap, som har modtaget en stor mængde af støtte, angiver overordnet, at dette har været med til at rykke dem i en positiv retning i deres uddannelse. De har blot haft et særdeles lavere udgangspunkt end andre unge, som gør, at støtteformerne ikke har været tilstrækkeligt kompenserende for at skabe lige muligheder for dem i forhold til unge uden handicap.

Vi vil i de kommende afsnit mere detaljeret gennemgå de forskellige faktorer, som på den ene eller anden måde kan forventes at virke kompenserende for unge med handicap i deres uddannelsesforløb.

4.3.2 Specialundervisning

En parameter, som forventes at spille en central og afgørende rolle for uddannelsesresultater og -mønstre for de unge med handicap, er specialundervisning i grundskolen. Det gælder primært modtagelse af forskellige former for specialundervisning i og uden for klassen samt ophold i specialklasser og på specialskoler. Nedenfor analyseres først betydningen af modtagelse af specialundervisning generelt, inden der efterfølgende fokuseres på mere omfattende specialpædagogiske tiltag.

Tabel 4.4 viser, hvor mange af de unge med og uden handicap der på et tidspunkt i løbet af deres skoletid har modtaget en form for specialundervisning i grundskolen.

Tabel 4.4

Specialundervisning i
grundskolen.
Overordnet.

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Ikke modtaget specialundervisning	68% (135)	29% (141)
Modtaget specialundervisning	33% (65)	71% (339)
Total	100% (200)	100% (480)

Som det fremgår, har 71% af de unge med handicap modtaget en eller anden form for specialundervisning. Det samme gør sig kun gældende for 33% af de unge uden handicap. De 33% stemmer rimeligt overens med undersøgelsens konstatering af, at hvert fjerde barn i Danmark har en PPR-journal. De overskydende procent antages at skyldes, at erindring om særlig støtte godt kan forekomme i "ordinær" undervisningssammenhæng.

Tabel 4.5 viser en udspecificeret oversigt over, hvilke typer specialundervisning de unge med og uden handicap har modtaget.

Tabel 4.5

Specialundervisning i
grundskolen.
Udspecificeret.

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Støtte i en almindelig folkeskoleklasse (uspecificeret)	7% (14)	11% (51)
Støtte i en almindelig folkeskoleklasse fra teamlærer	0% (1)	5% (23)
Støtte i en almindelig folkeskoleklasse fra speciallærer	5% (10)	14% (65)
Støtte før eller efter skoletid	5% (10)	12% (56)
Specialundervisning uden for klassen (f.eks. i skolens støttecenter)	10% (20)	25% (118)
Kort, koncentreret kursus	4% (7)	3% (14)
Specialklasse på skolen	4% (7)	16% (75)
Andet	0% (1)	11% (53)
Nej	68% (135)	29% (138)
Total	102% (513)	124% (593)

Note: Tabellen summerer til mere end 100%, da respondenterne har haft mulighed for at placere sig i flere forskellige kategorier samtidig.

Det ses, at en fjerdedel af de unge med handicap har modtaget specialundervisning uden for den almindelige skoleklasse. 11% har modtaget forskellige former for støtte inden for den almindelige skoleklasse. 16% har modtaget støtte i en specialklasse på skolen.

Også i forhold til den specialpædagogiske bistand er det interessant at undersøge, om der er forskel på de forskellige typer handicap. Tabel 4.6 viser, hvor mange der i løbet af deres grundskole har modtaget en eller anden form for specialundervisning fordelt på handicap.

Tabel 4.6

Andele, der har modtaget specialundervisning i løbet af deres grundskole fordelt på handicap

Kilde: Surveydata

	Ikke modtaget specialundervisning	Modtaget specialundervisning	Total
Motorisk handicap	31% (9)	69% (20)	100% (29)
Senhjerneskadede	33% (1)	67% (2)	100% (3)
Udviklingsforstyrrelse	22% (16)	78% (58)	100% (74)
Synshandicap	50% (6)	50% (6)	100% (12)
Hørehandicap	42% (13)	58% (18)	100% (31)
Tale-, sprog- og læsehandicap	30% (76)	70% (176)	100% (252)
Epilepsi	30% (3)	70% (7)	100% (10)
Andet	29% (6)	71% (15)	100% (21)
Flere handicap	23% (11)	77% (37)	100% (48)
Total	29% (141)	71% (339)	100% (480)

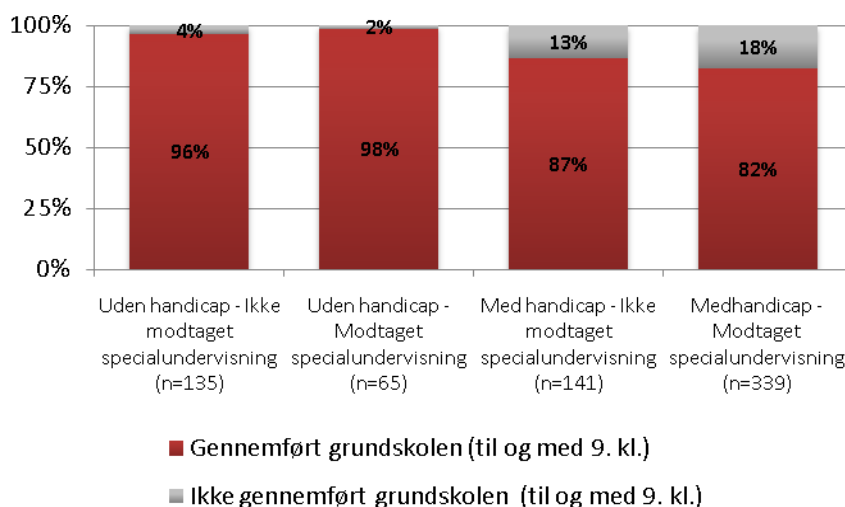
Som vi så ovenfor ved anvendelse af hjælpemidler, skiller de unge med udviklingsforstyrrelse samt de unge med flere handicap sig ud i toppen med andele på henholdsvis 78% og 77%, der har modtaget specialundervisning. De fleste andre handicapgrupper ligger på en andel omkring 70%, mens de syns- og hørehandicappede med 50% og 58% har de laveste andele.

Som et første blik er det interessant at sammenligne de unge, der har modtaget specialundervisning, med de unge, der ikke har modtaget specialundervisning, i forhold til gennemførelse af grundskolen. Figur 4.12 giver et overblik over dette.

Figur 4.12

Modtagelse af specialundervisning i grundskolen og gennemførelse af grundskolen

Kilde: Surveydata

Som det fremgår af figuren, er der 87% af de unge med handicap, der ikke har modtaget specialundervisning, der har gennemført grundskolen. Andelen, der har gennemført grundskolen, blandt de unge med handicap, der har modtaget specialundervisning, er med 82% kun lidt lavere. Forskellen er således større blandt de unge med handicap end blandt de unge uden handicap, hvor 96% af de unge, der har modtaget specialundervisning, gennemfører grundskolen, mod 98% i gruppen, der ikke har modtaget specialundervisning.

En forklaring på, at en relativt mindre andel blandt de unge med handicap, der har modtaget specialundervisning, gennemfører grundskolen, skal formentlig igen findes i, at specialundervisning i højere grad tildeles børn og unge med et handicap af en vis tyngde.

Dette argument understøttes af nedenstående tabel. Tabellen viser andelen, der gennemførte grundskolen, opdelt efter, om eleven modtog specialundervisning og hjælpemidler, kun specialundervisning eller kun hjælpemidler.

Tabel 4.7

Andel, der gennemfører grundskolen i forhold til, om der er anvendt hjælpemidler i grundskole og modtaget specialundervisning. Kun elever med handicap.

Kilde: Surveydata

	Ikke gennemført grundskole	Gennemført grundskole	Total
Både modtaget specialundervisning og anvendt hjælpemidler	27% (35)	73% (96)	100% (131)
Kun modtaget specialundervisning	10% (20)	90% (175)	100% (195)
Kun hjælpemidler	33% (6)	67% (12)	100% (18)
Hverken modtaget specialundervisning eller hjælpemidler	11% (13)	89% (108)	100% (121)
Total	16% (74)	84% (391)	100% (465)

**Indirekte kontrol for
handicappets omfang**

Som det fremgår, fremkommer nu et interessant resultat, idet der ikke er forskel på andelen med gennemført grundskole blandt de unge med handicap, der hverken har modtaget specialundervisning eller hjælpemidler, og de unge med handicap, der kun har modtaget specialundervisning. I dette tilfælde, hvor anvendelsen af hjælpemidler kan fortolkes som en indikator for handicappets omfang, og vi således opnår en indirekte kontrol for handicappets omfang, forsvinder den negative effekt af specialundervisning blandt de unge med handicap, der således er en spuriøs sammenhæng.

Modtagelse af hjælpemidler er ikke kompenserende for gennemførelsesgraden, men derimod en indikator for laveste gennemførelsesgrad af grundskolen.

Resultatet peger således entydigt på, at en betydelig positivt kompenserende effekt på gennemførelsesgraden vil kunne opnås ved at fokusere på vejledning og assistance til de handicappede børn og unge, som modtager hjælpemidler.

Modtagelse af hjælpemidler er en indikator for laveste gennemførelsesgrad af folkeskolen. En betydelig positivt kompenserende effekt på gennemførelsesgraden vil kunne opnås ved at fokusere på vejledning og assistance til de handicappede børn og unge, som modtager hjælpemidler.

Også i forhold til den specialpædagogiske bistand er det interessant at undersøge, om der kan identificeres forskelle i den kompenserende effekt af specialundervisning mellem forskellige handicapgrupper. Tabel 4.8 viser derfor andelen, der har gennemført grundskolen, afhængigt af, om der er modtaget specialundervisning, opdelt efter handicap.

Tabel 4.8

Andele med gennemført grundskole blandt de unge, der har og ikke har modtaget specialundervisning i løbet af deres grundskole fordelt på handicap

Kilde: Surveydata

	Andel med gennemført grundskole		Total
	Ikke modtaget specialundervisning	Modtaget specialundervisning	
Motorisk handicap	78% (7)	80% (16)	79% (23)
Senhjerneskadede	100% (1)	100% (2)	100% (3)
Udviklingsforstyrrelse	63% (10)	67% (39)	66% (49)
Synshandicap	83% (5)	83% (5)	83% (10)
Hørehandicap	100% (13)	94% (17)	97% (30)
Tale-, sprog- og læsehandicap	92% (70)	93% (163)	92% (233)
Epilepsi	100% (3)	100% (7)	100% (10)
Andet	100% (6)	87% (13)	90% (19)
Flere handicap	64% (7)	46% (17)	50% (24)

Som det fremgår af tabellen, er der for de fleste handicapgruppers vedkommende relativt begrænset forskel på andelen med gennemført grundskole blandt dem, der har, og dem, der ikke har modtaget specialundervisning. Det er primært blandt de unge i kategorien andet og kategorien flere handicap, hvor en markant mindre andel af de unge, der har modtaget specialundervisning, gennemfører grundskolen. Effekten af specialundervisning er med andre ord ikke afhængig af det enkelte handicap.

I forhold til den specialpædagogiske indsats fokuseres der nu afslutningsvis på specialklasser og -skoler.

Specialklasse og specialskole

I tabel 4.9 vendes blikket mod de mere omfattende specialpædagogiske tiltag i form af specialklasse og specialskole. Tabellen viser andelen, der gennemfører grundskolen, fordelt efter tilstedeværelsen af et handicap, samt om eleven har haft ophold i specialklasse og på specialskole. Tabellen er i nærværende sammenhæng interessant, fordi elever på såvel specialskole som i specialklasse har særlige behov eller forskellige indlæringsmæssige udfordringer – uafhængigt af eventuel tilstedeværelse af et handicap. Sammenligningen *inden* for de forskellige specialtilbud tillader således at undersøge den selvstændige effekt af et eventuelt handicap blandt denne gruppe af elever.

Mere omfattende specialpædagogiske tiltag

Tabel 4.9

Ophold på specialskole
og specialklasse

Kilde: Surveydata

	Gennemført grundskole	
	Uden handicap	Med handicap
Ophold på specialskole*	100% (7)	57% (59)
Ophold i specialklasse*	88% (15)	70% (66)
Ikke ophold i specialklasse/-skole	98% (172)	95% (286)
Total n	200	481

* På et tidspunkt i løbet af grundskolen. Gruppen "uden handicap" er en tilfældigt udtrukket stikprøve af årgang 1990, hvilket jo betyder, at en repræsentativ andel – med statistisk betinget variation – heraf på et eller andet tidspunkt vil have gået i specialklasse eller specialskole.

Tilstedeværelsen af et handicap nedsætter effekten af et specialklasseophold

På den baggrund viser tabel 4.9, at andelen, der har gennemført grundskolen, er markant lavere blandt dem, der har haft ophold i specialklasse og på specialskole. Dette gælder for såvel unge med som uden handicap. Tabellen viser samtidig, at mens 88% af de elever *uden* handicap, der har gået i specialklasse, gennemfører grundskolen, er den tilsvarende andel for unge med handicap 70%, hvilket svarer til, at gennemførelsesprocenten for sidstnævnte gruppe er ca. 20% lavere. Tilstedeværelsen af et handicap nedsætter med andre ord effekten af et specialklasseophold¹⁹.

Elevernes oplevede betydning af specialpædagogisk støtte

Ses der samlet på betydningen af de forskellige former for specialpædagogisk bistand i forhold til uddannelsesmuligheder og -resultater for unge med handicap, understøtter de kvalitative interview tendensen til, at denne form for støtte ikke i sig selv virker kompenserende for handicapet.

Oplever positiv effekt af specialpædagogisk støtte

De kvalitative interview viser, at unge med handicap overvejende oplever en eller anden form for positiv effekt af den specialpædagogiske støtte, de har modtaget. Behovet og udgangspunktet for den specialpædagogiske støtte på grundskoleniveau varierer dog betragteligt, hvilket har betydning for, hvilket udbytte de unge har fået af støtten, samt hvordan støtten har påvirket de unges muligheder for at gennemføre grundskolen og påbegynde en ungdomsuddannelse.

Blandt unge med handicap, som har klaret sig godt uddannelsesmæssigt, viser de kvalitative interview en tendens til, at den specialpædagogiske støtte har været fokuseret omkring specialundervisning i større eller mindre grad,

¹⁹ Et tilsvarende billede kan observeres for specialskoleforløb, men da tallene for unge uden handicap kun er baseret på syv personer og derfor er behæftet med en vis usikkerhed, kommenteres der ikke yderligere herpå.

**Specialtilbud som
åndehul – og læring**

samt at store dele af støtten er foregået allerede tidligt i grundskoleforløbet. Denne gruppe giver generelt udtryk for, at problemerne i forbindelse med deres handicap er blevet afhjulpet forholdsvis hurtigt og med forholdsvis få ressourcer. Ikke desto mindre giver denne gruppe udtryk for, at specialundervisningen har haft stor betydning for deres grundskoleforløb og deres evner til at deltage i undervisningen.

Unge med handicap, som har klaret sig dårligst i deres uddannelsesforløb, beskriver i de kvalitative interview mere massive og vedvarende specialpædagogiske tiltag – ofte i form af specielle undervisningsformer såsom specialskole eller specialklasse. De specielle undervisningsformer bliver beskrevet som et socialt åndehul for unge med handicap – et sted, hvor de er sammen med ligesindede.

I forhold til det læringsmæssige er der forskelle i, hvordan de unge oplever udbyttet. Nogle oplever specialklasser og specialskoler som positive for den faglige udvikling, idet der her findes den rette ekspertise i og forståelse for, hvor et ungt menneske med et givet handicap bedst lærer.

Specifikt er det gældende, at unge med handicap, som har haft forløb på efterskoler, der fokuserer specifikt på det givne handicap, giver særligt positive udtryk. Andre giver udtryk for en følelse af, at det faglige i specialklasser og -skoler er blevet prioriteret for lavt, og at der ikke i tilstrækkelig grad er blevet stillet krav til deres faglige udvikling.

4.3.3 Social integration

**Objektivt og subjektivt
mål for social
integration**

Det er ligeledes interessant at undersøge, hvorvidt der er sammenhæng mellem den enkelte elevs sociale integration og uddannelsesmønsteret. Et relevant mål for dette er dels, hvordan den unge oplever sig selv i forhold til sin omgangskreds. De unge blev spurgt, om de samlet set deltog i flere eller færre sociale aktiviteter end deres venner og bekendte. Ud over dette subjektive mål for social integration blev de unge desuden bedt om at angive, hvor ofte de rent faktisk deltager i fritidsaktiviteter. Dette muliggør en analyse af den sociale integrations betydning fra en anden og mindre subjektiv vinkel.

Ses først på det mere subjektive mål for social integration, hvor der er spurgt til, om man er med til flere eller færre sociale aktiviteter end venner og bekendte, er der ikke tale om en entydig sammenhæng med, om man har gennemført grundskolen.

Tabel 4.10

Med til flere eller færre sociale aktiviteter end dine venner og bekendte?

Kilde: Surveydata

	Gennemført grundskole	
	Uden handicap	Med handicap
Flere	98% (52)	86% (93)
Hverken/eller	96% (107)	87% (178)
Færre	100% (34)	78% (109)
Ved ikke	100% (1)	69% (18)
Total n	200	478

Som det fremgår, er der således ikke forskel på, hvor mange der har gennemført grundskolen, i gruppen, der deltager i flere aktiviteter, og gruppen, der hverken deltager i flere eller færre. Andelen er henholdsvis 86 og 87% blandt de unge med handicap. Gruppen, der deltager i færre sociale aktiviteter, skiller sig imidlertid ud, idet kun 69% her har gennemført grundskolen. Blandt de unge uden handicap er der med 98, 96 og 100% med gennemført grundskole minimal forskel på de tre grupper.

Ud over det subjektive mål for social integration behandlet ovenfor blev de unge som nævnt desuden bedt om at angive, hvor ofte de rent faktisk deltager i sociale aktiviteter. Dette muliggør en analyse af den sociale integrations betydning fra en anden og mindre subjektiv vinkel.

Tabel 4.11

Hvor ofte deltager du i fritidsaktiviteter?

Kilde: Surveydata

	Gennemført grundskole	
	Uden handicap	Med handicap
Mindst 4 gange om ugen	99% (92)	90% (173)
1 til 3 gange om ugen	95% (92)	82% (170)
Under 1 gang om ugen	100% (6)	72% (46)
Ved ikke	100% (4)	55% (11)
Total n	200	483

Denne mindre subjektive indikator på den unges sociale integration viser en mere entydig sammenhæng for de unge med handicap. Der er således 90% af de unge, som deltager i fritidsaktiviteter mindst fire gange om ugen, der har gennemført grundskolen. Tilsvarende har 82% gennemført grundskolen blandt dem, der deltager i aktiviteter en til tre gange om ugen. I gruppen, der deltager i aktiviteter endnu sjældnere, har kun 72% gennemført grundskolen. Med hensyn til de unge uden handicap er billedet igen mere uensartet. Der er således ikke umiddelbart nogen sammenhæng i denne gruppe. Tabel 4.12 viser andelen, der har gennemført grundskolen blandt de mest aktive og de øvrige for hver enkelt handicapgruppe.

Tabel 4.12

Andele med gennemført grundskole blandt de unge, der deltager i sociale aktiviteter mere og mindre end fire gange om ugen, fordelt på handicap

Kilde: Surveydata

	Andel med gennemført grundskole		Total
	Aktiv mindst fire gange om ugen	Aktiv mindre end fire gange om ugen	
Motorisk handicap	100% (7)	78% (14)	84% (21)
Senhjerneskadede	100% (1)	100% (1)	100% (2)
Udviklingsforstyrrelse	63% (17)	67% (31)	66% (48)
Synshandicap	100% (5)	83% (5)	91% (10)
Hørehandicap	100% (14)	94% (16)	97% (30)
Tale-, sprog- og læsehandicap	95% (106)	90% (123)	92% (229)
Epilepsi	100% (4)	100% (5)	100% (9)
Andet	100% (7)	85% (11)	90% (18)
Flere handicap	80% (12)	34% (10)	50% (22)

Som det fremgår, bekræftes det overordnede billede. Med en enkelt undtagelse er der således en klart højere andel, der gennemfører grundskolen, blandt de socialt mest aktive. Mest markant er forskellen i gruppen med flere handicap. Her gennemfører 80% grundskolen blandt de socialt mest aktive, mens den tilsvarende andel for de mindre aktive kun er 34%. Også blandt de unge med motorisk handicap, synshandicap og andet er forskellen substantiel.

Unge med et vel-fungerende socialt liv klarer sig bedre

De kvalitative interview understøtter tendensen til, at unge med handicap, som har et velfungerende socialt liv, klarer sig bedst gennem deres grundskoleforløb. Det sociale liv – specielt i skoletiden – har stor betydning for

motivationen og lysten til at deltage i skolearbejdet. Elever med handicap, som føler sig trygge og respekterede på deres skole og ikke mindst i klassen, har endvidere større mod til at deltage i undervisningssituationer, hvor handicappet ofte er mere tydeligt, f.eks. gruppearbejde, fremlæggelser m.m.

Balance i samværet
med andre med
handicap

Unge med handicap udtrykker i de kvalitative interview en skelnen mellem to former for socialt liv; samvær med andre unge med samme handicap og samvær med unge uden handicap. For unge med handicap har samværet med begge grupper stor betydning for deres trivsel og dermed deres evne til at lære. I de kvalitative interview udtrykker de unge dog, at deres grundskoleforløb har været præget af en klar overvægt af samværet med enten den ene eller anden gruppe. For unge med handicap, som primært har deltaget i undervisning i det gængse grundskolesystem, har det dominerende samvær med unge uden handicap i nogle tilfælde betydet en følelse af ekskludering, som påvirker trivslen i skolen negativt. For unge med handicap, som i deres grundskoleforløb primært har været tilknyttet specialordninger som specialklasser har følelsen af ikke at være alene i verden styrket trivslen i skolen. Denne gruppe udtrykker dog også en følelse af marginalisering senere i uddannelsesforløbet, da de ikke er vænnet til omgangsformen med unge uden handicap. De unge, som har klaret sig bedst i grundskolen, og som udtrykker den største trivsel i grundskolen, har typisk været socialt integreret i begge grupper.

Et aktivt socialt liv er afgørende for gennemførelsesfrekvensen i grundskolen. Oplevelse af ekskludering påvirker præstationerne negativt. Dette udtryk forstærkes med handicappets omfang.

4.3.4 Forældrenes engagement

Et af de markante resultater fra den gennemførte registerundersøgelse er, at den unges sociale baggrund – i form af de forældremæssige ressourcer – har statistisk signifikant betydning for, hvordan barnet/den unge med handicap klarer sig i uddannelsessystemet (jf. afsnit 4.2).

Selvoplevet forældre-
engagement

I sammenhæng hermed er det undersøgt, hvordan den unges oplevelse af forældrenes engagement spiller sammen med uddannelsesmønsteret. De unge blev derfor bedt om at angive deres forældres engagement i deres skolegang på en skala fra meget engagerede til slet ikke engagerede.

I det følgende undersøges det, om der er forskel på, hvor stor en andel der gennemfører grundskolen, i forhold til forskellige niveauer af forældreengagement.

Tabel 4.13

Andele, der gennemfører grundskolen i forskellige niveauer af angivet forældreengagement

Kilde: Surveydata

	Gennemført grundskole	
	Uden handicap	Med handicap
Mest engageret*	98% (63)	78% (160)
Næstmest engageret*	94% (45)	88% (89)
Mindre engageret*	98% (86)	86% (145)
Total n	200	473

* De unge blev bedt om at angive deres forældres engagement på en skala fra 5 (meget engageret) til -5 (slet ikke engageret). Denne opdeling er lavet således, at de, der har svaret 5, er placeret i kategorien "mest engageret", de, der har svaret 4, er placeret i kategorien "næstmest engageret", og de øvrige er placeret i kategorien "mindre engageret".

Som det fremgår, er det for de unge med handicap i gruppen med det højeste angivne forældreengagement, hvor den mindste andel har gennemført grundskolen (78%). De to følgende grupper ligger næsten ens med andele på 88 og 86%. Det er således et ganske interessant resultat, at den gruppe, der angiver, at deres forældre er meget engagerede i deres skolegang, samtidig er den gruppe, hvor færrest har gennemført grundskolen.

Den mest plausible forklaring på dette må antages at være en omvendt kausalitet og en sammenhæng mellem handicappets omfang og præstationsgraden. Således vil det forhold, at det handicappede barn/den handicappede unge løbende præsterer lavt i uddannelsessystemet, ofte medføre, at forældrene engagerer sig tiltagende i skolegangen, eller i hvert fald at forældrene opleves som mere involverede i skolegangen af den unge selv. Samtidig viser resultatet, at dette forældreengagement tilsyneladende ikke er tilstrækkeligt eller tilstrækkeligt kvalificeret til at virke fuldt kompenserende.

Denne forskel findes ikke blandt de unge uden handicap, hvor 98% har gennemført grundskolen både i gruppen med mest og mindst engagerede forældre.

De kvalitative interview understøtter denne forklaring. Unge med handicap, som ikke har gennemført grundskolen, beskriver generelt en større afhængighed og delagtiggørelse af forældrene. Samtidig udtrykker de unge i interviewene generelt en oplevelse af, at forældrenes engagement har påvirket deres uddannelsesforløb positivt.

Forældrenes engagement kommer typisk til udtryk ved støtte i forhold til at navigere i uddannelsessystemet, f.eks. i forbindelse med ansøgning om hjælpemidler, specialpædagogisk støtte. I de tilfælde, hvor handicappets grad er større, har forældrene typisk også fungeret som generel støtte i forhold til at strukturere hverdagen og deltagelsen i en uddannelse.

**Omvendt kausalitet:
Lave præstationsresultater medfører tiltagende forældreengagement**

Betydningsfulde andre

Ud over disse ovenstående forholdsvise håndfaste mål for forskellige former for specialpædagogisk bistand er de adspurgte unge med og uden handicap i spørgeskemaundersøgelsen desuden blevet bedt om at forholde sig til, om der har været en person, som har haft "særlig stor betydning for dig og det, du har lært". Tabel 4.14 viser, hvor stor en andel der har gennemført grundskolen, i forhold til, om de angiver, at de har oplevet en sådan person.

Tabel 4.14

Når du tænker på hele din skolegang og øvrige uddannelsesforløb, har du så oplevet en person, som har haft særlig stor betydning for dig og det, du har lært?

Kilde: Surveydata

	Person med særlig stor betydning	
	Uden handicap	Med handicap
Ja	97% (108)	82% (220)
Nej	97% (84)	87% (156)
Ved ikke	100% (2)	69% (22)
Total n	200	479

Som det fremgår, er det for de unge med handicap den gruppe, der angiver, at de ikke har oplevet en sådan person, hvor den største andel har gennemført grundskolen. Forskellen er dog minimal med 87% mod 82% og således ikke substantiel interessant. Blandt de unge uden handicap er der med 97% med gennemført grundskole i begge grupper ingen forskel. Samlet set er der således ikke noget, der indikerer, at oplevelsen af at have haft en sådan person i sig selv har betydning.

4.3.5 Fysisk tilgængelighed

Ikke alle skoler og institutioner er indrettet således, at det er lige let for børn og unge med handicap at begå sig. Fysisk tilgængelighed kan således også have betydning for gennemførelse af skolegang og uddannelse. Tabel 4.15 viser, hvor mange af de unge med handicap der har oplevet problemer med den fysiske tilgængelighed.

Tabel 4.15

Oplevelse af fysisk tilgængelighed i grundskolen

Kilde: Surveydata

	Med handicap
Oplevet problemer	5% (23)
Ikke oplevet problemer	90% (428)
Ved ikke	5% (22)
Total	100% (473)

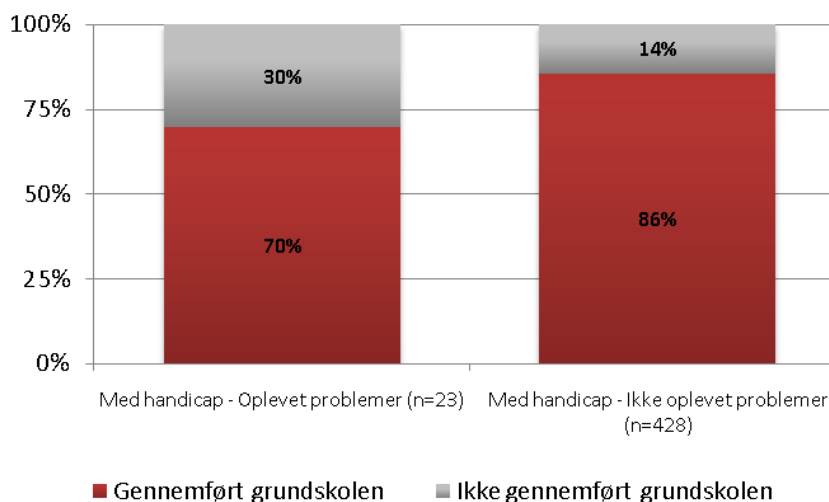
Som det fremgår, har 5% af de unge med handicap oplevet problemer med tilgængeligheden under deres grundskoleforløb.

Figur 4.13 viser de unges oplevelse af, om den fysiske tilgængelighed gav dem problemer i løbet af deres skoletid, i forhold til, om de har gennemført grundskolen.

Figur 4.13

Andele, der gennemfører grundskolen i forhold til, om man har oplevet problemer med fysisk tilgængelighed i grundskolen.

Kilde: Surveydata

Som det fremgår, er det som nævnt ganske få, der har oplevet problemer med tilgængeligheden, og konklusionerne bør således tolkes med dette forbehold. Forskellen er dog udtalt mellem de to grupper blandt de unge med handicap. Blandt dem, der ikke har oplevet problemer med tilgængeligheden, har 86% således gennemført grundskolen, mens den tilsvarende andel blandt dem, der har oplevet problemer, er 70%.

Overordnet set viser analysen således for det første, at 5% af de unge med handicap oplever problemer med den fysiske tilgængelighed. For det andet

Problemer med fysisk tilgængelighed hæmmer de uddannelsesmæssige resultater

fremgår det, at de, der har oplevet problemer med den fysiske tilgængelighed i grundskolen, i mindre grad gennemfører grundskolen. Der skal erindres om, at problemer med den fysiske tilgængelighed kan være et af flere udtryk for handicappets omfang, hvorfor fysisk tilgængelighed antageligt ikke i sig selv er hele årsagen til den lavere gennemførelsesfrekvens.

5% af de unge med handicap har oplevet problemer med fysisk tilgængelighed. De, der har oplevet problemer med fysisk tilgængelighed i grundskolen, gennemfører i mindre grad grundskolen.

Uddannelsesmønstre for dem, der ikke gennemfører grundskolen

4.4 Hvor bliver de af?

Som det fremgår af ovenstående analyser, så eksisterer der en gruppe, der ikke har gennemført grundskolens 9. klasse i 2007. Som det fremgik af Figur 4.1, så udgør denne gruppe 6% blandt de unge uden handicap mod 21% blandt de unge med handicap. Formålet med dette afsnit er så vidt muligt at tegne et billede af disse unges uddannelsesmønstre og forsinkelse, inden analysen bevæger sig videre. Der kan umiddelbart være flere årsager til, at den unge ikke har gennemført grundskolens 9. klasse:

- Den unge gennemfører grundskolen i et langsommere tempo end gennemsnittet og er således stadig i uddannelsessystemet
- Den unge har gennemført ni års undervisning, men er ikke nået frem til 9. klasse
- Den unge afbryder grundskolen efter afslutning af 7. klasse og opfylder undervisningspligten ved at deltage i et særligt tilrettelagt forløb (jf. Folkeskolelovens § 33)
- Den unge har af en eller anden grund afbrudt grundskolen, inden undervisningspligten er opfyldt.

Da godt hver femte af de unge med handicap i stikprøven falder i denne kategori, er det relevant for nærværende undersøgelse at fastslå, hvor mange af de unge der ikke har gennemført grundskolens 9. klasse, der falder i disse forskellige kategorier.

Et foreløbigt overblik over disse personers registrering ses i nedenstående tabel. Tabel 4.16 viser således den højeste registrerede gennemførte uddannelse for de unge, som ikke har gennemført grundskolens 9. klasse i 2007.

Tabel 4.16

Højeste fuldførte uddannelse registreret for personer uden gennemført grundskole (9. kl.)

Kilde: Registerdata

	Uden handicap	Med handicap	Total
7. kl.	16,5% (634)	16,4% (39)	16,5% (673)
8. kl.	50,1% (1925)	55,0% (131)	50,4% (2056)
Ingen gennemført uddannelse registreret	28,6% (1098)	22,7% (54)	28,2% (1152)
Andet ¹	4,8% (183)	5,9% (14)	4,8% (197)
Total	100,0% (3840)	100,0% (238)	100,0% (4078)

Note: ¹ Andet dækker her over, at personen har registreret en gennemført uddannelse, som ikke umiddelbart er konsistent med, at personen ikke har registreret en gennemført 9. klasse (det gælder primært 10. eller 11. klasse). Dette må henføres til reliabilitetsproblemer med data. Det skal bemærkes, at der med 197 personer i denne gruppe er tale om under 3 promille af årgangen.

Det ses, at ca. halvdelen af personerne uden gennemført grundskole (9. klasse) har registreret, at de har afsluttet 8. klasse. Godt 16% har registreret en 7. klasse som højest gennemførte uddannelse. 29% i gruppen af unge uden handicap og 23% i gruppen med handicap har ikke registreret nogen gennemført uddannelse overhovedet.

Er de unge stadig i uddannelsessystemet?

Et udestående spørgsmål i lyset af dette resultat er, om de personer, der har registreret en 7. eller 8. klasse som højeste gennemførte uddannelse, men endnu ikke har gennemført 9. klasse, stadig er i uddannelsessystemet. Formulert på en anden måde vil det blive forsøgt at fastslå, om disse personer blot er langsommere om at gennemføre grundskolen, eller om de har afbrudt grundskolen inden gennemført 9. klasse.

De opdaterede uddannelsesregisterdata (som nedenfor anvendes i analysen af påbegyndt ungdomsuddannelse) kan tegne et billede af dette. Tabel 4.17 nedenfor viser, hvilken registrering de 238 unge med handicap uden registreret gennemført 9. klasse (pr. 1. november 2007) havde året efter (pr. 1. november 2008).

Tabel 4.17

Unge med handicap uden gennemført grundskole (9. klasse) udvikling 2007 til 2008

Kilde: Registerdata

Registrering 2007	Registrering 2008					Total
	7. kl.	8. kl.	9. kl.	Ingen udd. **	Andet*	
7. kl.	35,9% (14)	30,8% (12)	25,6% (10)	0,0% (0)	7,7% (3)	100% (39)
8. kl.	0,0% (0)	29,0% (38)	56,5% (74)	0,0% (0)	14,5% (19)	100% (131)
Ingen uddannelse ²	0,0% (0)	5,6% (3)	29,6% (16)	55,6% (30)	9,3% (5)	100% (54)
Andet ¹	0,0% (0)	0,0% (0)	0,0% (0)	0,0% (0)	100,0% (28)	100% (28)
Total	5,9% (14)	22,3% (53)	42,0% (100)	12,6% (30)	17,2% (41)	100% (238)

Note: ¹ Andet dækker her over, at personen har registreret en gennemført uddannelse, som ikke umiddelbart er konsistent med, at personen ikke har registreret en gennemført 9. klasse (det gælder primært 10. eller 11. klasse).

² Ingen gennemført uddannelse registreret.

Som det fremgår af tabellen, er der en del af de unge, der i 2007 kun havde gennemført enten 7. eller 8. klasse, som nu er fortsat i uddannelsessystemet. Godt 56% af dem, der havde registreret 7. klasse som højst gennemførte uddannelse i 2007, har nu registreret enten en 8. eller 9. klasse, mens knap 36% fortsat har 7. klasse som højeste registrering.

Ser vi på de unge med handicap, der havde 8. klasse som højeste registrering i 2007, fremgår det, at godt 56% af disse nu har registreret en 9. klasse, mens 29% fortsat har 8. klasse som højeste gennemførte uddannelse. Knap halvdelen af de unge, der ingen registrering havde i 2007, har nu en eller anden form for uddannelse registreret.

Samlet set tegner der sig således ikke en entydig konklusion. På den ene side bevæger en del af de unge med handicap sig gennem uddannelsessystemet i et langsommere tempo, og på den anden side eksisterer der en gruppe på mellem 30 og 45% af de unge uden gennemført 9. klasse, som tilsyneladende afslutter grundskolen efter enten 7. eller 8. klasse.

I 2007 havde 94% af de unge uden handicap og 81% af de unge med handicap gennemført grundskolen. Forskellen mindskes over tid, men der er ingen klare indikationer på, at denne forsinkelse indhentes betydeligt.

5. Gennemførelse og prøvfrekvenser

Om afsnittets indhold

Dette kapitel belyser uddannelsesresultaterne ved Folkeskolens Afgangsprøve (9. klasse) for henholdsvis de unge med og uden handicap i årgang 1990. Resultaterne belyses fra to forskellige vinkler. For det første analyseres prøvfrekvensen, således at det klarlægges, om der er forskel på, hvorvidt de to grupper afslutter 9. klasse med at tage Folkeskolens Afgangsprøve, samt hvis dette er tilfældet, om de tager alle de karakterbedømte prøver. For det andet ses der på de karaktermæssige resultater i kernefagene dansk, matematik og engelsk for den gruppe, der går op til de karakterbedømte prøver.

Der analyseres kun på personer, der gennemfører grundskolen

I denne del af analysen ses der udelukkende på de personer, der har gennemført grundskolen til og med 9. klasse²⁰. Som vist ovenfor gælder dette for en mindre del af de unge med handicap end unge uden handicap. Resultaterne i dette afsnit skal således fortolkes som et billede af, hvordan handicappede unge klarer sig ved Folkeskolens Afgangsprøve – givet at de er i stand til at gennemføre grundskolen til og med 9. klasse. Indledningsvis er det imidlertid relevant at se, hvor stor en andel af den samlede gruppe der tager Folkeskolens Afgangsprøve. Figur 5.1 nedenfor viser disse andele.

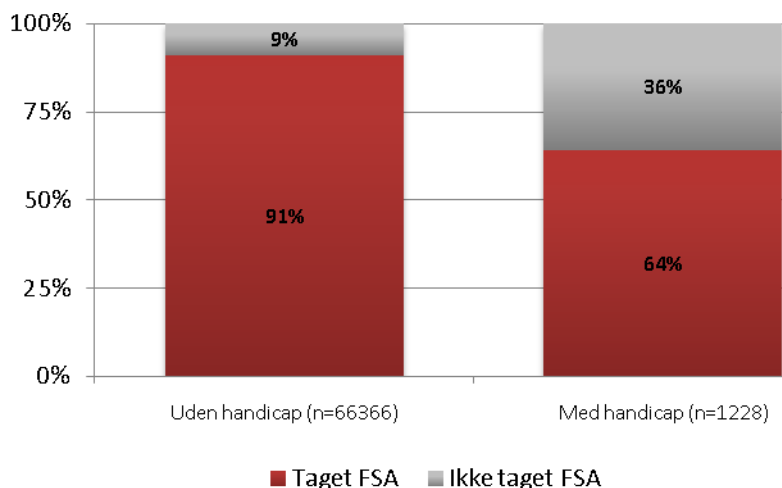
²⁰ 2007.

Figur 5.1

Andele i den samlede gruppe af unge med og uden handicap, der tager Folkeskolens Afgangsprøve

Kilde: Registerdata

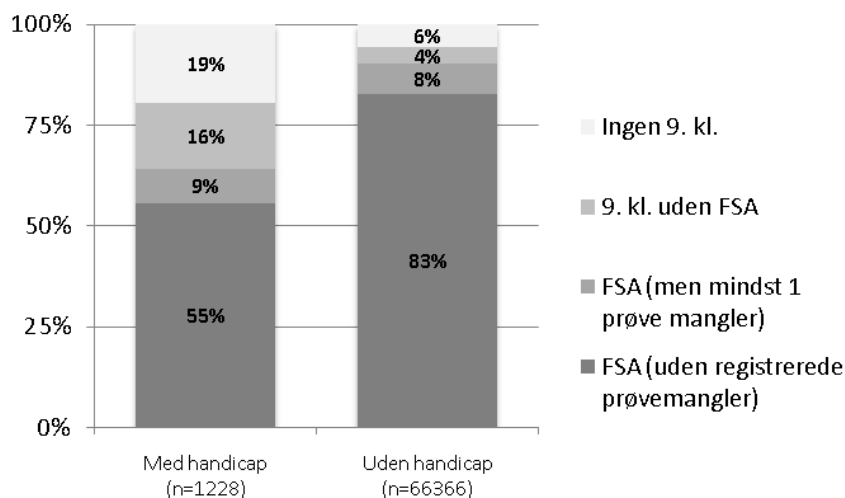
Som det fremgår, er der således 91% af de unge uden handicap, der tager Folkeskolens Afgangsprøve, mens den tilsvarende andel for de unge med handicap er 64%. Som vist ovenfor er det ikke alle, der gennemfører grundskolens 9. klasse. Det gjaldt således for 81% af de unge med handicap mod 94% i gruppen uden handicap. Som det fremgår, forstærkes denne forskel således, når vi udvider kriteriet til, at den unge skal have taget Folkeskolens Afgangsprøve.

En del af disse unge vil tillige have taget FSA, men med udeladelse af en eller flere karakterbedømte prøver. Forskelle i disse niveauer af gennemførelse af 9. klasse mellem gruppen af unge med handicap og unge uden handicap analyseres i det følgende. Figur 5.2 nedenfor viser opdelingen i disse undersegmenter i forhold til, hvordan grundskolens 9. klasse er gennemført samt de respektive andele blandt de unge med og uden handicap.

Figur 5.2

Delpopulationernes andele

Kilde: Registerdata

Forskellen i uddannelsespræstationer mellem populationsgruppen (uden handicap) og gruppen af børn og unge med handicap øges med hensyn til antal eksaminer ved Folkeskolens Afgangsprøve. 83% mod 55% afslutter uden registrerede prøvemangler.

5.1 Prøvefrekvens

Dette afsnit undersøger årgang 1990 med henblik på at afdække forskelle i, om børn og unge med og uden handicap afslutter 9. klasse med at tage Folkeskolens Afgangsprøve, og hvis afgangsprøven tages, hvor mange karakterbedømte prøver de to grupper tager.

5.1.1 Hvor mange tager 9. klasse uden at gå til FSA?

Ved at sammenholde antallet af elever, der har gennemført grundskolen til og med 9. klasse, med antallet af elever, der har modtaget en karakter, fås et estimat over, hvor mange der gennemfører 9. klasse uden at tage Folkeskolens Afgangsprøve²¹ (eller har fået dispensation, efter at afgangsprøven blev obligatorisk)²².

Tabel 5.1 viser et overblik over denne fordeling i de to grupper. Som det fremgår, er andelen med prøvekarakter blandt de unge med gennemført grundskole til og med 9. klasse 96% blandt de unge uden handicap og 80% blandt de unge med handicap. Det er denne forskel, som behandles nærmere i de følgende afsnit.

Tabel 5.1

Oversigt over, hvor mange der gennemfører 9. klasse, fordelt efter, om FSA er taget

Kilde: Registerdata

Prøvekarakter/ FSA	Grundskolen til og med 9. Klasse			
	Uden handicap		Med handicap	
	Ikke gennemført	Gennemført	Ikke gennemført	Gennemført
Ja	0% (0)	96% (59.925)	0% (0)	80% (788)
Nej	100% (3.840)	4% (2.601)	100% (238)	20% (202)
Total	100% (3.840)	100% ((62.516))	100% (238)	100% ((980))

²¹ Senest mulige prøvetermin er 2007. At have taget FSA er således operationaliseret ud fra, om den unge har modtaget en prøvekarakter.

²² Samtidig giver dette en indikation af, hvilke data der kan ligge til grund for de følgende analyser af karaktergennemsnit m.v.

Unge med handicap
undlader i højere grad
at tage Folkeskolens
Afgangsprøve

Tabellen viser, at hvis det anvendte kriterium for gennemførelse af grundskolens 9. klasse hæves til et krav om, at Folkeskolens Afgangsprøve skal være aflagt, forstærkes kløften mellem de unge med og uden handicap, også selv om der kun ses på de unge, der rent faktisk gennemfører grundskolen til og med 9. klasse. Der er således en tydelig tendens til, at børn og unge med handicap, der gennemfører grundskolens 9. klasse, hyppigere undlader at tage Folkeskolens Afgangsprøve end børn og unge uden handicap. Hvorvidt denne forskel reduceres som følge af, at afgangsprøven er blevet obligatorisk, behandles i et senere kapitel (se kapitel 8).

I det følgende fokuseres nu ind på de personer i datamaterialet, der har gennemført grundskolen til og med 9. klasse og samtidig har aflagt mindst en eller flere karakterbedømte prøver. Således bevæger vi os igen et trin ind mod midten af Figur 1.1 og fokuserer derved analysen på de børn og unge med handicap, som klarer sig bedst og må formodes at have det højeste faglige kompetenceniveau.

I den sammenhæng skal vi her se nærmere på:

- Uddannelsesmønstre: Hvor stor en andel der typisk ikke aflægger prøve i centrale fag.
- Uddannelsesresultater: Hvordan klarer de to grupper sig i forbindelse med de aflagte prøver?

Dette er udgangspunktet for de to følgende delafsnit.

5.1.2 Aflægges der prøve i dansk, matematik og engelsk?

Hvor mange går op til
karakterbedømte
prøver i kernefag?

For de unge med og uden handicap, der er registreret karakterdata for 9. klasse på, er det muligt at analysere, hvor mange der har taget FSA i kernefagene dansk, matematik og engelsk. Det er således muligt at se, om gruppen af børn og unge med handicap i videre udstrækning end børn og unge uden handicap opnår Folkeskolens Afgangsprøve uden at gå op til alle karakterbedømte prøver.

Tabel 5.2 nedenfor viser andelen af børn og unge, der tager Folkeskolens Afgangsprøve (FSA), fordelt efter tilstedeværelsen af et handicap. Som det fremgår af figuren, er andelen generelt lavere for gruppen med handicap. Mens den i gruppen uden handicap ligger mellem 82,3% og 84,8% afhængigt af det pågældende fag, ligger de tilsvarende andele for gruppen af børn og unge med handicap mellem 61,0 og 65,6%.

Tabel 5.2

Andele af de unge med 9. klasse, der har taget FSA-prøverne i kernefag

N (Med handicap) = 788
N (Uden handicap) = 59.925

Kilde: Registerdata

FSA-prøve	Andel med prøvekarakter	
	Uden handicap.	Med handicap
Dansk mundtlig	84,5%	64,8%
Dansk skriftlig	84,6%	65,4%
Dansk orden	84,6%	65,2%
Dansk retstavning/ retskrivning ²³	84,8%	65,6%
Matematik mundtlig	83,6%	64,1%
Matematik skriftlig	84,1%	64,1%
Engelsk mundtlig	82,3%	61,0%

Sammenligning af karakterresultater for dem, der tager prøverne

5.2 Karakterresultater i kernefag

Det er imidlertid ikke kun interessant, hvorvidt de unge med handicap aflægger Folkeskolens Afgangsprøve, men også hvordan den gruppe, som rent faktisk aflægger de karakterbedømte prøver, klarer sig. Sammenligner man de godt 500 unge med handicap i stikprøven, for hvem der forefindes karakterdata i dansk, matematik og/eller engelsk, med normalgruppen, fås et billede af dette. Figur 5.3 viser i den forbindelse forskellene i karaktergennemsnit (på 13-skalaen) for de syv prøver²⁴.

Som det fremgår af figuren, er der en entydig tendens for gruppernes uddannelsesresultater. Selv for denne del af de unge med handicap, der aflægger en eller flere karakterbedømte prøver og således udgør den del af de unge med handicap, der klarer sig bedst, er eksamensresultaterne i gennemsnit under niveauet for børn og unge uden handicap.

²³ Før 2007 retstavning. Fra 2007 retskrivning.

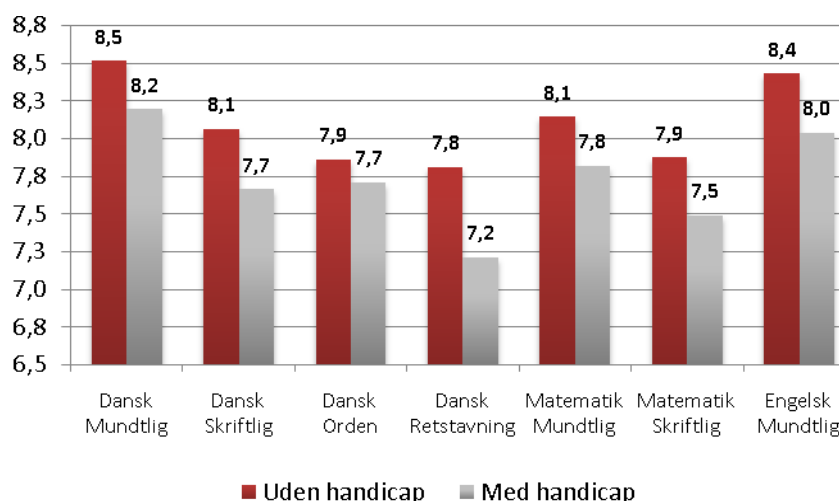
²⁴ Alle forskelle er statistisk signifikante på 0,001-niveau.

Figur 5.3

Karaktergennemsnit i kernefag ved FSA (9.klasse) for personer med og uden handicap

N (Med handicap) = 481-517
N (Uden handicap) = 49.326-50.809

Kilde: Registerdata

Der er dog variationer mellem prøverne. Den mindste forskel er i dansk orden, hvor gennemsnittet for de unge med handicap kun ligger 0,2 karakterpoint under gennemsnittet for de unge uden handicap på 13-skalaen. Den største forskel er i dansk retstavning, hvor forskellen er 0,6 karakterpoint på 13-skalaen.

5.3 Betydningen af køn, etnicitet samt social baggrund

I det følgende analyseres betydningen af elevspecifikke faktorer såsom køn og etnicitet samt forskellige baggrundsoplysninger om forældrenes socio-økonomiske og familiemæssige situation for uddannelsesresultaterne.

5.3.1 Betydningen af køn og etnicitet

Analyserne i afsnit 4.2 viste, at blandt unge med handicap havde pigerne ikke det forspring i forhold til at gennemføre grundskolen, som kan identificeres blandt de unge uden handicap.

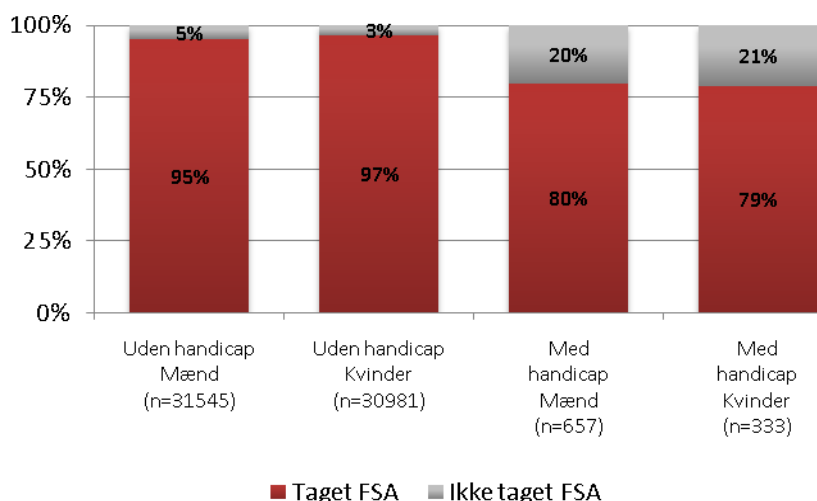
Det samme mønster gør sig ligeledes gældende for elevernes uddannelsesresultater i forhold til at have taget Folkeskolens Afgangsprøve. Figur 5.4 viser således andelen af elever, der har taget FSA, fordelt efter, om de har et handicap samt deres køn.

Pigerne har ikke et forspring

Figur 5.4

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på køn

Kilde: Registerdata

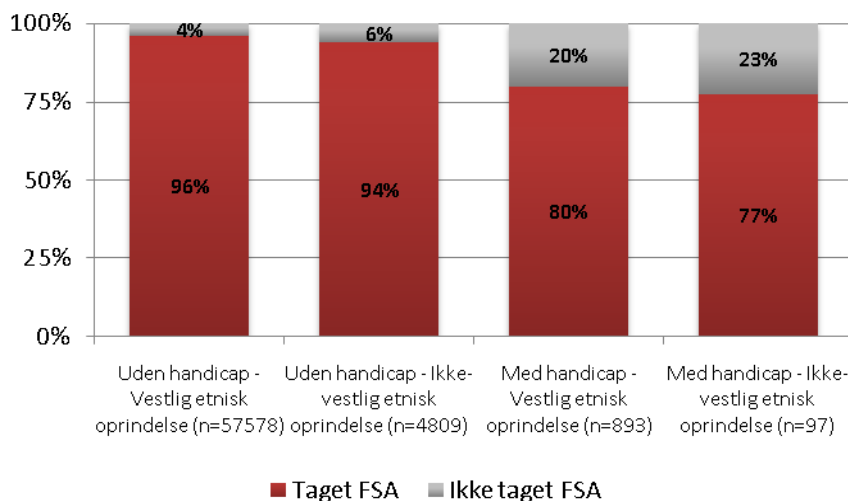
Som figuren viser, er forskellen blandt de unge uden handicap mellem piger og drenge, der har taget FSA, 2 procentpoint i pigernes favør. Omvendt er andelen blandt de unge med handicap faktisk større blandt drengene, hvor 80% tager mindst én karakterbedømt prøve til FSA mod 79% blandt pigerne. Billedet af betydningen af køn fra de øvrige analyser bekræftes således også her.²⁵

Blikket vendes nu mod betydningen af henholdsvis vestlig og ikke-vestlig baggrund.

Figur 5.5

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på elevens etnicitet

Kilde: Registerdata

²⁵ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med køn ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.2.

Etnicitet har ikke betydning blandt de unge med handicap

Overordnet viser det sig, at etnisk oprindelse har en statistisk signifikant betydning for, om FSA tages blandt elever uden handicap, men ikke blandt elever med handicap²⁶. I figur 5.5 ovenfor fremgår det således, at det gør sig gældende blandt de unge med handicap med henholdsvis 80% og 77%, afhængigt af, om forældrene har henholdsvis vestlig og ikke-vestlig baggrund²⁷. For elever uden handicap er andelen, der tager FSA, med 96% en smule højere for elever med forældre med vestlig baggrund end for elever med forældre af ikke-vestlig baggrund, hvor andelen er 94%.

5.3.2 Øvrige sociale baggrundskarakteristika

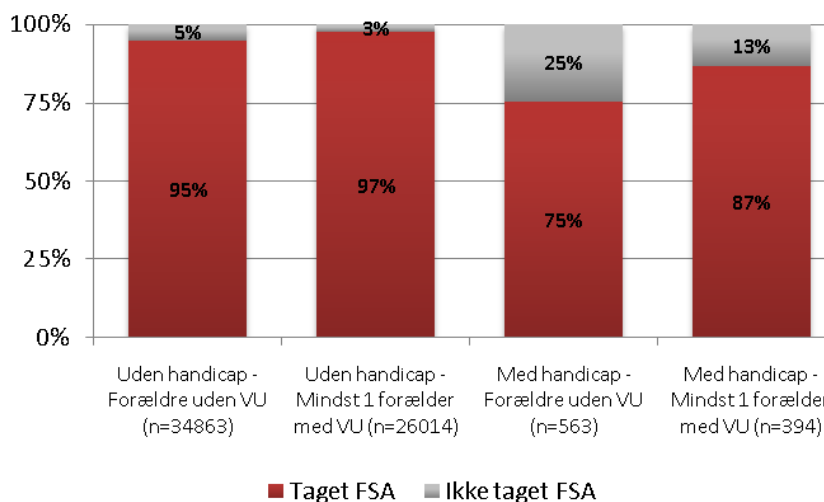
I dette afsnit analyseres betydningen af relevante sociale baggrundsfaktorer for dermed at afdække, om eventuelle forskelle mellem de to grupper i relation til at tage Folkeskolens Afgangsprøve kan henføres til forskelle i forældrebaggrund. Således inddrages forældrenes uddannelse, indkomst, beskæftigelse, ægtestand, herkomst og bopæl i analysen.

Både for elever med og uden handicap har forældrenes uddannelsesniveau en betydning for, om eleverne afslutter 9. klasse med at tage FSA, hvilket fremgår af figur 5.6 nedenfor.

Figur 5.6

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på forældrenes uddannelsesniveau

Kilde: Registerdata

²⁶ Forskellen mellem elevernes gennemførelsesprocent i forhold til forældrenes herkomst er signifikant (0,001) for elever uden handicap, men er ikke signifikant for elever med handicap. Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med etnicitet ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.2.

²⁷ Gruppen af handicappede med forældre af ikke-vestlig baggrund er dog forholdsvis lille, idet den kun indeholder 97 respondenter.

Som det fremgår af figuren, tager 87% af de elever med handicap, der har mindst en forælder med en videregående uddannelse, FSA. Den tilsvarende andel er derimod 75% for de elever med handicap, hvis forældre ikke har en videregående uddannelse. For gruppen af elever uden handicap ses den samme tendens²⁸.

Forældrenes indkomstniveau – målt på, om forældrene tjener henholdsvis over eller under medianindkomsten – viser sig ligeledes at have en sammenhæng med, om eleverne tager FSA – både i gruppen af elever med og uden handicap²⁹. Dog synes denne effekt at være svagere for elever med handicap end for elever uden handicap, hvilket fremgår af figur 5.7, der viser sammenhængen mellem forældrenes indkomst og andelen, der tager FSA.

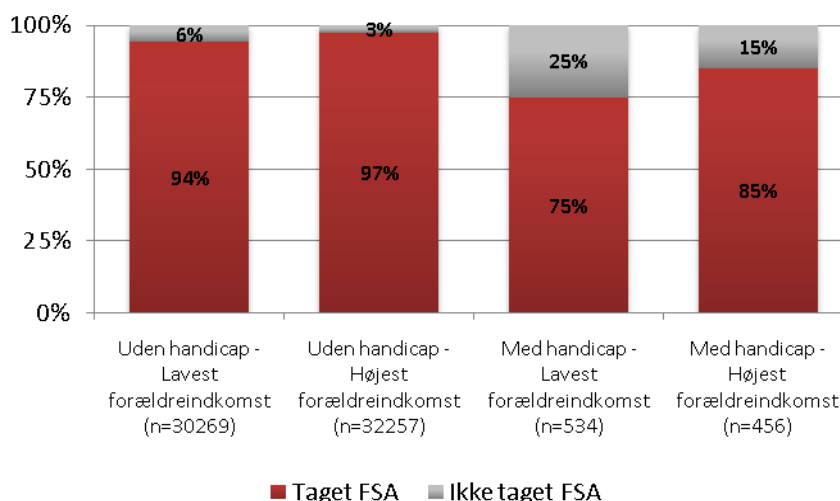
Forældrenes indkomstniveau har betydning

Således tager 75% af eleverne med handicap, hvis forældres indkomst ligger i den nederste halvdel, FSA, hvorimod 85% af eleverne med handicap, og hvis forældre har en indkomst i den øvre halvdel, tager FSA.³⁰ Den samme tendens gør sig gældende i gruppen af elever uden handicap, hvor andelen for elever, hvis forældres indkomst ligger henholdsvis over og under medianen, er henholdsvis 97% og 94%.

Figur 5.7

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på forældrenes indkomstniveau

Kilde: Registerdata

²⁸ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældrenes uddannelse er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.2.

²⁹ Forskellene mellem elevernes gennemførelsesprocent i forhold til forældrenes indkomst er signifikante (0,001) både for elever med og uden handicap.

³⁰ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældrenes indkomst er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.2.

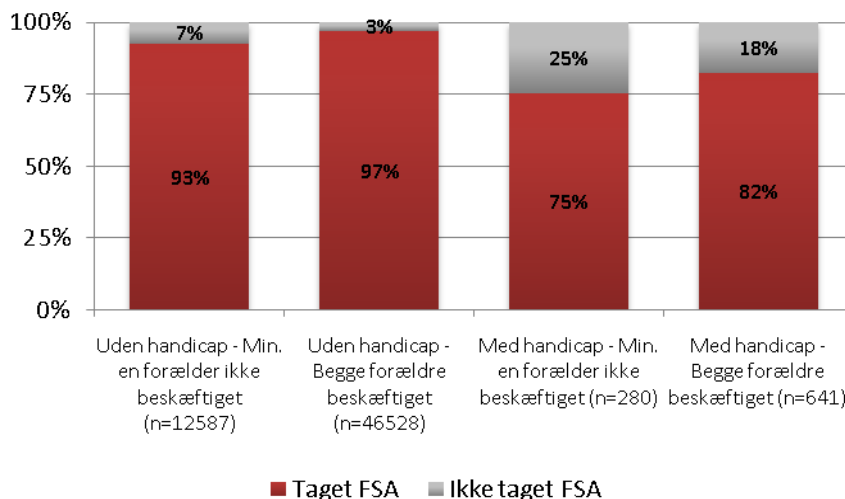
Betydningen af forældrenes beskæftigelsesstatus analyseres nu ved at sammenligne gennemførelsesprocenterne for elever, hvor mindst en forælder er uden beskæftigelse, med elever, hvor begge forældre er i beskæftigelse. Det viser sig, at forældrenes beskæftigelsesstatus har en effekt på, om eleverne tager Folkeskolens Afgangsprøve – et resultat, der både gælder for elever med og uden handicap³¹.

I figur 5.8 nedenfor ses sammenhængen mellem forældrenes beskæftigelsesstatus og andelen af elever, der tager FSA.

Figur 5.8

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på forældrenes beskæftigelsessituation

Kilde: Registerdata

Forældrenes beskæftigelse har ikke betydning, når der kontrolleres for uddannelse

Således er andelen for elever med handicap 82% for elever, hvor begge forældre er i beskæftigelse, mens den tilsvarende andel er 75% for de elever, hvor mindst en forælder er uden for beskæftigelse. Forskellen er imidlertid ikke statistisk signifikant, når der kontrolleres for øvrige sociale baggrundsfaktorer³². Den samme tendens gør sig gældende for elever uden handicap.

Fokuseres analysen yderligere på betydningen af forældrenes ægteskabelige status³³, viser forældrenes ægtestand sig ligeledes at have betydning for, om

³¹ Forskellene mellem elevernes gennemførelsesprocent i forhold til forældrenes beskæftigelsesstatus er signifikante (0,01) både for elever med og uden handicap.

³² Den samlede regressionsmodel viser, at sammenhængen med forældres beskæftigelse ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.2.

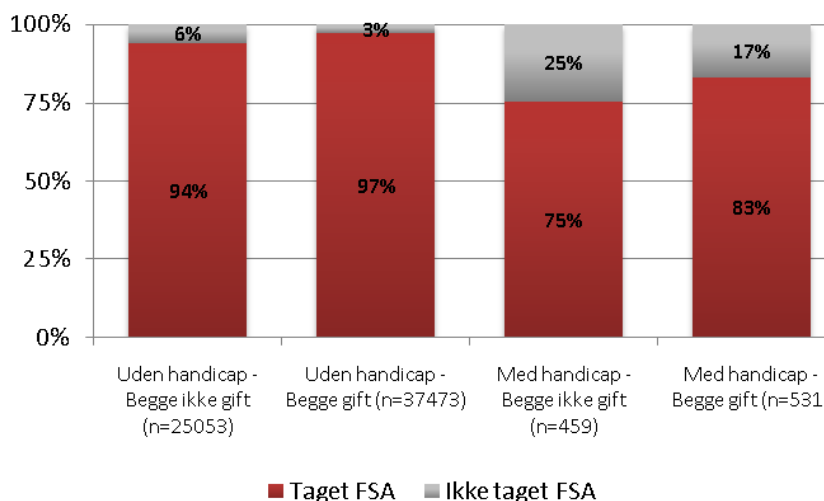
³³ Variablen er operationaliseret ved at dele eleverne op i to grupper. Første gruppe består af elever, hvor begge forældre er gift (begge gift), og den anden gruppe består af elever, hvor en eller ingen af forældrene er gift (begge ikke gift). Det er således ikke muligt at tage højde for, om nogle forældre er skilt og derefter gift

eleverne tager Folkeskolens Afgangsprøve. Igen gør dette sig både gældende for gruppen med og uden handicap, hvilket fremgår af figur 5.9³⁴.

Figur 5.9

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på forældrenes civilstand

Kilde: Registerdata

Som det fremgår af figuren, tager 83% af eleverne med handicap, hvor begge forældre er gift, afgangsprøven, hvorimod den tilsvarende andel for elever med handicap, hvor forældrene ikke er gift, er 75%. Forskellen er dog ikke statistisk signifikant³⁵. Blandt de unge uden handicap er forskellen mellem de to grupper 3 procentpoint.

Afslutningsvis analyseres betydningen af elevernes geografiske bopæl (folkerregisteradresse) ved at sammenligne dem, der bor i bymæssig bebyggelse, med den gruppe, hvis bopæl er beliggende i et landområde med færre end 500 beboere. I figur 5.10 nedenfor ses sammenhængen mellem forældrenes bopæl og andelen af elever, der tager FSA.

---

igen, ej heller er det muligt at tage højde for, at nogle forældre lever sammen uden at være gift.

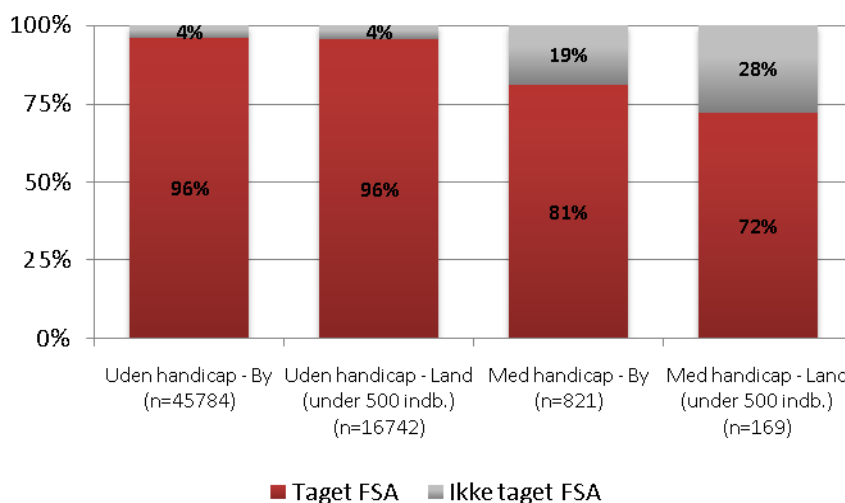
³⁴ Forskellene mellem elevernes gennemførelsesprocent i forhold til forældrenes ægtestand er signifikante (0,01) både for elever med og uden handicap.

³⁵ Den samlede regressionsmodel viser dog, at sammenhængen med forældrenes civilstatus ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.2.

Figur 5.10

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på, om personen bor i en by eller et landområde

Kilde: Registerdata

For gruppen af elever uden handicap viser figuren, at bopælsområdet ikke har betydning for, om FSA tages. Således tager 96% af eleverne uden handicap FSA – uanset bopæl.

Urbaniseringsgraden har betydning

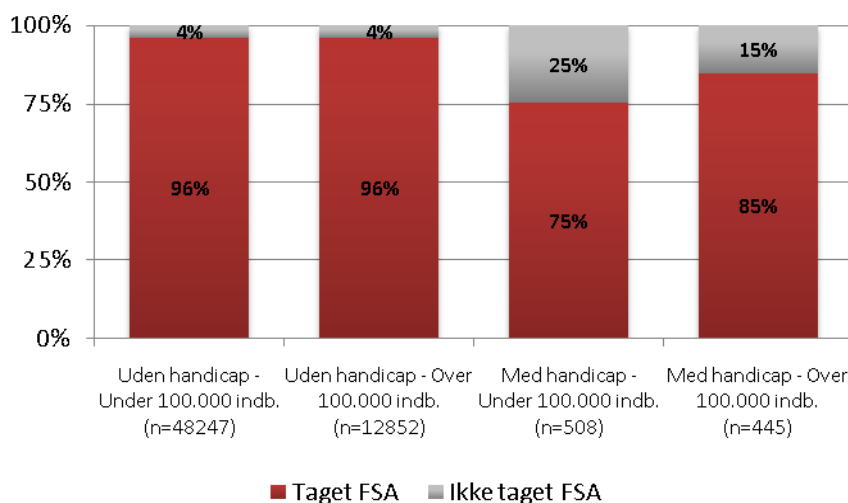
Derimod er der for gruppen af elever med handicap en statistisk og substantiel signifikant forskel, således at eleverne, der bor i byerne, klarer sig bedre end dem, der bor på landet³⁶. For elever med handicap tager 81% af dem, der bor i byen, FSA, hvilket kun gør sig gældende for 72% af de handicappede, der bor på landet. Figur 5.11 viser en tilsvarende opdeling, opdelt efter, om den unge bor i et område med mere eller mindre end 100.000 indbyggere.

³⁶ Forskellen mellem elevernes gennemførelsesprocent i forhold til forældrenes bopæl er signifikant på 0,05-niveau for elever med handicap, men er ikke signifikant for elever uden handicap.

Figur 5.11

Oversigt over, om FSA er taget blandt de unge med og uden handicap, fordelt på, om personen bor i et område med mere eller mindre end 100.000 indbyggere

Kilde: Registerdata

Igen fremgår det, at der også i denne ende af urbaniseringskalaen er substantiel og statistisk signifikant forskel blandt de unge med handicap, således at 10 procentpoint tager FSA blandt de unge, der bor i et område med over 100.000 indbyggere³⁷.

Urbaniseringsgrad – byområdestørrelse – har signifikant betydning for skolepræstationer og prøveafleggelse for børn og unge med handicap.

³⁷ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med urbaniseringsgrad er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.2.

6. Ungdomsuddannelse

Analyserne ovenfor viste, at 64% af de unge med handicap gennemfører grundskolens 9. klasse og tager Folkeskolens Afgangsprøve. Den tilsvarende andel for de unge uden handicap er 91%. I dette hovedkapitel behandles spørgsmålet om, hvor mange af de unge der fortsætter i uddannelsessystemet og påbegynder en ungdomsuddannelse.

Påbegyndelse af ungdomsuddannelse for de unge med handicap i årgang 1990

De unge i årgang 1990 fylder 19 år i løbet af 2009, og det er naturligvis et fåtal, der endnu har afsluttet en ungdomsuddannelse. Fokus for nærværende analyse er derfor ikke, hvor mange i årgangen der afslutter en ungdomsuddannelse, men derimod hvor mange der påbegynder en ungdomsuddannelse³⁸. I dette kapitel undersøges det således, hvor mange i årgang 1990 blandt de unge med og uden handicap der har påbegyndt en ungdomsuddannelse (almen gymnasial, erhvervsgymnasial eller erhvervsfaglig uddannelse³⁹), og i givet fald hvilken ungdomsuddannelse eleverne har påbegyndt og hvor hurtigt. Efterfølgende behandles betydningen af social baggrund samt en række adfærdsmæssige faktorer for påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

---

³⁸ Da der analyseres på igangværende uddannelse, er det desuden muligt at benytte opdaterede tal opgjort pr. november 2007 i de registerbaserede analyser, da det generelle uddannelsesregister i modsætning til grundskoleregistrene er opdateret med nye tal.

³⁹ Ungdomsuddannelsen for unge med særlige behov er ikke medregnet som en ungdomsuddannelse, jf. undersøgelsens problemafgrænsning.

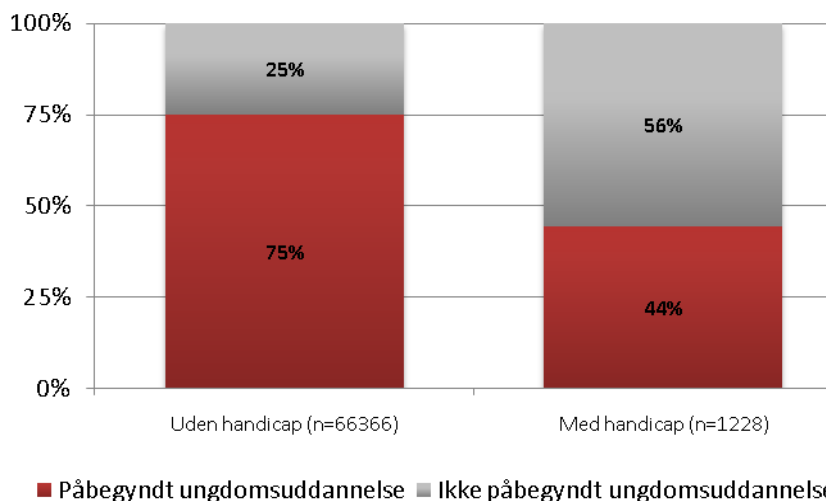
6.1 Påbegyndt ungdomsuddannelse

Figur 6.1 viser andelen af henholdsvis unge med og uden handicap, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse (pr. 1. november 2007).

Figur 6.1

Andele i de to grupper, der har påbegyndt ungdomsuddannelse

Kilde: Registerdata

Færre af de unge med handicap påbegynder en ungdomsuddannelse hurtigt

Mens 75% af de unge fra årgang 1990 uden handicap er startet på en ungdomsuddannelse i 2007, gør det tilsvarende sig kun gældende for 44% af de unge med handicap.

6.1.1 Forsinkelse i uddannelsessystemet

I tabellen nedenfor ses ungdomsuddannelsens startår for de unge i de to grupper, der har påbegyndt ungdomsuddannelse. Igen ses en klar forskel mellem gruppen af unge med og uden handicap.

Tabel 6.1

Startår for påbegyndt ungdomsuddannelse

Kilde: Registerdata

	Uden handicap	Med handicap	Total
2005 (eller før)	1,4%	1,3%	1,4%
2006	44,8%	35,8%	44,7%
2007	53,8%	62,9%	53,9%
Antal (N)	49.751	545	50.296

Mens 46,6% af de unge uden handicap, som er startet på en ungdomsuddannelse, er startet i 2006, gør det sig kun gældende for 37,1% af de unge med handicap, som er startet på en ungdomsuddannelse. For begge gruppers vedkommende er de fleste dog først startet i 2007. Disse tal bekræfter såle-

des, at de unge med handicap generelt er længere tid om at bevæge sig gennem uddannelsessystemet, også i forhold til at starte på en ungdomsuddannelse, og det er således sandsynligt, at forskellen på andelen, der starter på en ungdomsuddannelse, i nogen grad vil udligne sig over tid.

Spørgeskemaundersøgelsen giver helt aktuelle tal

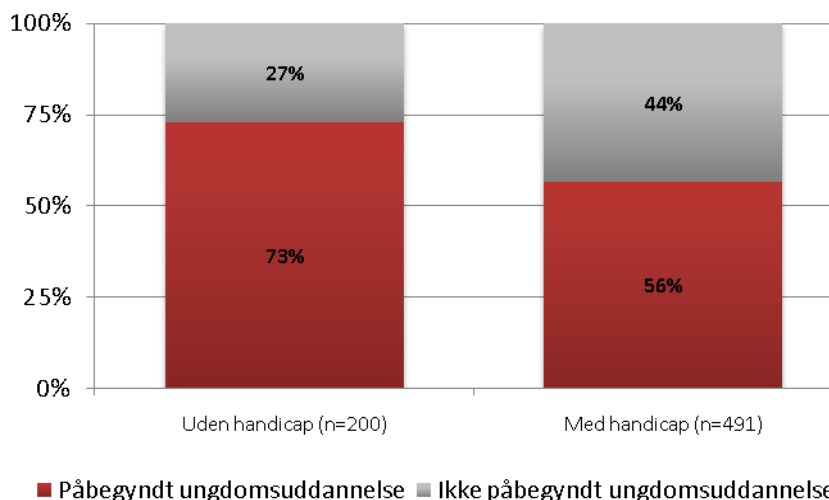
Resultatet fra den gennemførte spørgeskemaundersøgelse, der er endnu mere opdateret (maj 2009), bekræfter, at denne hypotese har noget for sig. Figur 6.2 viser andelen blandt de unge, der i spørgeskemaundersøgelsen svarer, at de har påbegyndt en ungdomsuddannelse.

Sammenlignes med resultaterne fra registerundersøgelsen, ses det, at mens andelen her var 75% blandt de unge uden handicap, så er den 73% i spørgeskemaundersøgelsen. Denne marginale afvigelse må antages alene at skyldes den øgede statistiske usikkerhed forbundet med spørgeskemaundersøgelsen. Blandt de unge uden handicap tyder alt således på, at de i årgangen, der starter på en ungdomsuddannelse, allerede var startet på dette tidspunkt, hvor registerdata er opgjort (2007).

Figur 6.2

Andele i spørgeskemaundersøgelse, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse

Kilde: Surveydata

På trods af en mindre forskel over tid (på grund af forsinkelse) er der stadig færre, der påbegynder en ungdomsuddannelse blandt de unge med handicap

Vendes blikket i stedet mod de unge med handicap, viser figuren et andet billede. Mens 44% fra årgang 1990 havde påbegyndt en ungdomsuddannelse på tidspunktet for registerundersøgelsens opførelse i 2007, så svarer 56% i spørgeskemaundersøgelsen, der blev gennemført sommeren 2009, at de har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Det ses således, at mens der stadig er færre blandt de unge med handicap, der påbegynder en ungdomsuddannelse, så udlignes forskellen i nogen grad over tid. En del af de unge med handicap påbegynder således en ungdomsuddannelse på lidt længere sigt, og en del af forskellen mellem de to grupper kan forklare med, at de generelt er langsommere.

Det skal samtidig bemærkes, at hvis vi sammenligner med forskellen imellem grupperne med hensyn til at tage Folkeskolens Afgangsprøve, hvor andelen blandt de unge med og uden handicap var henholdsvis 64 og 91% (jf. afsnit 5), så er der nu en relativt mindre forskel imellem grupperne. Dette

indikerer således, at hvis den unge med handicap har taget FSA, så er der stor sandsynlighed for, at der påbegyndes en ungdomsuddannelse, også hvis vi sammenligner med de unge uden handicap.

Forskellene i uddannelsespræstationer mellem børn og unge uden handicap og børn og unge med handicap eksisterer fortsat ved overgangen til ungdomsuddannelse.

Der er dog tale om en forskel, som er udtryk for det "frafald", der allerede er sket i forhold til, at en mindre del har taget FSA. Der er således en større andel af unge med handicap med FSA, der påbegynder en ungdomsuddannelse, end andelen blandt unge uden handicap. 91% uden handicap havde taget FSA, og 75% havde påbegyndt en ungdomsuddannelse i 2007. 64% med handicap havde taget FSA, og 56% havde påbegyndt en ungdomsuddannelse i 2007.

6.1.2 De enkelte handicapgrupper

Kigger man nærmere på de forskellige kategorier inden for gruppen af elever med handicap, viser det sig, at der er forskel på, hvor mange i de forskellige grupper der påbegynder en ungdomsuddannelse.

Opdeling i handicap-typer

Figur 6.3 viser, hvor stor en del af de unge med handicap der påbegynder en ungdomsuddannelse, fordelt efter de forskellige overordnede grupper af handicap.

Figuren viser, at de tre kategorier af elever med syns-, høre- samt tale-, sprog- og læsehandicap skiller sig ud ved – i højere grad end andre grupper af handicappede – at have påbegyndt en ungdomsuddannelse.

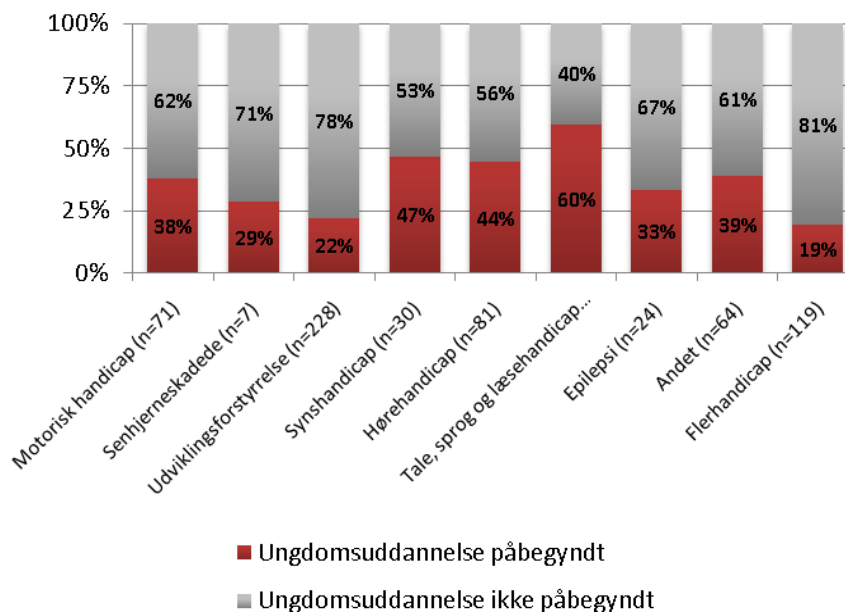
Specielt gruppen med et tale-, sprog- og læsehandicap finder hurtigt vej ind i ungdomsuddannelsessystemet, idet hele 60% i denne gruppe har påbegyndt en ungdomsuddannelse, hvilket dog stadig er 20 procentpoint mindre end gruppen af unge uden handicap. For unge med syns- og hørehandicap er de tilsvarende andele henholdsvis 47% og 44%. Herefter følger unge i kategorien "Andet" (39%), de motorisk handicappede (38%), epileptikere (33%) samt de senhjerneskadede (29%). Andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse, er for de unge med udviklingsforstyrrelse eller med flere handicap nede omkring en femtedel.

Figur 6.3

Andele inden for de forskellige handicap-grupper, der er startet på ungdomsuddannelse

Kilde: Registerdata

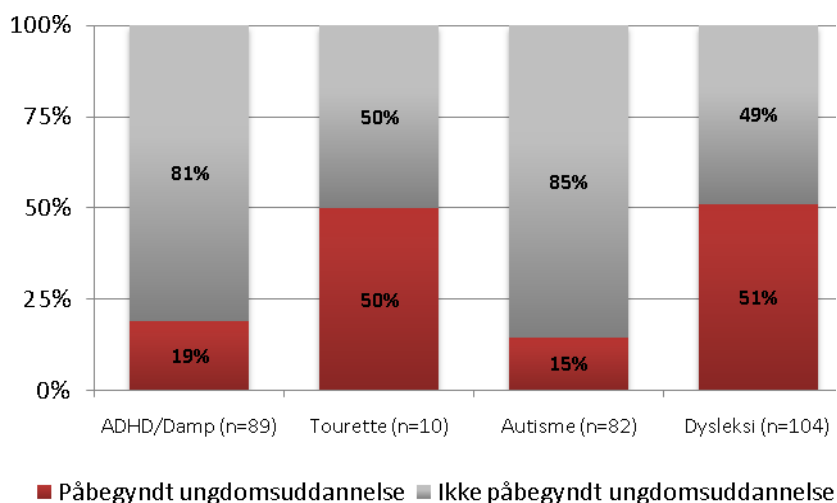

Igen er det relevant med en yderligere specificering for de to største grupper af unge med handicap.

Figur 6.4

Andele med påbegyndt ungdomsuddannelse (undergrupper)

Kilde: Registerdata

Som det fremgår, er det igen de unge med Tourette, der skiller sig ud blandt de unge med udviklingsforstyrrelse, da 50% i denne gruppe har påbegyndt en ungdomsuddannelse. De unge med ADHD/damp og autisme ligger igen forholdsvis lavt med andele på henholdsvis 19 og 15%. De unge med dysleksi ligger med en andel på 51% igen under gennemsnittet for hele gruppen af unge med tale-, sprog- og læsehandicap, hvor 60% påbegynder en ungdomsuddannelse.

Typen af ungdomsuddannelse, som påbegyndes

Der er dog ikke blot forskelle mellem gruppen af unge med og uden handicap i relation til, hvor mange der påbegynder en ungdomsuddannelse og hvor hurtigt. Også i forhold til den type ungdomsuddannelse, der påbegyndes, er der tydelige forskelle at spore.

Tabel 6.2 viser fordeling i forhold til, hvilken type af ungdomsuddannelse eleverne påbegynder efter gennemført grundskole. Overordnet fremgår det, at for de unge uden handicap er den almene gymnasiale uddannelse den foretrukne ungdomsuddannelse efter endt grundskole. Omvendt starter de unge med handicap i højere grad på en erhvervsfaglig uddannelse.

Tabel 6.2

Type af påbegyndt ungdomsuddannelse

Kilde: Registerdata

	Uden handicap	Med handicap	Total
Almen gymnasial uddannelse	49,2%	38,7%	49,1%
Erhvervsgymnasial uddannelse	19,7%	15,8%	19,7%
Erhvervsfaglig uddannelse	31,1%	45,6%	31,2%
Antal respondenter (N)	49.751	545	50.296

6.2 Betydningen af køn, etnicitet samt social baggrund

I det følgende analyseres betydningen af elevspecifikke faktorer såsom køn og etnicitet samt forskellige baggrundsoplysninger om forældrenes socio-økonomiske og familiemæssige situation for, om den unge er startet på en ungdomsuddannelse.

I dette afsnit analyseres udelukkende på de unge, der har overvundet den første barriere i form af gennemført grundskole. Det er således faktorernes betydning for påbegyndelse af ungdomsuddannelse, der søges isoleret.

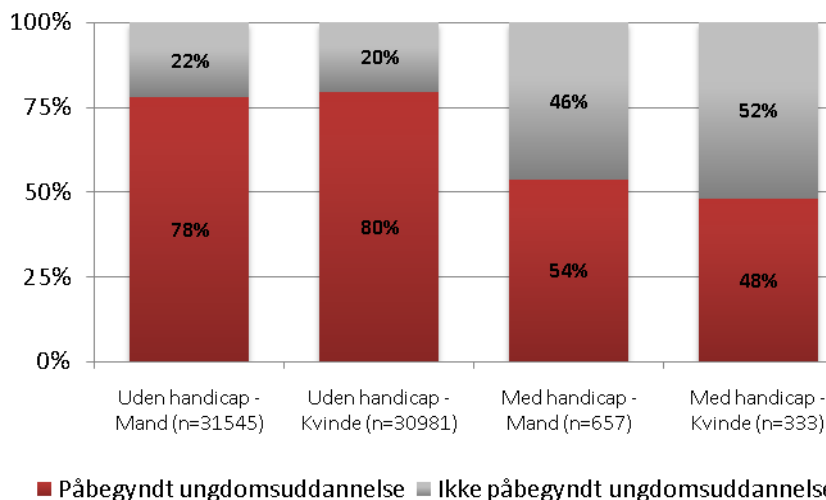
6.2.1 Betydningen af køn og etnicitet

Figur 6.5 viser andelen af de unge med og uden handicap, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse efter gennemført grundskole opdelt efter køn.

Figur 6.5

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter køn

Kilde: Registerdata

Pigerne har ikke et forspring blandt de unge med handicap

Som i analyserne af køn gennemført ovenfor viser der sig også i forbindelse med påbegyndelse af ungdomsuddannelse en interessant forskel mellem gruppen med og uden handicap. Mens pigerne således generelt har et forspring i forhold til drengene i gruppen uden handicap på 2 procentpoint, så er dette forspring ikke til stede blandt de unge med handicap. Her ligger drengene derimod 6 procentpoint højere end pigerne i forhold til, hvor mange der starter på en ungdomsuddannelse⁴⁰.

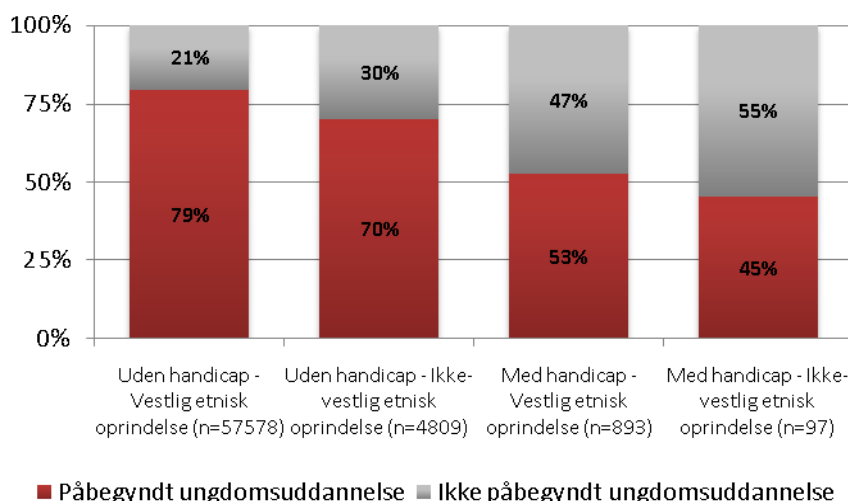
Vendes blikket mod den unges etniske oprindelse, ses igen nogenlunde samme billede som analysen af resultater i grundskolen.

⁴⁰ Mens forskellen for de unge uden handicap er statistisk signifikant på 0,001 niveau, så er forskellen for de unge med handicap ikke statistisk signifikant. Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med køn ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.3.

Figur 6.6

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter etnisk oprindelse

Kilde: Registerdata

Det ses, at børn og unge af vestlig etnisk oprindelse for begge grupper vedkommende i højere grad påbegynder en ungdomsuddannelse. I denne sammenhæng er forskellen 8-9 procentpoint både blandt de unge med og uden handicap⁴¹.

6.2.2 Øvrige sociale baggrundskarakteristika

Den sociale baggrunds betydning for påbegyndelse af ungdomsuddannelse

I dette afsnit analyser betydningen af relevante sociale baggrundsfaktorer for dermed at afdække, om eventuelle forskelle mellem de to grupper i relation til at påbegynde en ungdomsuddannelse kan henføres til forskelle i den forældremæssige baggrund. Således inddrages – som i analyserne gennemført med hensyn til grundskolen – forældrenes uddannelse, indkomst, beskæftigelse, ægtestand, herkomst og bopæl i analysen.

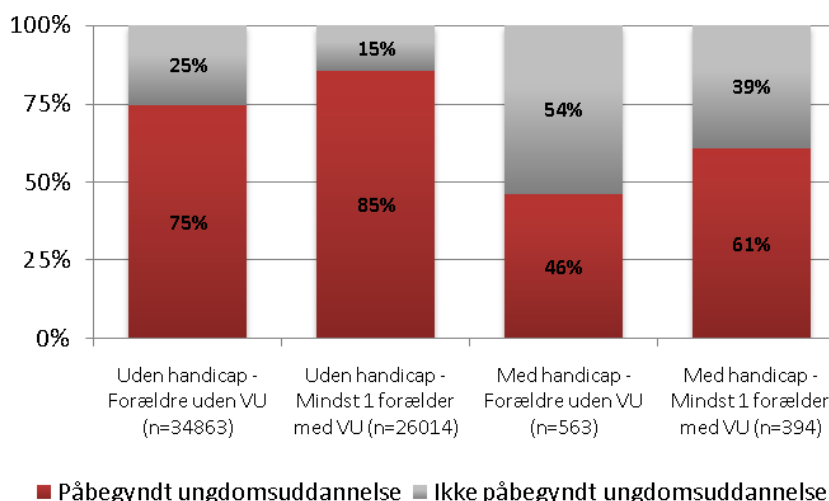
Der er for begge grupper vedkommende forskel på, hvor stor en andel der påbegynder en ungdomsuddannelse, i forhold til om der findes en forælder med en videregående uddannelse.

⁴¹ Forskellen er statistisk signifikant for de unge uden handicap på 0,001 niveau, men ikke for de unge med handicap. Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med etnicitet ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.3.

Figur 6.7

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter forældrenes uddannelsesniveau

Kilde: Registerdata

Forældrenes uddannelsesniveau har betydning

Blandt de unge uden handicap starter 85% mod 75% på en ungdomsuddannelse, hvis mindst én forælder har en videregående uddannelse, i forhold til hvis ingen af forældrene har en videregående uddannelse. I gruppen af unge med handicap er de tilsvarende andele 61% mod 46%. Det ses således, at forskellen er større mellem de to grupper blandt de unge med handicap. Sammenhæng mellem påbegyndt ungdomsuddannelse og forældrebaggrund har således også her afgørende større betydning for børn og unge med handicap⁴².

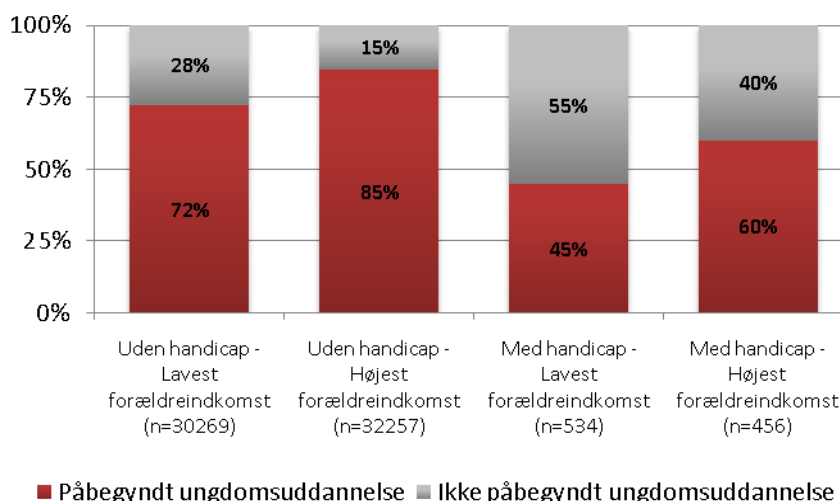
En anden central baggrundsfaktor er forældrenes indkomstniveau. Figur 6.8 viser andelen i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, fordelt efter, om forældrenes samlede indkomst ligger i den laveste eller øverste halvdel.

⁴² Forskellene er statistisk signifikant på 0,001 niveau. Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældrenes uddannelsesniveau er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.3.

Figur 6.8

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter forældrenes indkomstniveau

Kilde: Registerdata

Betydning af forældreindkomst forsvinder, når der kontrolleres for de øvrige faktorer

Blandt de unge uden handicap starter 85% på en ungdomsuddannelse i gruppen med forældre, der har en indkomst i den øverste halvdel. 72% er startet på en ungdomsuddannelse i gruppen med forældre med en indkomst i den lave halvdel. I gruppen af unge med handicap ses samme sammenhæng, hvor 60% er startet blandt unge med forældre med en indkomst over medianen mod kun 45% i gruppen med forældre i den lave indkomstgruppe⁴³. Når der kontrolleres for de øvrige sociale baggrundsfaktorer, forsvinder sammenhængen imidlertid⁴⁴. Dette indikerer, at sammenhængen med indkomst er spuriøs, og at det er forældrenes uddannelsesniveau, der både påvirker indkomstniveau og altså påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

I forhold til forældrenes beskæftigelsessituation ses igen en forskel i begge grupper.

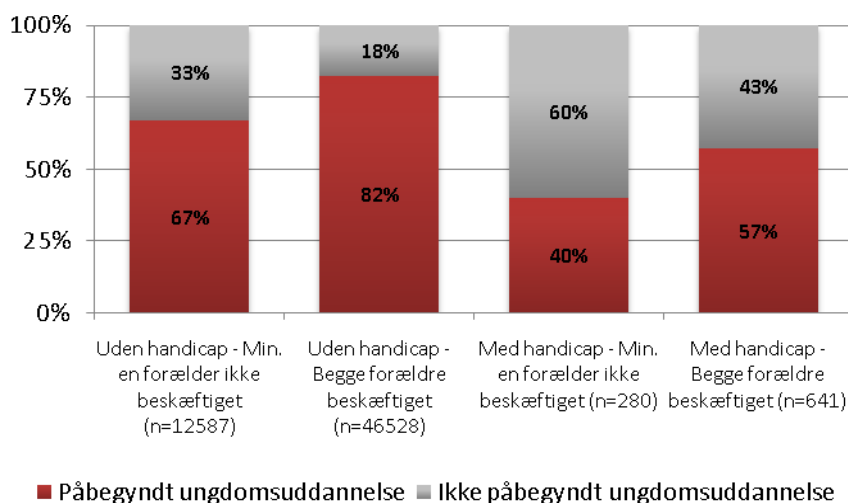
⁴³ Forskellene er statistisk signifikant på 0,001 niveau.

⁴⁴ Den samlede regressionsmodel viser, at sammenhængen med indkomstniveau ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.3.

Figur 6.9

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter forældrenes beskæftigelsesstatus

Kilde: Registerdata

Forældrenes beskæftigelse har betydning

Blandt de unge uden handicap er andelen, der er startet på en ungdomsuddannelse, 82% i gruppen, hvor begge forældre er i beskæftigelse. Er mindst én forælder uden beskæftigelse, er andelen på 67%. Samme forskel gør sig gældende for de unge med handicap, hvor forskellen mellem grupperne er 57% mod 40%⁴⁵.

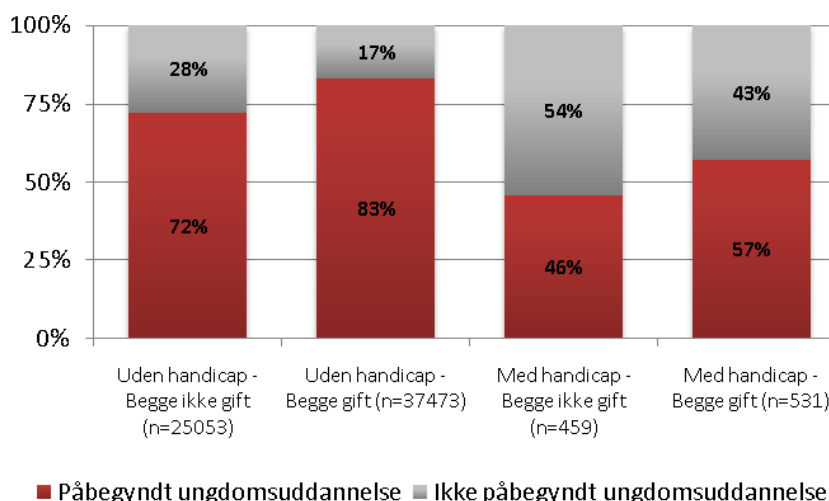
Forældrenes civilstatus er tillige en relevant parameter til at belyse de unges sociale baggrund. Figur 6.10 viser de to grupper opdelt efter, hvorvidt begge forældre har status som gift.

⁴⁵ Forskellene er statistisk signifikant på 0,001 niveau. Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældrebeskæftigelse er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.3.

Figur 6.10

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter forældrenes civilstatus

Kilde: Registerdata

Sammenhængen med forældrenes civilstatus forsvinder, når der kontrolleres for de øvrige baggrundsfaktorer

Det ses, at både blandt de unge med og uden handicap er der flere, der starter på en ungdomsuddannelse i gruppen, hvor begge forældre er gift. Blandt de unge uden handicap er andelen 83% mod 72%, mens andelen i gruppen med handicap er 57% mod 46%⁴⁶. Også her forsvinder sammenhængen imidlertid, når der kontrolleres for de øvrige baggrundsfaktorer⁴⁷.

Som den sidste undersøgte parameter er det inddraget, hvorvidt den unge bor i et by- eller et landområde. Figur 6.11 viser, at der i spørgsmålet om påbegyndelse af ungdomsuddannelse er forskel på de to grupper.

⁴⁶ Forskellene er statistisk signifikant på 0,001 niveau.

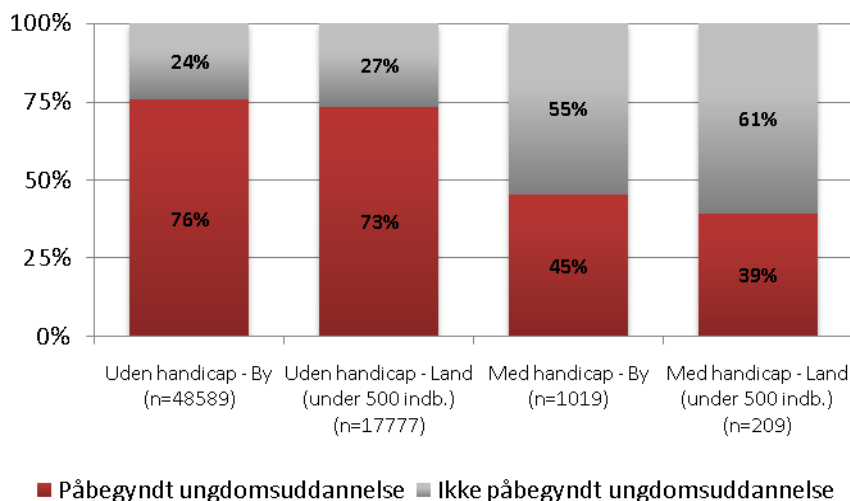
⁴⁷ Den samlede regressionsmodel bekræfter, at sammenhængen med forældres civilstatus ikke er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.3.

Figur 6.11

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter bopæl (land/by)

Kilde: Registerdata

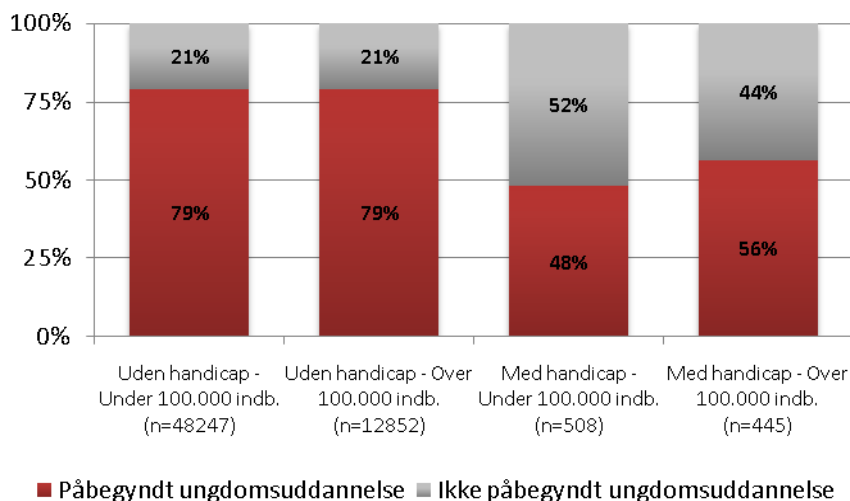
Blandt de unge uden handicap er der kun en relativt mindre forskel på 3 procentpoint mellem dem, der bor i en by, og dem, der bor på landet, således at der er en lidt større andel af de unge i byerne, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Blandt gruppen af unge med handicap er den tilsvarende forskel oppe på 6 procentpoint. Forskellen er dog ikke statistisk signifikant blandt de unge med handicap⁴⁸.

Igen er der anvendt en anden opdeling, der fokuserer på de unge i de større byer (over 100.000 indbyggere) i forhold til de øvrige.

Figur 6.12

Andele i de to grupper, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter bopæl (område med under eller over 100.000 indbyggere)

Kilde: Registerdata

⁴⁸ Mens forskellene er statistisk signifikant på 0,001 niveau for de unge uden handicap, er forskellen for de unge med handicap ikke statistisk signifikant.

Urbaniseringsgrad har betydning

Som det fremgår, bekræfter også denne opdeling forskellen blandt de unge med handicap. Der er således 56%, der påbegynder en ungdomsuddannelse, blandt de unge med handicap, der bor i et område med over 100.000 indbyggere, mens den tilsvarende andel blandt de unge, der bor i et område under 100.000 indbyggere, er 48%. I dette tilfælde er forskellen desuden statistisk signifikant⁴⁹.

6.3 Betydningen af støttende og vejledende faktorer

I det følgende ser vi nærmere på en række faktoreres betydning for, hvorvidt unge med handicap påbegynder en ungdomsuddannelse efter gennemført grundskole. Det gælder bl.a. anvendelsen af hjælpemidler, omfanget af uddannelsesvejledning, de unges sociale integration m.v.

Afsnit baseret på survey samt kvalitative interview med unge med handicap og UU-vejledere

Dette afsnit vil således være baseret på resultaterne af den gennemførte spørgeskemaundersøgelse blandt unge med handicap i årgang 1990 og kontrolgruppen samt de efterfølgende kvalitative opfølgingsinterview (med unge med handicap og UU-vejledere). Mens fokus i spørgeskemaundersøgelsen primært har været at afdække faktuelle kvantificerbare forhold i forbindelse med de forskellige elementer i unge med handicaps uddannelsesforløb, har de efterfølgende kvalitative interview fokuseret på at identificere og sammenligne mønstre blandt unge med handicap, der henholdsvis er startet og ikke er startet på en ungdomsuddannelse.

6.3.1 Uddannelsesvejledning

Et helt centralt parameter, som kan antages at have indflydelse på uddannelsesmønstrene for unge med handicap, er uddannelsesvejledningen, de har modtaget dels i grundskolen, dels i forbindelse med overgangen til en eventuel ungdomsuddannelse.

I denne sammenhæng opereres der i undersøgelsen – i spørgeskemaundersøgelsen såvel som de kvalitative interview – med to typer af vejledere; skolevejlederen og en vejleder fra Ungdommens Uddannelsesvejledning (også kaldet UU-vejlederen). Årsagen til dette er, at årgang 1990 igennem deres skoleforløb har kunnet møde begge vejledningstyper. Med virkning fra 1. august 2004, altså da denne årgang var ca. 14 år, iværksattes nuværende vejledningslovgivning. Hermed introduceredes Ungdommens Uddannelsesvejledning og UU-vejlederen. Skolevejlederen eksisterede dermed ikke længe som officielt begreb ifølge lovgivningen. I unges begrebsverden og lokalt i skolernes og i kommunernes begrebsverden var der imidlertid tale om en langsom overgang. Begrebet skolevejleder forekommer således stadig og er

---

⁴⁹ Den samlede regressionsmodel viser, at sammenhængen med urbaniseringsgrad er statistisk signifikant for de unge med handicap kontrolleret for øvrige sociale baggrundsfaktorer, jf. afsnit 11.1.3.

især et anvendt begreb på efterskolerne og privatskolerne.⁵⁰ Blandt andet for at indfange dette overlap og forsøge at sikre, at der blev spurgt rimeligt fyldestgørende ind til vejledningen, blev der spurgt om kontakt til begge typer af vejledning. I afrapporteringen og fortolkning skal der således ikke tolkes væsentligt på forskellen. Det væsentlige er, at undersøgelsen har søgt at afdekke omfanget og betydningen af den vejledning de unge har fået – erindrer at have fået – uanset officiel eller ”uddateret” terminologi. Der erindres om gældende forhold:

Ungdommens Uddannelsesvejledning yder vejledning i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse eller beskæftigelse. Vejledningen skal bidrage til, at frafald fra og omvalg i uddannelserne begrænses mest muligt, og at den enkelte elev eller studerende fuldfører den valgte uddannelse med størst muligt fagligt og personligt udbytte. Vejledningen skal desuden understøtte elevens eller den studerendes evne til at træffe de valg, som indgår i den enkeltes uddannelse.

Den såkaldte gennemførelsesvejledning (altså når den unge deltager i undervisningen på en ungdomsuddannelse) påhviler ungdomsuddannelsesinstitutionen. I nogle tilfælde opsøger de unge således også vejlederen på den eller de ungdomsuddannelser, de overvejer at starte på. De kvalitative interview viser dog, at dette typisk kun sker i tilfælde, hvor UU-vejlederen i den konkrete rådgivning har anbefalet dette eller ikke har stået mål med den unges forventninger og ønsker.

Tabel 6.3 viser andelen af unge, som erindrer at have været i kontakt med en ”skolevejleder” eller ”ungdomsuddannelsesvejleder” og er påbegyndt en ungdomsuddannelse.

Tabel 6.3

Kontakt med vejledere i grundskolen i forhold til påbegyndelse af ungdomsuddannelse

Kilde: Surveydata

	Påbegyndt ungdomsuddannelse	
	Uden handicap	Med handicap
Har været i kontakt med en skolevejleder	76% (120)	72% (206)
Har været i kontakt med en ungdomsuddannelsesvejleder	82% (49)	64% (97)
Har ikke været i kontakt med nogen af de to	42% (5)	51% (21)
Ved ikke	75% (3)	100% (7)
Total n	194	402

⁵⁰ En simpel søgning på Google viser således stadig flere hitpoints på Skolevejleder end på UU-vejleder. Desuden henvises i mange aktuelle links til ”skolevejlederen” som mere eller mindre synonym for eller i hvert fald tæt knyttet til UU-vejleder.

Kontakt med en vejleder virker befordrende

Det fremgår af tabellen, at blandt unge med handicap, som ikke erindrer at have været i kontakt med nogen vejleder, er det ca. halvdelen, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Blandt unge med handicap, som har været i kontakt med en "skolevejleder", har 72% påbegyndt en ungdomsuddannelse. Den tilsvarende andel blandt unge uden handicap er en anelse højere med 76%. Blandt unge med handicap, som har været i kontakt med en "ungdomsuddannelsesvejleder", har 64% påbegyndt en ungdomsuddannelse. Det gælder for 82% for af unge uden handicap.

Mange har oplevet betydningsfuld vejledning

Tabellen viser således, at *vejledning* uanset type, terminologi eller institution - "skolevejleder" eller "ungdomsuddannelsesvejleder" -, har en positiv effekt på beslutningen om at starte på en ungdomsuddannelse.

De kvalitative interview understøtter resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen i, at unge med handicap, som har påbegyndt en ungdomsuddannelse, i de fleste tilfælde oplever at have fået en betydningsfuld vejledning på et tidspunkt i deres uddannelsesforløb og typisk ved overgangen til ungdomsuddannelsen (dvs. typisk også i de sene klasser i grundskolen).

Udfordringer i forhold til at systematisere vejledningen

De kvalitative interview viser, at en vejledning med betydning for unge med handicaps uddannelse, er en vejledning, som forbereder den unge på, hvilke realistiske uddannelsesmuligheder den unge har, handicappet taget i betragtning. I interviewene med unge med handicap udtrykkes et ønske om, at vejledningen skal være i stand til at overskue uddannelsesmulighederne på deres vegne, tage stilling til, hvilken betydning handicappet har for muligheden for at varetage uddannelsen, samt hjælpe den unge med, hvilke støttemuligheder der kan virke som en hjælp i uddannelsesforløbet.

De kvalitative interview viser dog også udfordringer i forhold til en systematisering af den vejledning, unge med handicap får de sidste år i grundskolen og ved overgangen til en ungdomsuddannelse. De kvalitative interview viser, at der er forskellighed i, af hvem og hvornår unge med handicap får vejledning rettet mod muligheden for en ungdomsuddannelse. Det kan derfor antages, at en øget systematisering kan være med til at sikre unge med handicap et fælles minimum af vejledning. Med systematisering menes her at der synes at være en del i denne målgruppe som ikke har været opsøgt og vejledt af Ungdommens Uddannelsesvejledning. Det betyder også, at vejledningen i nogle tilfælde bliver afhængig af unge med handicaps egne ressourcer eller deres forældres til at opsøge vejledning. Hvilket efterlader en risiko for, at de mindre ressourcestærke unge ikke får den rette vejledning og dermed fravælger at påbegynde en ungdomsuddannelse. Endvidere udtrykker unge med handicap i interviewene stor usikkerhed omkring, hvem de har fået vejledning af og hvornår. Ofte lægger de størst betydning i den vejledning, de har fået af andre ressourcepersoner i deres skoleforløb, f.eks. en faglærer, de har en speciel kontakt til eller lignende, og mindst betydning i vejledningen fra den formelle vejledning.

UU-centrene bestræber sig på at fokusere ressourcer på de svageste

Ifølge interview med de unges UU-vejledere udtryktes tydelige bestræbelser hos UU-vejlederne på at leve op til ministeriets retningslinjer om at prioritere ressourcer og tid på de 20-30% svageste elever. Herunder kunne de UU-

vejledere, der er tilknyttet ungdomsuddannelsen for unge med særlige behov eller elever indstillet til ungdomsuddannelse for unge med særlige behov, berette om en væsentlig arbejdsomængde og ofte aktivitetstung historik. Dette er ikke specielt overraskende, i og med at disse elever ofte påkræver større behov for vejledning, samt at selve indstillingsarbejdet i forbindelse med ungdomsuddannelsen for unge med særlige behov ofte opfattes som administrativt tungt.

At der således arbejdes så relativt intenst med denne gruppe er i overensstemmelse med gældende regler. Men som det vil fremgå af senere afsnit er der i de undersøgte cases en tendens til, at oplysninger om handicap er mangelfulde eller fraværende i UU-centrenes sager vedrørende unge med handicap i det ordinære uddannelsessystem. Dette indikerer en risiko for at gruppen af unge med lettere handicap med tilknytning eller potentiel tilknytning til det ordinære uddannelsessystem overses til fordel for de tungere sager.

Unge med handicap, som ikke har påbegyndt en ungdomsuddannelse, giver i de kvalitative interview typisk udtryk for to grunde hertil. For det første oplever de en personlig forvirring omkring, hvad de skal og kan. Disse unge har typisk haft meget ringe fagligt fokus i hele deres grundskoleforløb og har derfor også nu svært ved at sætte faglige mål for sig selv. Dernæst oplever flere, at handicappet virker som en begrænsning for deres ønsker, og de har svært ved at se andre muligheder. I nogle tilfælde er unge med handicap i vejledningen blevet direkte frarådet at påbegynde den ønskede ungdomsuddannelse, hvilket ofte virker som en stopklods for det videre beslutningsforløb.

Uddannelsesvejledning i grundskolen og/eller i forbindelse med overgangen til en ungdomsuddannelse har en positiv effekt på tendensen blandt unge med handicap til at starte på en ungdomsuddannelse. Der opleves dog en udfordring i forhold til at sikre et minimum niveau af vejledningen for alle unge med handicap.

6.3.2 Brug af uddannelsesplaner

En central del af Ungdommens Uddannelsesvejledning er udarbejdelsen af uddannelsesplaner. Tabel 6.4 viser andelen unge, som kan erindre, at de har fået udarbejdet en uddannelsesplan.

Tabel 6.4

Hvor mange kan huske, at de har fået udarbejdet en uddannelsesplan?

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Kan huske uddannelsesplan	76% (153)	61% (293)
Kan ikke huske uddannelsesplan	18% (35)	29% (138)
Ved ikke	6% (12)	10% (46)
Total	100% (200)	100% (477)

Som det fremgår af tabellen, svarer tre ud af fire unge uden handicap, at de kan huske at have fået udarbejdet en uddannelsesplan, mens kun 61% af unge med handicap husker at have fået udarbejdet en sådan.

En ting er erindringen om at have fået udarbejdet en uddannelsesplan, noget andet er erindringen om, hvad der rent faktisk stod i den. Tabel 6.5 viser de unges svar på dette.

Tabel 6.5

Hvor mange af dem, der kan huske, at de har fået udarbejdet en uddannelsesplan, kan huske indholdet af den?

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Kan huske indhold	42% (64)	54% (158)
Kan ikke huske indhold	54% (83)	43% (125)
Ved ikke	4% (6)	3% (9)
Total	100% (153)	100% (292)

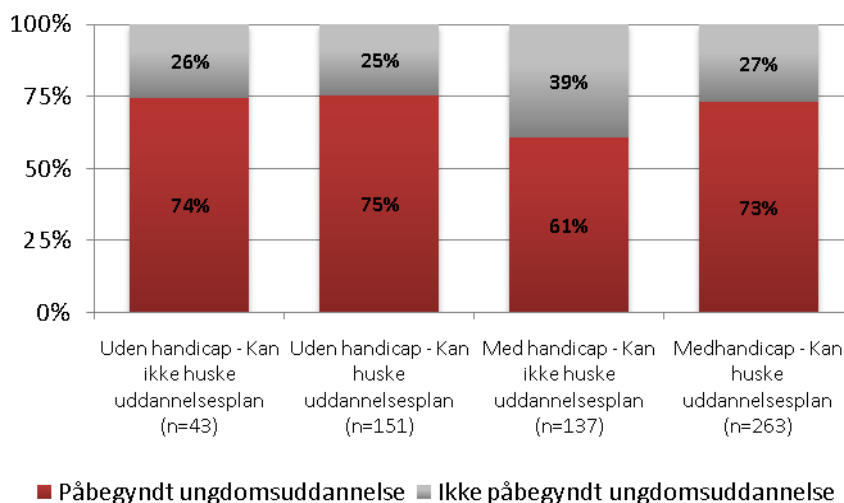
Som det fremgår af tabellen, svarer 42% af unge uden handicap, som kan huske at have fået udarbejdet en uddannelsesplan, at de kan huske, hvad der står i den. Dette gør sig gældende for en højere andel af unge med handicap, nemlig 54%.

I forlængelse heraf fremgår af figur 5.13, hvilken sammenhæng der er mellem erindringen om udarbejdelsen af planen og påbegyndelse af en ungdomsuddannelse.

Figur 6.13

Andele med påbegyndt ungdomsuddannelse i forhold til, at man kan huske, at man har haft en uddannelsesplan

Kilde: Surveydata

Som det fremgår af figuren, har en erindring om at have haft en uddannelsesplan ikke nogen større betydning for påbegyndelse af en ungdomsuddannelse fsv. angår gruppen af unge uden handicap. Anderledes ser det ud for unge med handicap. 73% af dem, som husker at have haft en uddannelsesplan, påbegynder en ungdomsuddannelse. Dette gælder for 61% af dem, som ikke kan huske at have haft en uddannelsesplan.

I de kvalitative interview er det tilblivelsen af uddannelsesplanen der tillægges betydning. Et godt forløb kobles således i bred udstrækning med den mundtlige vejledning, som har haft betydning for valget. På den måde kan det siges, at uddannelsesplanen indirekte har betydning for påbegyndelsen af en ungdomsuddannelse. Samtidig bør dette resultat ses i sammenhæng med, at det kan være meget svært for interviewpersonerne at udrede præcist, hvad der i sidste ende har påvirket dem positivt mod at påbegynde en ungdomsuddannelse. Det er derfor vores vurdering, at interviewpersonernes ringe oplevelse af uddannelsesplanernes betydning bør fortolkes med forsigtighed. Ikke desto mindre tydeliggør dette resultat en udfordring hos Ungdommens Uddannelsesvejledning i at involvere unge med handicap i uddannelsesplanen, således at den af de unge selv bliver opfattet som et værdifuldt redskab til at nå deres uddannelsesmæssige mål.

Resultaterne viser, at uddannelsesplanen har en positiv betydning for tendensen til at påbegynde en ungdomsuddannelse. Tilblivelsen af uddannelsesplanen tillægges betydning og et godt forløb kobles således i bred udstrækning med den mundtlige vejledning, som har haft betydning for valget

Der ses dog en udfordring i forhold til at give unge med handicap opfattelsen af uddannelsesplanen som et værdifuldt værktøj til at opnå de uddannelsesmæssige mål.

6.3.3 Varetagelse af uddannelsesplaner

Udfordringer i samarbejdet mellem UU-centrene og uddannelsesinstitutioner

I forbindelse med målsætningen om, at alle unge skal have en uddannelsesplan, eksisterer en række organisatoriske udfordringer i samarbejdet mellem de relevante aktører. Disse udfordringer får i særlige tilfælde en betydning for, hvor den enkelte unge med handicap har en uddannelsesplan eller ej. Barriererne for, at unge med handicap får en aktiv og virkningsfuld uddannelsesplan, skyldes typisk ikke individuelle faktorer, graden af handicappet eller den unges uddannelsesresultater, men snarere de institutionelle rammer og samarbejdet.

Interviewene med vejlederne fra Ungdommens Uddannelsesvejledningscentre viser således, at uddannelsesplaner ikke altid foreligger hos Ungdommens Uddannelsesvejledning. Det skyldes eksempelvis dårlige overleveringer fra uddannelsesinstitutioner, men også problemer ved overgangen til nyt it-software, herunder eventuel mangelfuld digitalisering af uddannelsesplaner.

Planerne foreligger hos UU-centrene i 2 ud af 3 tilfælde. Karakteristisk for de individer der ikke foreligger planer for er, at de ofte ikke har Folkeskolens Afgangsprøve. Dette er i overensstemmelse med UU-centrenes meddelelser om, at manglende overlevering af planerne oftest forekommer for unge, som har gået på privatskole eller (special-) efterskole. Disse uddannelsesinstitutioner har frit kunnet beslutte, om de selv ville varetage vejledningspligten, hvilket ofte har været tilfældet⁵¹. Ved interviewene med UU-vejledere fremgår det, at overleveringen af uddannelsesplaner til UU-centrene fra disse skoler således kan være mangelfuld.

UU-vejlederne udtrykker imidlertid, at samarbejdet med uddannelsesinstitutionerne, herunder overlevering af uddannelsesplaner, er blevet bedre inden for de senere år. Homogeniseringen ved etablering af "UV-vej" som landsdækkende registreringssoftware for UU-centrene opleves ligeledes at kunne betyde forbedringer på dette område i de kommende år.

Årsagen til, at nogle unge med handicap ikke har en aktiv uddannelsesplan, skal ikke typisk findes i individualspecifikke faktorer, f.eks. graden af handicappet eller den unges uddannelsesresultater, men i højere grad i udfordringer i samarbejdet mellem privatskoler, efterskoler og specialskoler og Ungdommens Uddannelsesvejledning.

6.3.4 Viden om unge med handicap i Ungdommens Uddannelsesvejledning

Interviewene med UU-vejlederne vedrørende foreliggende uddannelsesplaner viser at der foreligger specifikke oplysninger om handicap for ca. hver tredje af de undersøgte cases vedrørende unge med handicap. Jo lavere uddannelsespræstation – f.eks. ingen FSA - jo højere forekomst af oplysninger om handicap i sagen. Enten i kraft af specialskolehistorik mv. eller som specifik oplysning. Interviewene viser altså at der er opmærksomhed på handicap i de ”tungere sager”, men at opmærksomhed eller oplysninger om handicap ofte ikke er tilstedeværende ved handicap af mindre betydningsfuldt omfang. Dette er således oftest tilfældet i de sager, hvor den unge er kommet forholdsvis langt i sit uddannelsesforløb, f.eks. er påbegyndt en ungdomsuddannelse.

UU-vejlederne giver udtryk for, at de ikke i alle tilfælde har adgang til eller tildeles – f.eks. af de unge og forældrene - informationer om handicap.

---

⁵¹ Tendensen er dog, at privatskolerne i flere tilfælde nu overlader vejledningen til UU-centrene. Staten har reduceret privatskolernes tilskud i den formodning, at de dermed tager imod den omkostningsfrie vejledning, som UU-centrene tilbyder.

Der synes således i en del tilfælde at mangle systematik i såvel overførsel af viden om handicap- f.eks. fra PPR som jo har oplysningerne - i enkeltsagerne som generel opmærksomhed på forskellige handicaps betydninger og handlemuligheder i relation hertil.

Hensyntagen i vejledningen til det specifikke handicap varierer og er afhængig af tilgængelige oplysninger omkring handicappet. Oplysninger, som ofte er præget af tilfældigheder, fordi de ikke følger klart af sagshistorik m.v.. Der synes således at mangle systematik i opsøgning og adgang til som i overførsel af viden om handicap i enkeltsagerne

6.3.5 Inddragelse af handicapspecifik viden

Det fremgår af undersøgelsen at uddannelsesplaner og vejledningen i sig selv har positiv virkning der hvor den finder sted. Det fremgår dog også at systematikken, kontakten og den handicapspecifikke viden ikke i alle tilfælde er til stede.

Plan skal være motiverende

Af interview med UU-vejlederne, de unge selv mfl., fremgår det også, at fokusering på den unges styrker og interesser, med opmærksomhed på det mulige, er forhold som gør planen relevant og stimulerende

Afgørende med specifikt kendskab til handicap

Det forekommer derfor rimeligt at antage, at mere inddragelse af viden om de specifikke handicap, kan styrke UU-vejlederen, således at vedkommende formår, at tage de rette forbehold og samtidig være realistisk og stille de rette krav til den unge.

Endvidere forekommer det logisk, at handicapspecifik uddannelsesvejledning allerede i grundskolen om mulige uddannelsesforløb vil stimulere flere til at forbedre/tage Folkeskolens Afgangsprøve. Således bliver tanken om en ungdomsuddannelse og f.eks. bedre individuelt kendskab til specialpædagogisk bistand også på ungdomsuddannelserne mere nærværende, hvilket må antages at have en fremmende effekt på det videre forløb. Ressourcerne, der bruges til udarbejdelse af uddannelsesplanerne, antages således at være godt givet ud i forhold til at rette den unges fokus mod den fremtid, de møder efter grundskolen.

UU-vejledernes handicapspecifikke viden og viden uddannelsesmulighederne for unge med forskellige typer af handicap, og dermed evnen til at formulere en uddannelsesplan, som er motiverende for den unge, og som forbereder den unge på mulighederne for ungdomsuddannelse, antages at være vigtige faktorer for et succesfuldt uddannelsesforløb.

6.3.6 Vejledning uden for uddannelsessystemet

Unge uden for uddannelsessystemet skal vejledes

Som en del af Ungdommens Uddannelsesvejlednings arbejdsområder er det en målsætning, at alle unge, som ikke påbegynder en ungdomsuddannelse umiddelbart efter grundskolen, eller som afbryder deres ungdomsuddannelse utidigt, skal kontaktes. De unge, der enten endnu ikke har påbegyndt en ungdomsuddannelse (på trods af gennemført grundskole) eller har angivet, at de holdt et eller flere sabbatår inden påbegyndelse af ungdomsuddannelse, samt de unge, der har afbrudt en ungdomsuddannelse i utide, er derfor i spørgeskemaundersøgelsen blevet spurgt om, hvorvidt de har haft et møde med en UU-vejleder, mens de var uden for uddannelse.

Tabel 6.6

Har du haft et møde med en ungdomsuddannelsesvejleder, mens du var uden for uddannelse?

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Haft møde	26% (12)	41% (41)
Ikke haft møde	70% (33)	53% (53)
Ved ikke	4% (2)	7% (7)
Total	100% (47)	100% (101)

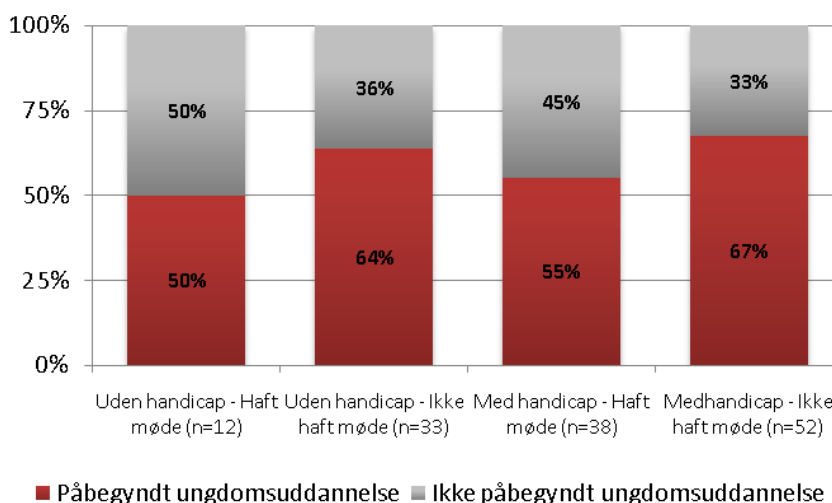
Som det fremgår af tabellen, kan 41% af unge med handicap, for hvem det har været relevant, erindre, at de har haft et sådant møde. Den tilsvarende andel for de unge uden handicap er kun 26%.

Figur 6.14 viser andelen af denne gruppe, som efterfølgende har påbegyndt en ungdomsuddannelse.

Figur 6.14

Andele med påbegyndt ungdomsuddannelse i forhold til, om man har haft et møde med en uddannelsesvejleder uden for uddannelse

Kilde: Surveydata

Som det fremgår af figuren, er der forskel på, hvor stor en andel der påbegynder en ungdomsuddannelse, blandt dem, der henholdsvis har og ikke har været i kontakt med en uddannelsesvejleder uden for uddannelse. Faktisk ligger gruppen, der ikke har haft et møde med en vejleder, højere med 64% mod 50% for de unge uden handicap og 67% mod 55% for de unge med handicap.

Unge med handicap, som har forladt uddannelsessystemet efter grundskolen, erindrings i et ud af fire tilfælde at være blevet kontaktet af UU-vejlederen. Denne kontakt har dog ikke en synlig positiv effekt for en efterfølgende påbegyndelse af en ungdomsuddannelse.

6.3.7 Hjælpemiddelordninger

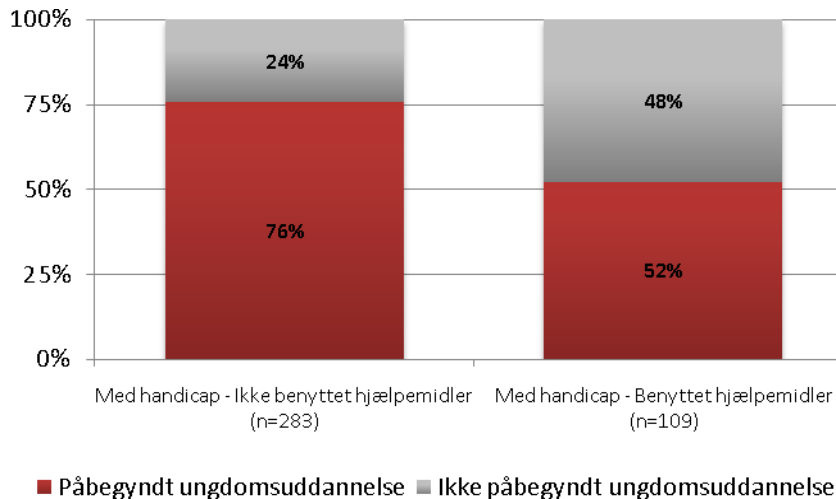
Analysen af hjælpemiddelordninger lader sig som nævnt vanskeligt adskille fra opdelingen mellem de forskellige handicap kategorier. Dette skyldes, at både behovet for samt udbuddet af hjælpemidler varierer fra handicap kategori til handicap kategori.

Indledningsvist er det dog interessant i nedenstående figur at undersøge, hvilken betydning brugen af hjælpemidler i grundskolen har for tendensen til at påbegynde en ungdomsuddannelse.

Figur 6.15

Anvendelse af hjælpemidler i grundskolen i forhold til påbegyndelse af ungdomsuddannelse

Kilde: Surveydata

Det fremgår af figuren, at 76% af unge med handicap, som afslutter grundskolen uden brug af hjælpemidler, efterfølgende har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Den tilsvarende andel for unge med handicap, som har gjort brug af hjælpemidler, er ca. 52%.

Tabel 6.7 er en oversigt over brugen af hjælpemidler hos unge, som har påbegyndt en ungdomsuddannelse fordelt på handicap typer.

Tabel 6.7

Andel med påbegyndt ungdomsuddannelse blandt dem, der har, og dem, der ikke har anvendt hjælpemidler

Kilde: Surveydata

	Andel påbegyndt ungdomsuddannelse		Total
	Ikke benyttet hjælpemidler	Benyttet hjælpemidler	
Motorisk handicap	77% (10)	60% (6)	70% (16)
Senhjerneskadede	50% (1)	100% (1)	67% (2)
Udviklingsforstyrrelse	62% (21)	21% (3)	50% (24)
Synshandicap	50% (4)	100% (2)	60% (6)
Hørehandicap	87% (20)	86% (6)	87% (26)
Tale-, sprog- og læsehandicap	80% (132)	56% (34)	73% (166)
Epilepsi	50% (3)	50% (2)	50% (5)
Andet	73% (11)	33% (1)	67% (12)
Flere handicap	71% (12)	29% (2)	58% (14)

Tabellen skal fortolkes med forsigtighed. Det skyldes det lave antal respondenter inden for flere af handicap typerne. Dette afstedkommes af den lave andel, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Inden for de handicap typer, hvor der er et betydeligt antal respondenter, bekræftes det overordnede billede. F.eks. er der blandt unge med tale-, sprog- og læsehandicap, som ikke har anvendt hjælpemidler, 80%, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Det tilsvarende tal inden for denne handicap type for dem, som ikke har haft hjælpemidler, er 56%.

Videreførelse af hjælpemidler er afgørende

De kvalitative interview viser, at vejledningen omkring, hvordan og hvorvidt hjælpemidler, som den unge med handicap har fået bevilliget i grundskolen, kan videreføres på en ungdomsuddannelse, har betydning for, om de unge påbegynder en ungdomsuddannelse.

Relevant information omkring muligheder er afgørende

En manglende vejledning på dette område kan virke som en direkte barriere for de unges mod og lyst til at påbegynde en ungdomsuddannelse. De unge med handicap udtrykker generelt et stort behov for at få klarhed omkring de valg, som er forbundet med overgangen til en ungdomsuddannelse både i forhold til uddannelses- og støttemuligheder. Meget få af de unge med handicap har ressourcer til selv at søge den klarhed. Derfor er det vigtigt, at de allerede i slutningen af deres grundskole bliver serveret for de relevante informationer for at kunne tage en beslutning om at starte på en ungdomsuddannelse. Hjælpemidlerne er for flere unge med handicap et redskab, som giver dem større tryghed og selvtilid i forhold til uddannelse. En sikkerhed

omkring, hvorvidt disse hjælpemidler kan bibeholdes på ungdomsuddannelsen, er derfor essentiel for at overveje muligheden.

Resultaterne viser, at unge med handicap, som har brugt hjælpemidler, i mindre grad påbegynder en ungdomsuddannelse. Det kan skyldes, at brugen af hjælpemidler typisk stiger med omfanget af handicapet. Dvs. at omfanget af handicapet kan antages at være den egentlige barriere. Under alle omstændigheder virker hjælpemidlerne ikke tilstrækkeligt kompenserende.

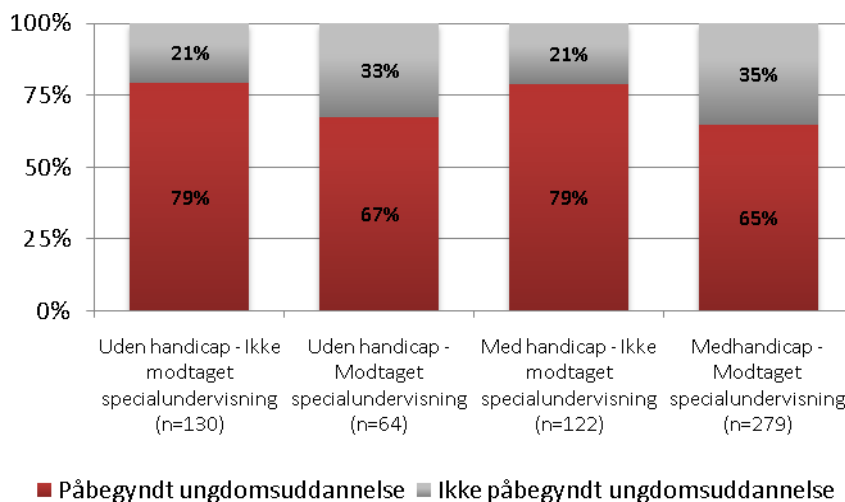
6.3.8 Specialundervisning

Modtagelse af forskellige former for specialundervisning i grundskolen kan antages at have betydning for påbegyndelse af en ungdomsuddannelse. De unge blev i spørgeskemaundersøgelsen spurgt, om de har modtaget forskellige former for specialundervisning på et tidspunkt i løbet af deres grundskole. Figur 6.16 viser andelen af unge med og uden handicap, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse, og deres brug af specialundervisning.

Figur 6.16

Modtagelse af specialundervisning i grundskolen og påbegyndelse af ungdomsuddannelse

Kilde: Surveydata

Som det fremgår af figuren, påbegynder 79% af unge, der ikke har modtaget specialundervisning, en ungdomsuddannelse – både blandt unge med og uden handicap. Den tilsvarende andel for unge, som har modtaget specialundervisning, er 65% blandt de unge med handicap og 67% blandt de unge uden handicap.

Nedenstående Tabel 6.8 viser andelen med påbegyndt ungdomsuddannelse blandt dem, der har, og dem, der ikke har modtaget specialundervisning, fordelt på handicap.

Tabel 6.8

Andel med påbegyndt ungdomsuddannelse blandt dem, der har, og dem, der ikke har modtaget specialundervisning

Kilde: Surveydata

	Andel påbegyndt ungdomsuddannelse		Total
	Ikke modtaget specialundervisning	Modtaget specialundervisning	
Motorisk handicap	86% (6)	63% (10)	70% (16)
Senhjerneskadede	0% (0)	100% (2)	67% (2)
Udviklingsforstyrrelse	70% (7)	44% (17)	49% (24)
Synshandicap	60% (3)	60% (3)	60% (6)
Hørehandicap	85% (11)	88% (15)	87% (26)
Tale-, sprog- og læsehandicap	81% (57)	70% (114)	73% (171)
Epilepsi	67% (2)	43% (3)	50% (5)
Andet	83% (5)	62% (8)	68% (13)
Flere handicap	71% (5)	53% (9)	58% (14)

Igen skal tallene tolkes varsomt, men for de fleste grupper bekræftes den overordnede tendens, at specialundervisning ikke fører til større andel af påbegyndte ungdomsuddannelser. Dog skiller unge med hørehandicap sig ud ved, at en større andel af dem, der har fået specialundervisning, påbegynder en ungdomsuddannelse.

Vender vi blikket mod de mere omfattende specialpædagogiske tiltag i form af specialklasse og specialskole, er billedet det samme.

Tabel 6.9

Ophold på specialskole og specialklasse

Kilde: Surveydata

	Påbegyndt ungdomsuddannelse	
	Uden handicap	Med handicap
På specialskole	29% (2)	53% (31)
I specialklasse	53% (8)	44% (29)
Nej	79% (136)	77% (220)
Total n	194	401

Som det fremgår af tabellen, påbegynder omkring halvdelen af unge med handicap, der i løbet af deres skoletid har haft ophold i specialklasse eller på specialskole, en ungdomsuddannelse. Det gælder for en mindre andel af unge uden handicap, hvor 29%, som har gået på specialskole, påbegynder en ungdomsuddannelse, mens 53% fra specialklasser gør dette.

Også her skal det behandles, om det har en betydning for påbegyndelsen af en ungdomsuddannelse, hvorvidt de unge i løbet af skoletiden har haft en person, som har haft særlig stor betydning for dem og deres læring. Tabellen nedenfor viser dette.

Tabel 6.10

Når du tænker på hele din skolegang og øvrige uddannelsesforløb, har du så oplevet en person, som har haft særlig stor betydning for dig og det, du har lært?

Kilde: Surveydata

	Påbegyndt ungdomsuddannelse	
	Uden handicap	Med handicap
Ja	78% (84)	69% (152)
Nej	73% (61)	69% (108)
Ved ikke	50% (1)	64% (14)
Total n	194	398

Blandt unge med handicap ses der ingen forskelle i tendensen til at påbegynde en ungdomsuddannelse, alt efter hvorvidt man har haft en person af betydning. Blandt begge grupper er der 69%, som har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Blandt unge uden handicap er de tilsvarende andele 78% blandt dem, der angiver, at de har haft en sådan person, mod 73% blandt dem, der ikke har.

Unge med handicap
kan hænge fast i
specialordninger

De kvalitative interview forklarer til dels, hvorfor der ses en lavere andel af unge med handicap, som har været i specialklasse- eller specialskoleforløb, og som har påbegyndt en ungdomsuddannelse. De unge med handicap, som i grundskolen har deltaget i sådanne specialordninger, beskriver generelt en uddannelseshistorie, hvor de ofte bliver i dette system af specialordninger, også efter 10. klasses niveau, i stedet for at påbegynde en ungdomsuddannelse. Denne gruppe af unge med handicap udtrykker generelt en følelse af selv ikke at 'være klar' til en ungdomsuddannelse fagligt såvel som socialt og personligt.

Usikkerhed er en
barriere

En del af forklaringen kan findes i, at denne gruppe ligeledes er blandt dem, som udtrykker den største tyngde i handicapet. En anden del af forklaringen kan være en bekymring, som udtrykkes af nogle unge for, at der ikke bliver stillet tilstrækkelige krav på specialskoler og specialklasser, og at disse ordninger ikke i tilstrækkelig grad klargør de unge til en ungdomsuddannelse. Dette hænger sammen med, at flere i denne gruppe oplever, at fokuset på specialordningerne er på nogle enkelte primære fag såsom dansk og matematik, hvilket betyder, at de ofte føler sig svage i fag som f.eks. fremmedsprog. Usikkerheden hermed kan virke som en barriere for overhovedet at overveje at starte på en ungdomsuddannelse, hvor der stilles krav til deltagelse i alle fag.

Det kan altså antages, at unge med handicap, som har deltaget i specialklasser og specialskoler, i flere tilfælde vil være mindre målrettede mod muligheden for at få en ungdomsuddannelse, samt at de føler sig mindre egnede hertil.

Der ses en omvendt kausalitet i betydningen af specialundervisning for påbegyndelsen af en ungdomsuddannelse. De kvalitative interview indikerer, at oplevelsen af et lavere fagligt forventningsniveau på de specialpædagogiske tilbud kan medføre en lavere påbegyndelsesgrad på ungdomsuddannelser.

6.3.9 Social integration

Subjektivt og objektivt
mål for social
integration

Det er ligeledes interessant at undersøge, hvorvidt der er sammenhæng mellem den enkelte elevs sociale integration og uddannelsesmønsteret. Et relevant mål for dette er dels, hvordan den unge oplever sig selv i forhold til sin omgangskreds. Unge med handicap er blevet spurgt, om de samlet set deltager i flere eller færre sociale aktiviteter end deres venner og bekendte. Ud over dette subjektive mål for social integration er de desuden blevet bedt om at angive, hvor ofte de rent faktisk deltager i fritidsaktiviteter. Dette muliggør en analyse af den sociale integrations betydning fra en anden og mindre subjektiv vinkel.

Tabel 6.11 viser andelen, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse, i forhold til det subjektive mål for social integration.

Tabel 6.11

Med til flere eller færre sociale aktiviteter end dine venner og bekendte?

Kilde: Surveydata

	Påbegyndt ungdomsuddannelse	
	Uden handicap	Med handicap
Flere	88% (46)	70% (65)
Hverken/eller	76% (81)	75% (134)
Færre	56% (19)	64% (70)
Ved ikke	0% (0)	39% (7)
Total n	194	398

Som det fremgår, gælder det også her – som for gennemførelse af grundskolen – at der er en positiv sammenhæng mellem social aktivitet og uddannelsespræstation. Gruppen af unge, der angiver, at de deltager i færre aktiviteter end deres venner, udgør den mindste andel af dem, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Det gælder både blandt de unge med og uden handicap.

Også i forhold til det mere objektive mål for social integration tegner der sig nogenlunde samme billede af betydningen af social integration, som i analysen af gennemførelse af grundskolen. Her er sammenhængen imidlertid også til stede blandt de unge uden handicap.

Tabel 6.12

Hvor ofte deltager du i fritidsaktiviteter?

Kilde: Surveydata

	Påbegyndt ungdomsuddannelse	
	Uden handicap	Med handicap
Mindst 4 gange om ugen	86% (79)	77% (133)
1 til 3 gange om ugen	67% (62)	68% (115)
Under 1 gang om ugen	33% (2)	48% (22)
Ved ikke	75% (3)	54% (6)
Total n	194	400

Resultatet i tabellen bekræfter tendensen til, at jo mere socialt aktive de unge er, desto større mulighed er der for, at de påbegynder en ungdomsuddannelse. Blandt dem, som deltager i fritidsaktiviteter mindst fire gange om ugen, har henholdsvis 77% af dem med handicap og 86% af dem uden handicap påbegyndt en ungdomsuddannelse. For personer, som deltager i fritidsaktiviteter tre gange om ugen eller mindre, er denne andel lavere.

Det skal også her undersøges, om der er forskel mellem handicaptyperne. Tabel 6.13 viser andelen med påbegyndt ungdomsuddannelse blandt de mest og de mindre aktive unge med handicap.

Tabel 6.13

Andel med påbegyndt ungdomsuddannelse blandt mere og mindre aktive

Kilde: Surveydata

	Andel påbegyndt ungdomsuddannelse		Total
	Aktiv mindst 4 gange om ugen	Aktiv mindre end 4 gange om ugen	
Motorisk handicap	86% (6)	64% (9)	71% (15)
Senhjerneskadede	100% (1)	0% (0)	50% (1)
Udviklingsforstyrrelse	59% (10)	45% (14)	50% (24)
Synshandicap	80% (4)	40% (2)	60% (6)
Hørehandicap	86% (12)	88% (14)	87% (26)
Tale-, sprog- og læsehandicap	77% (82)	68% (84)	72% (166)
Epilepsi	75% (3)	40% (2)	56% (5)
Andet	100% (7)	55% (6)	72% (13)
Flere handicap	67% (8)	60% (6)	64% (14)

Den overordnede tendens til, at socialt aktive personer oftere påbegynder en ungdomsuddannelse, ses bekræftet i de fleste handicaptyper. Dog skiller unge med hørehandicap sig ud igen, idet de to andele ikke afviger markant fra hinanden. Det er dog her vigtigt at fortolke med forsigtighed på grund af det lave antal respondenter inden for de enkelte handicaptyper.

Netværk er betydningsfuldt

De kvalitative interview viser – ligesom for gennemførelsen af grundskolen – at det sociale samvær har betydning for, hvorvidt unge med handicap påbegynder en ungdomsuddannelse. Der udtrykkes i de kvalitative interview med de unge en oplevelse af, at man på en ungdomsuddannelse i endnu højere grad end i grundskolen er overladt til sig selv i forhold til at indgå i so-

cialle sammenhænge – en oplevelse af, at man i mindre grad bliver 'holdt i hånden'. Den kædes bl.a. sammen med de nye undervisningsformer, f.eks. gruppearbejde, som stiller store krav til elevens evne til at samarbejde og indgå socialt.

Unge med handicaps sociale aktivitetsniveau og sociale integration har stor betydning for påbegyndelsen af en ungdomsuddannelse. Jo mere socialt integrerede de unge er, desto større er chancen for, at de påbegynder en ungdomsuddannelse.

6.3.10 Forældrenes engagement

Et af de markante resultater fra den gennemførte registerundersøgelse er, at den unges sociale baggrund – i form af de forældremæssige ressourcer – har betydning for, hvordan den unge med handicap klarer sig i uddannelsessystemet (jf. afsnit 6.2).

Oplevet forældreengagement

Det er imidlertid tillige interessant at undersøge, hvordan den unges egen oplevelse af forældrenes engagement spiller sammen med uddannelsesmønstret. De unge blev derfor bedt om at angive deres forældres engagement i deres skolegang på en skala fra meget engagerede til slet ikke engagerede.

Tabel 6.14 viser, hvor mange af de unge med og uden handicap der har påbegyndt ungdomsuddannelse, inden for forskellige niveauer af angivet forældreengagement.

Tabel 6.14

Forældrenes engagement

Kilde: Surveydata

	Påbegyndt ungdomsuddannelse	
	Uden handicap	Med handicap
Mest engageret*	73% (46)	69% (110)
Næstmest engageret*	78% (35)	67% (60)
Mindre engageret*	76% (65)	70% (102)
Total n	194	394

* De unge blev bedt om at angive deres forældres engagement på en skala fra 5 (meget engageret) til -5 (slet ikke engageret). Denne opdeling er lavet således, at de, der har svaret 5, er placeret i kategorien "mest engageret", de, der har svaret 4, er placeret i kategorien "næstmest engageret", og de øvrige er placeret i kategorien "mindre engageret".

**Forældrenes motive-
rende opgave i forhold
til påbegyndelse af
ungdomsuddannelse**

Som det fremgår af tabellen, ses der ingen forskelle i påbegyndelse af ungdomsuddannelse i forhold til, hvordan den unge selv har vurderet forældrenes engagement. Her er minimal forskel på de tre grupper, med hensyn til hvor mange der overvinder den konkrete barriere. Med henholdsvis 69, 67 og 70% blandt de unge med handicap, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse i de tre grupper, og 73, 78 og 76% blandt de unge uden handicap, indikerer tallene, at forældreengagement (målt på denne måde) ikke af de unge selv anses at have betydning for, hvorvidt man påbegynder en ungdomsuddannelse.

De kvalitative interview viser derimod, at forældrenes engagement har en betydning for, hvorvidt den handicappede unge påbegynder en ungdomsuddannelse. Forældrene virker ofte som ressource for at skaffe information om, hvad mulighederne på ungdomsuddannelserne er for den enkelte elev. Det gælder både ved selvstændig informationssøgning og ved at søge hjælp ved vejledere. På den måde er forældrene ofte med til at modvirke barrieren ved, at de unge med handicap føler en uoverskuelighed ved mulighederne, handicapet taget i betragtning.

Det betyder, at forældrenes ressourcer i forhold til at motivere den unge med handicap i muligheden for at tage en ungdomsuddannelse er afgørende. De kvalitative interview viser dog ikke nogen generel sammenhæng mellem forældrenes ressourcer på dette område, og hvorvidt den unge faktisk har påbegyndt en ungdomsuddannelse.

Registerundersøgelsens markante resultat om, at de forældremæssige ressourcer har signifikant betydning for, hvordan den unge med handicap klarer sig i uddannelsessystemet, udtrykkes i spørgeskemaundersøgelsen af unge med handicap selv at have mindre betydning. De kvalitative interview understøtter dog betydningen af forældrenes engagement.

**Oplevelse af fysiske
barrierer i grund-
skolen**

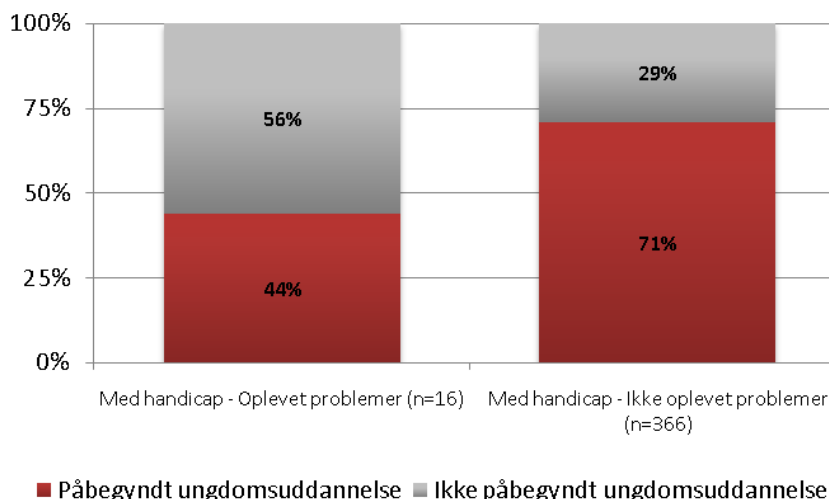
6.3.11 Tilgængelighed

Ikke alle skoler er indrettet således, at det er let for børn og unge med handicap at begå sig. Det er derfor interessant at undersøge, om oplevelsen af fysiske barrierer har betydning for, om den unge fortsætter på en ungdomsuddannelse efter endt grundskole. Igen må det bemærkes, at ganske få har oplevet problemer med tilgængeligheden, hvilket gør, at tallene skal tolkes med varsomhed. Figur 6.17 viser andelen med påbegyndt ungdomsuddannelse for de unge med handicap, der henholdsvis har og ikke har oplevet problemer med den fysiske tilgængelighed i grundskolen.

Figur 6.17

Oplevet problemer med fysisk tilgængelighed i grundskolen. Betydning for påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

Kilde: Surveydata

Problemer med tilgængelighed hæmmer det videre uddannelsesforløb

Som det fremgår, har 71% af de unge med handicap, der ikke har oplevet problemer med tilgængeligheden, påbegyndt en ungdomsuddannelse, mens kun 44% af de unge med handicap, der har oplevet problemer med tilgængeligheden, har påbegyndt en ungdomsuddannelse.

Problemer med fysisk tilgængelighed i grundskolen forekommer at have negativ betydning for det videre uddannelsesforløb i form af påbegyndelse af en ungdomsuddannelse. Andelen, som føler ikke at have haft den rette fysiske tilgængelighed, er dog forholdsvis lav.

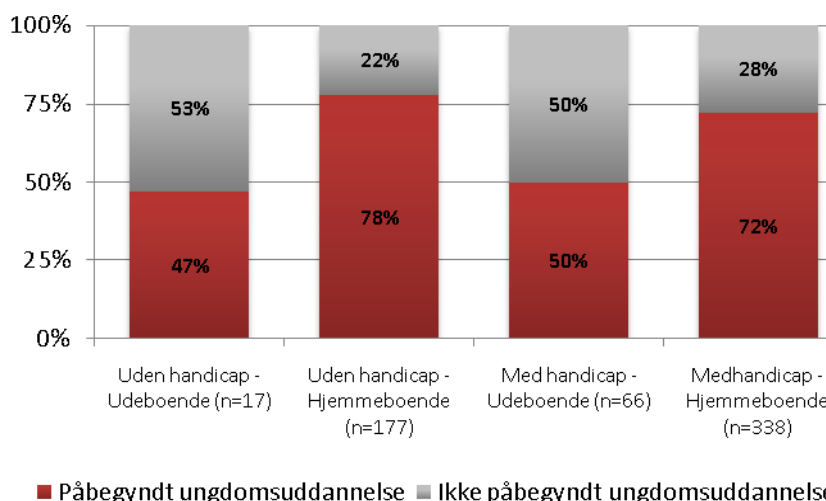
6.3.12 Botilbud

Som tidligere nævnt er det endnu ikke muligt at analysere indgående på spørgsmålet omkring boformens betydning, da de fleste i årgang 1990 stadig bor hos forældrene. Det kan imidlertid undersøges, om de unge, der bor hjemme, og de unge, der er udeboende, adskiller sig i forhold til andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse.

Figur 6.18

Udeboende og
hjemmeboende.
Påbegyndelse af
ungdomsuddannelse.

Kilde: Surveydata

Det fremgår, at blandt de unge med handicap, der bor hos forældrene og har gennemført grundskolen, er der 72%, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Blandt de udeboende med handicap er den tilsvarende andel 50%. Blandt de unge uden handicap har 78% af de unge, der bor hjemme, påbegyndt en ungdomsuddannelse, mens kun 47% af de unge, der er udeboende, har påbegyndt en ungdomsuddannelse.

**Unge med handicap,
der bor hjemme, klarer
sig bedre**

Det er således i denne sammenhæng et entydigt resultat, at de unge, der bor hjemme hos forældrene, klarer sig bedre. Dette resultat er fint i tråd med konklusionerne omkring, at ressourcemæssigt stærke forældre er befordrende for uddannelsesresultaterne.

I denne sammenhæng skal det endnu engang bemærkes, at en nærmere analyse af boformens betydning for de unges uddannelsesresultater primært vil være relevant i forhold til det videre uddannelsesforløb (primært gennemførelse af – og resultater på – en eventuel ungdomsuddannelse), hvor en større del af de unge kan tænkes at været flyttet hjemmefra.

Hjemmeboende unge med handicap har en større tendens til at påbegynde en ungdomsuddannelse end udeboende.

6.4 De unge på ungdomsuddannelse

Mens det endnu er for tidligt at udtale sig om hvordan de unge i årgang 1990 gennemfører ungdomsuddannelserne, da de fleste i disse år afslutter deres ungdomsuddannelse, er det imidlertid muligt at tegne et første billede af udvalgte elementer i forløbet af deres ungdomsuddannelse. Dette afsnit tegner et sådant billede

6.4.1 Vejledning på ungdomsuddannelsen

Vendes blikket mod den uddannelsesvejledning, som de unge modtager på ungdomsuddannelsen, er det interessant at undersøge, hvor mange der har fået vejledning omkring videreuddannelse.

Tabel 6.15

I hvor høj grad vejledning på ungdomsuddannelse

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Jeg har i høj grad fået vejledning om videreuddannelse	20% (29)	18% (48)
Jeg har i nogen grad fået vejledning om videreuddannelse	30% (43)	36% (92)
Jeg har i mindre grad fået vejledning om videreuddannelse	18% (25)	16% (41)
Jeg har slet ikke fået vejledning om videreuddannelse	28% (39)	24% (63)
Ved ikke	4% (6)	6% (15)
Total	100% (142)	100% (259)

Som det fremgår, svarer 40% af de unge med handicap, at de slet ikke eller kun i mindre grad har modtaget vejledning omkring videreuddannelse. Denne forholdsvis høje andel hænger formentlig sammen med, at størstedelen af de unge fra årgang 1990 fortsat er i gang med at gennemføre en ungdomsuddannelse, og at vejledningen omkring videreuddannelse typisk må formodes at være koncentreret i slutningen af ungdomsuddannelsesforløbet.

Efterspørgsel efter mere og tidligere vejledning

De kvalitative interview viser, at unge med handicap, som er på en ungdomsuddannelse, allerede tidligt i forløbet selvstændigt gør sig tanker om deres videre uddannelse, og hvilken betydning handicappet har herfor. Ikke desto mindre oplever de – rigtig nok – ikke at få den rette vejledning og information herom. Der udtrykkes altså i de kvalitative interview en efterspørgsel efter mere og tidligere information for at få afdækket mulighederne og målrette ungdomsuddannelsesforløbet herefter.

Fire ud af ti unge med handicap, som er påbegyndt en ungdomsuddannelse, oplever i mindre grad eller slet ikke at have fået vejledning omkring deres videreuddannelsesmuligheder. De gør sig dog typisk egne tanker omkring dette.

6.4.2 Hjælpemidler på ungdomsuddannelsen

Også brugen af hjælpemidler på ungdomsuddannelsen kan antages at have betydning for uddannelsesforløbet.

Tabel 6.16

Anvendelse af hjælpemidler på ungdomsuddannelsen

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Ingen hjælpemidler på ungdomsuddannelse	99% (140)	85% (218)
Benyttet hjælpemidler på ungdomsuddannelse	1% (1)	15% (38)
Total	100% (141)	100% (256)

Tabel 6.16 viser, at 15% af de unge, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse, anvender hjælpemidler. Spørger man de unge, der har anvendt hjælpemidler, om de oplever at få information og assistance i forhold til at få støtte, fremgår det, at de fleste er positive.

Tabel 6.17

I hvilken grad oplever du, at vejledningen på din ungdomsuddannelse har informeret dig og assisteret dig i at få støtte?

Kilde: Surveydata

	Procentandel
I meget høj grad	31% (14)
I høj grad	33% (15)
I nogen grad	13% (6)
I mindre grad	9% (4)
Slet ikke	13% (6)
Total	100% (45)

Det ses af tabellen, at næsten to tredjedele af de unge, der modtager hjælpemidler på en ungdomsuddannelse, i høj eller meget høj grad oplever, at de har fået information og støtte.

Mindre problematisk at få hjælpemidler på ungdomsuddannelsen

De kvalitative interview understøtter dette. Flere af de unge med handicap, som har påbegyndt en ungdomsuddannelse, giver udtryk for, at det har været mindre problematisk at få tildelt de relevante hjælpemidler og støtteord-

ninger på ungdomsuddannelsen sammenlignet med grundskolen. Der udtrykkes en oplevelse af en større forståelse for behovet for hjælpemidler på ungdomsuddannelserne.

Brugen af hjælpemidler blandt unge med handicap på ungdomsuddannelser er lav. Ikke desto mindre oplever denne gruppe at være blevet informeret om mulighederne for støtte på ungdomsuddannelse.

6.4.3 Tilgængelighed på ungdomsuddannelsen

De unge, der har påbegyndt en ungdomsuddannelse, er desuden blevet spurgt, om de har oplevet problemer med den fysiske tilgængelighed på deres ungdomsuddannelse.

Tabel 6.18

Oplevelse af fysisk tilgængelighed på ungdomsuddannelsen

Kilde: Surveydata

	Uden handicap	Med handicap
Oplevet problemer	1% (2)	3% (8)
Ikke oplevet problemer	91% (128)	89% (232)
Ved ikke	8% (11)	8% (20)
Total	100% (141)	100% (260)

Som det fremgår af tabellen, er det kun meget få unge med handicap på en ungdomsuddannelse, der oplever problemer med den fysiske tilgængelighed. Dette hænger dog i høj grad sammen med, at mange af de unge med handicap, der i deres grundskole oplevede problemer med tilgængeligheden, som det fremgår ovenfor, ofte ikke får påbegyndt en ungdomsuddannelse (jf. Figur 6.5).

Oplevelsen af problemer med den fysiske tilgængelighed på ungdomsuddannelserne hos unge med handicap er lav. Ni ud af ti har ikke oplevet problemer.

7. Uddannelsesresultater institutionsniveau – kontrol for social baggrund

Udregning af forventet sandsynlighed for at gennemføre faserne

De opstillede logistiske regressionsmodeller⁵² giver mulighed for at udregne en forventet sandsynlighed for, i hvilken udstrækning den unge med handicap gennemfører faserne:

- Gennemførelse af grundskole til og med 9. klasse
- Tager Folkeskolens Afgangsprøve med en eller flere karakterer
- Påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

Aggregeres disse estimerede sandsynligheder for en defineret gruppe personer, fås et estimat over den forventede andel af unge med handicap i denne gruppe, som gennemfører/påbegynder. Dette giver mulighed for at sammenligne en forventet andel kontrolleret for social baggrund med den reelle andel, der gennemfører/påbegynder. I dette kapitel gøres dette for de forskellige institutionstyper, hvor de unge har gennemført 9. klasse. Det er desuden gennemført for de 12 kommuner⁵³, men da dette ikke afslørede en systematisk sammenhæng, er det ikke rapporteret.

Hvilke kommuner løfter?

I første omgang søges det undersøgt, hvilke institutionstyper der løfter de unge med handicap ud over den forventede værdi givet social baggrund. Tabellerne nedenfor viser den reelle andel, der gennemfører/påbegynder; den forventede andel kontrolleret for social baggrund ud fra regressionsmodellen; samt ratioen imellem de to andele. En ratio over 1 betyder, at flere

---

⁵² Jf. resultatappendiks afsnit 11 side 119.

⁵³ Jf. PPR-gennemgangen, se afsnit 10.1 side 109.

elever end forventet gennemfører/påbegynder, mens en værdi under 1 betyder, at færre elever end forventet gennemfører/påbegynder.

Da gennemførelse af grundskolen i denne undersøgelse er defineret ud fra 9. klasse, er det den institutionstype, som her er registreret, at andelen er vist for. Tabel 7.1 viser den forventede og reelle andel, der gennemfører 9. klasse med FSA fordelt på institutionstype.

Tabel 7.1

Forventet og reel andel, der gennemfører grundskolen med karakterer, og institutionstype.

Kilde: Registerdata

Institutionstype	Forventet andel	Reel andel	Ratio	N
Grundskoler	81%	88%	1,09	648
Efterskoler	79%	79%	1,00	126
Kommunale ungdomsskoler	75%	76%	1,01	29
Specialskoler for børn	77%	10%	0,13	59
Dagbehandlings-tilbud og behandlingshjem	69%	0%	0,00	2

Som det fremgår, lever både efterskoler og kommunale ungdomsskoler op til den forventede andel med ratioværdier omkring 1. Skolerne i kategorien grundskoler klarer sig bedst, idet flere end forventet, givet social baggrund, gennemfører grundskolen med karakterer. Det skal i den sammenhæng naturligvis bemærkes, at den lave andel for specialskolerne i forhold til den forventede opstår, fordi den forventede andel ikke kontrollerer for omfanget af handicapet, og at specialskolernes langt svagere elevgrundlag derfor slår igennem.

Tabel 7.2 viser den forventede og reelle andel med påbegyndt ungdomsuddannelse fordelt på institutionstype for grundskolens 9. klasse for de unge med handicap.

Tabel 7.2

Forventet og reel andel, der påbegynder en ungdomsuddannelse, og institutionstype

Kilde: Registerdata

Institutionstype	Forventet andel	Reel andel	Ratio	N
Grundskoler	53%	59%	1,11	648
Efterskoler	51%	50%	0,98	126
Kommunale ungdomsskoler	44%	28%	0,64	29
Specialskoler for børn	49%	3%	0,06	59
Dagbehandlings-tilbud og behandlingshjem	34%	50%	1,47	2

Igen fremgår det, at efterskolerne med en ration på ca. 1 lever op til den forventede andel givet social baggrund. Skolerne i kategorien grundskoler afviger fra de øvrige, idet en større andel af de unge med handicap end forventet, givet social baggrund, her påbegynder en ungdomsuddannelse. I forhold til den forrige analyse ligger de kommunale ungdomsskoler her markant lavere end den forventede værdi, med en forventet værdi på 44% med påbegyndt ungdomsuddannelse og en reel andel på 28%. Jf. ovenfor, bør tallet for specialskolerne igen ikke overfortolkes på grund af den manglende kontrol for forskelle i elevgrundlaget, som ikke er afspejlet i social baggrund, men som er relateret til handicappets omfang.

8. Krav til unge med handicap

Årgang 1990 gik i skole før kommunalreformen, før Folkeskolens Afgangsprøve blev gjort obligatorisk og før indførelsen af nationale test. Dette kapitel indeholder en vurdering af, hvordan de obligatoriske test og den obligatoriske afgangsprøve må formodes at påvirke uddannelsesmønstre og – resultater for børn og unge med handicap fremover. Det næste kapitel behandler betydningen af kommunalreformen.

Dette kapitel og det næste baserer sig på viden- og nøglepersonernes anskuelser ift. problemstillingen, som er indsamlet ved hjælp af kvalitative interview. Det skal i denne sammenhæng pointeres, at udtalelserne fra viden- og nøglepersonerne er et udtryk for denne gruppes oplevelse af en række problemstillinger og ikke faktabaserede data. Interviewene vil blive brugt til at perspektivere resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen blandt unge med handicap i et mere fremadskuende lys.

8.1.1 Samfundets krav til uddannelse

Viden- og nøglepersonerne peger i stort omfang på, at samfundets krav til individets formåen på især uddannelsesområdet og efterfølgende arbejdsmarkedet har ændret sig markant. Presset på erhvervslivet er steget, og ifølge interviewdeltagerne stilles der store krav til den enkeltes bidrag til arbejdsmarkedet i dag. Der peges på, at der i mindre omfang i dag er jobtyper, der egner sig til unge med handicap på grund af en manglende rummelighed over for denne gruppe. Hertil er kravene til gennemførelsen af en uddannelse ligeledes steget, således at der er fokus på tid og ressourcer i gennemførelsen af en uddannelse. Det betyder, at der i mindre grad tages hensyn til de unge med handicaps behov, hvilket i nogle tilfælde betyder, at unge med handicap fravælger uddannelsessystemet til fordel for mere beskyttede typer af beskæftigelse.

Nye krav – også til unge med handicap

Sociale kompetencer i fokus i uddannelsessystemet

Yderligere peger viden- og nøglepersonerne på, at de kompetencer, der især er fokus på at tillære sig op gennem grundskolen og i det videre uddannelsesforløb, er *sociale kompetencer* med vægt på samarbejde, selvstændighed, tværfaglighed m.v. Grundskolen indrettes efter at stimulere disse kompetencer gennem projektuger og tværfaglige samarbejder, hvor eleverne skal lære at tage selvstændige beslutninger i små team. Ifølge viden- og nøglepersonerne er det netop sådanne kompetencer, som viser sig at være mindre udviklede hos f.eks. børn og unge med udviklingsforstyrrelser⁵⁴. Derfor er det generelt vanskeligere at gennemføre grundskolen for børn med disse diagnosetyper. Og da skolerne, på grund af føromtalt effektivitetskrav, ofte ikke har alle nødvendige ressourcer til at rumme de svageste børn, bliver det vanskeligere at få et succesfuldt grundskoleforløb, og dermed hæmmes chancerne for at gennemføre en uddannelse senere i livet, ifølge viden- og nøglepersonerne.

Grundskolens specialpædagogiske tilbud kan ligeledes være hæmmende for et videre uddannelsesforløb, påpeger viden- og nøglepersonerne. Her handler udfordringerne dog ikke om stigende krav, men derimod om, at børn og unge med handicap i de specialpædagogiske tilbud opleves som 'beskyttede'. Dette betyder, at børn og unge med handicap, som modtager denne støtte, ofte ikke vil være forberedt på de krav, f.eks. ungdomsuddannelserne stiller til de studerende. Dette kan resultere i, at unge med handicap end ikke forsøger at søge ind på en ungdomsuddannelse.

Således tegner der sig et billede af det dilemma, som ifølge viden- og nøglepersonerne i vid udstrækning danner rammen for uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap.

Øgede krav til børn og unge i uddannelsessystemet skaber behov for fortsat rummelighed og hensyntagen til børn og unge med handicap.

8.1.2 Obligatorisk test og obligatorisk afgangsprøve

Indførelsen af obligatoriske test og obligatorisk afgangsprøve i grundskolen er et formaliseret og lovmæssigt udtryk for de øgede krav til alle børn og unge i uddannelsessystemet, herunder børn og unge med handicap.

Obligatoriske test og obligatorisk afgangsprøven vurderes positivt

Viden- og nøglepersonerne oplever, at indførelsen af obligatoriske test og obligatorisk afgangsprøve for alle børn i grundskolen overordnet er positivt og fremmende for børn og unges uddannelsesmuligheder. De obligatoriske test og den obligatoriske afgangsprøve opleves samlet set af viden- og nøglepersonerne som en positiv måde at stille uddannelsesmæssige krav til børn med handicap.

⁵⁴ Specifikt ADHD, autisme og andre adfærdsforstyrrelser.

Sammenholdes dette med resultaterne af registerundersøgelsen, som viser, at unge med handicap, som har gennemført grundskolen med en afgangseksamen, i højere grad påbegynder en ungdomsuddannelse end unge uden handicap, kan det antages, at indførelsen af obligatoriske afgangsprøve i grundskolen vil have en positiv effekt på uddannelsesgraden blandt unge med handicap. Dvs. at det må formodes, at i og med tendensen til at starte på en ungdomsuddannelse stiger for børn med handicap med afgangseksamen fra grundskolen, vil der med indførelsen af obligatorisk afgangseksamen i fremtiden være en større andel af unge med handicap, som tager en ungdomsuddannelse. Viden- og nøglepersonerne understøtter denne positive forventning til obligatorisk afgangseksamen i grundskolens betydning for det videre uddannelsesmønster. De påpeger, at det er yderst nødvendigt at stille ensartede krav til alle børn, og at grundskolen ikke må adskille og niveaudele elever med handicap fra andre elever – ej heller i en test- og prøvesituation.

Viden- og nøglepersoner, som støtter indførelsen af obligatorisk test og afgangsprøve, giver generelt udtryk for en oplevelse af, at børn med handicap indtil i dag er blevet uhensigtsmæssigt beskyttet i forhold til de krav, der stilles til dem i deres uddannelsesforløb. Det gælder både kravene fra uddannelsessystemet, den nære omgangskreds samt børn og unge med handicaps krav og forventninger til sig selv. En tendens, som opleves som hæmmende for uddannelsesresultaterne. Indførelsen af obligatorisk test og afgangseksamen opleves som et skridt på vejen mod at gøre op med denne tendens og forventes dermed på sigt at skabe bedre uddannelsesresultater hos børn og unge med handicap fremover. Endvidere pointerer viden- og nøglepersonerne, at indførelsen af obligatorisk afgangsprøve er en klar forbedring i forhold til de muligheder, unge med handicap har for at komme videre på visse ungdomsuddannelser, f.eks. gymnasiale uddannelser. Med et afgangsbrev i hånden er de ligestillet med andre unge, der søger ind på ungdomsuddannelserne, og har det samme udgangspunkt for at fortsætte i uddannelsessystemet.

Viden- og nøglepersonerne udtrykker ligeledes en opfattelse af, at det er relevant at stille krav til grundskolen om at prioritere det at skabe de rette rammer for børn og unge med handicap til at gå op til grundskolens tests og prøver. At føre en elev med handicap op til f.eks. grundskolens afgangsprøve kræver ofte en ekstra indsats. Den ekstra indsats handler om at ruste den enkelte elev samt at sikre tilgængeligheden af hjælpemidler, fysisk rum etc., som kræves af børnenes specifikke handicapter.

Enkelte af viden- og nøglepersonerne udtrykker dog en skepsis over for indførelsen af obligatorisk test og afgangsprøve. Der peges i denne sammenhæng på en oplevelse af, at børn med handicap i forvejen på en række områder føler sig pressede og til tider utilstrækkelige i deres uddannelsesforløb. Skepsissen i sammenhæng til de obligatoriske tests og prøver går på en bekymring om, at det vil betyde endnu større risiko for nederlag og følelsen af pres hos børn med handicap. Viden- og nøglepersonerne pointerer, at dette potentielt kan virke hæmmende for evnen og lysten til at lære, samt at det kan indvirke negativt på motivationen til at vælge en ungdomsuddannelse.

**Test kan skabe
nederlag og pres**

Ikke desto mindre er den samlede vurdering, at indførelsen af obligatorisk test og afgangsprøve samlet set vil have større positiv end negativ betydning for uddannelsesresultaterne for børn og unge med handicap.

Obligatorisk test og afgangsprøve i grundskolen antages på længere sigt at have en positiv effekt på uddannelsesresultater for børn og unge med handicap.

9. Omstrukturerings betydning

Dette kapitel vil beskæftige sig med viden- og nøglepersonernes vurderinger af kommunalreformens omstrukturerings indvirkning på handicappede børn og unges uddannelsesresultater og -mønstre, set i lyset af undersøgelsens resultater.

9.1 Fakta om kommunalreformen i forbindelse med uddannelsesmuligheder for børn og unge med handicap

Nærværende afsnit vil kort og opsummerende redegøre for de ændringer, der er sket med varetagelsen af grundskole- og ungdomsuddannelse for børn og unge med handicap som følge af kommunalreformen. Det overordnede formål med kommunalreformen var, at flest mulige opgaver skulle løses så tæt på borgerne som muligt. I den sammenhæng overtog kommunerne en række ansvarsområder, som før lå hos amterne. I følgende afsnit vil ændringerne udelukkende på uddannelsesområdet i forhold til børn og unge med handicap blive belyst⁵⁵.

9.1.1 Kommunernes ansvarsområder

Før kommunalreformen varetog kommunerne allerede en række borgerrettede serviceopgaver på uddannelsesområdet, bl.a. folkeskolen samt en lang række opgaver på det sociale område, som overlappede skolens domæne.

---

⁵⁵ Oplysningerne, der gennemgås på de følgende sider, er fra Undervisningsministeriets hjemmeside:
<http://www.uvm.dk/~media/Files/Aktuelt/Ugenyt08/19%20%202013%20%200juni%202008.ashx> og fra Indenrigs- og Sundhedsministeriets hjemmeside:
<http://www.vfm.dk/data/Dokumentertilpublikationer/IM/Kommunalreformen%20-%20kort%20fortalt/kap03.htm>

Som noget nyt har kommunerne fået tildelt det samlede finansierings-, forsynings- og myndighedsansvar i forhold til borgeren. Ambitionen er at skabe en klar og entydig ansvarsfordeling, samtidig med at en lang række opgaver i højere grad løses kvalificeret i nærmiljøet og i samspil med kommunens øvrige tilbud.

Ændringen betyder især, at det er op til kommunen i samarbejde med barnet/den unge og forældrene at bestemme, hvilke tilbud det enkelte barn eller den enkelte unge med handicap skal have. Det betyder samtidig, at det er kommunen, der betaler for de tilbud, der benyttes.

Kommunerne varetager på undervisningsområdet:

- Folkeskolen, herunder al specialpædagogisk støtte.

Tidligere var opgaveløsningen omkring specialpædagogiske tilbud delt mellem amter og kommuner. Med kommunalreformen har kommunerne fået det samlede ansvar for al specialpædagogisk støtte.

9.1.2 Regionernes ansvarsområder

Regionerne fik med strukturreformen en lovbestemt leverandørpligt i forhold til kommunerne for en række af sociale tilbud. Regionerne står således for en række institutioner for udsatte grupper og grupper med særlige behov på social- og specialundervisningsområdet.

Regionerne skal hvert år indgå en rammeaftale med kommunerne, der fastlægger det samlede antal pladser og tilbud, regionsrådet stiller til rådighed for kommunerne i regionen fordelt på målgrupper. Sådanne tilbud relateret til børn og unge med handicap kan f.eks. være pladser på døgntilbud, aflastningspladser, pladser på specialskoler m.m.

9.1.3 Statens ansvarsområder

I forbindelse med kommunalreformen oprettedes VISO, den nationale viden- og specialrådgivningsorganisation. VISO dækker bl.a. rådgivning med hensyn til særlig specialpædagogisk bistand. Ambitionen med VISO er at være et samlet videncentrum med gratis vejledende specialrådgivning i de mest specialiserede og komplicerede enkeltsager, hvor den mest fornødne ekspertise ikke kan forventes at være til stede ude i kommunerne eller i regionerne. VISO vil indsamle, udvikle og formidle viden til både kommuner og institutioner.

Staten har det overordnede ansvar for uddannelse og forskning, bortset fra folkeskolen, specialpædagogisk støtte og ungdomsuddannelsen for børn og unge med handicap, som kommunerne tager sig af. Således samledes hovedparten af ungdomsuddannelserne hos staten, som har overtaget ansvaret for f.eks. det almene gymnasium og hf fra amterne. Disse institutioner overgik til statsligt selveje med reformen.

9.2 Kommunalreformens konsekvenser for uddannelsesresultater blandt børn og unge med handicap

I dette afsnit fremlægges konklusionerne for viden- og nøglepersonernes vurdering af kommunalreformens betydning for uddannelsesresultater blandt børn og unge med handicap. Det vil blive belyst, hvilke såvel problematikker som positive effekter omstruktureringerne i forbindelse med kommunalreformen har medført og forventes at medføre.

Problematikkerne, som viden- og nøglepersonerne fremhæver, kan overordnet deles op i tre; 1) forskellighed i kommunernes håndtering af børn og unge med handicap, 2) udfordringer i forbindelse med overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse og 3) grundskolens vidensniveau om børn og unge med handicaps behov. De kommende afsnit vil bearbejde disse problemstillinger ét for ét.

Det kan i denne sammenhæng diskuteres, hvorvidt disse problemstillinger ikke også var til stede inden kommunalreformens omstruktureringer. Det er vores vurdering, at problemstillingerne rigtigt nok også fandtes før kommunalreformen. Ikke desto mindre giver interviewene et billede af, at kommunalreformen i værste tilfælde kan betyde en intensivering af problemstillingerne, hvis der ikke sættes fokus på disse områder.

9.2.1 Forskellighed i kommunerne

På en lang række af områder påpeger viden- og nøglepersonerne store forskelligheder i kommunernes håndtering af specialpædagogisk støtte til børn og unge med handicap. Omstruktureringen til kommunalt ansvar for specialpædagogisk støtte medfører, at der bliver foretaget lokale løsninger på de udfordringer, kommunerne hver især mødes af. Disse løsninger er i høj grad betinget af kommunens økonomiske situation, størrelse og kompetencer. I det følgende vil de væsentligste områder hertil blive belyst.

Kompetencer, viden og specialpædagogiske tilbud

Et omfattende område, som viden- og nøglepersonerne vurderer, er svækket i forbindelse med kommunernes samlede overtag af ansvar på specialområdet, er de enkelte kommuners samlede kompetencer og viden om specifikke handicap og dermed viden om, hvilke uddannelses tilbud der vil være det bedste for eleven. I kraft af at kommunerne har fået det samlede ansvar for børn og unge med handicap, kræves der en stor mængde tid og ressourcer til at oparbejde den rette ekspertise til at yde de rette tilbud. Nogle af viden- og nøglepersonerne peger på, at der er en direkte skævvridning mellem kommunernes forøgede ansvar og de manglende ekspertkompetencer, som er blevet flyttet til VISO på det statslige niveau.

De praktiske følger af, at ekspertviden samles i videncentre og VISO, er ofte forlængelser i udarbejdelsen af beslutningsgrundlaget i de enkelte sager,

hvilket angiveligt i flere tilfælde har betydet, at børn og unge i længerevarende perioder har været fejlplaceret i skoleklasser, hvor de ikke trives og udvikler sig.

Der peges yderligere på problematiske forskelligheder kommunerne imellem i forbindelse med deres respektive specialpædagogiske tilbud. Viden- og nøglepersonerne vurderer, at der er store tilfældigheder i udbuddet af den specialpædagogiske støtte, de enkelte kommuner tilbyder børn og unge med handicap. Hvis en kommune ikke har den mest optimale specialpædagogiske løsning for et barn med handicap, vælges ofte den næstbedste, da dette er billigere end at sende barnet til et specialpædagogisk tilbud i en anden kommune.

Det påpeges af enkelte, at VISO kan være med til at reducere graden af tilfældighed i henvisningen til de enkelte specialpædagogiske tilbud inden for kommunerne. Dette vil kræve, at kommunerne bliver bedre til at benytte sig af VISO's tilbud om råd og vejledning og i højere grad får VISO implementeret som en naturlig del af sagsbehandlingen.

Interviewene viser således, at det er vigtigt at have fokus på, hvordan viden omkring børn og unge med handicaps uddannelsesbehov videreføres til kommunerne. Men endnu mere vigtigt kan det synes at tydeliggøre, hvor viden findes nu, hvor den med omstruktureringerne i forbindelse med kommunalreformen er flyttet fra de forhenværende amter. Interviewene med unge med handicap og deres forældre viser, at det kan synes uigennemskueligt for, hvor man søger om råd og vejledning. Intet i interviewene tyder dog på at dette problem ikke også var gældende før kommunalreformen.

De kvalitative interview med viden- og nøglepersoner samt unge med handicap giver en oplevelse af, at udfordringerne i forhold til at sikre et højt vidensniveau omkring børn og unge med handicaps muligheder inden for uddannelse også findes i grundskolen og på ungdomsuddannelserne.

Der ses en udfordring for efter omstruktureringerne i forbindelse med kommunalreformen at sikre, at ekspertviden på området sikres i kommunerne og dermed der, hvor børn og unge med handicap bevæger sig.

Økonomiske incitamentter – ikke nødvendigvis negativt

Ovenstående er tæt forbundet med kommunens økonomiske situation. Der er risiko for, at en kommunes økonomi determinerer, hvilke specialpædagogiske tilbud børn og unge med handicap tilbydes, og altså at økonomi i de økonomisk svageste kommuner går foran faglighed.

Det kan antages, at denne problemstilling også fandt sted før omstruktureringerne i forbindelse med kommunalreformen. Ikke desto mindre vil de økonomiske incitamentter i kommunerne på specialområdet formentligt have ændret sig, idet der efter kommunalreformen findes en anden økonomisk fordelingsnøgle mellem kommuner og regioner i forhold til, hvordan udgif-

ter til specialområdet dækkes, have betydning for strukturen i de tilbud der findes. Dette kan forklare, hvorfor viden- og nøglepersonerne fremskriver en potentiel problematik i, at kommunernes økonomi kan få betydning for, hvilke tilbud og dermed uddannelsesmæssige muligheder børn og unge med handicap får.

Viden- og nøglepersonerne vurderer således, at nogle specialpædagogiske tilbud ved overgangen til kommunerne vil lukke af økonomiske årsager. Men dette er ikke ubetinget negativt. Som følge af takstfinansieringen har kommunerne fået en synlig udgiftsstruktur, som er positiv, da den afslører, hvad de enkelte specialpædagogiske tilbud koster. Dette var ikke tilfældet med den tidligere grundfinansiering. Tiden i reformens kølvand må derfor betragtes som en kritisk fase, hvor det bliver muligt for kommunerne at vurdere, hvorvidt priserne på tilbuddene er rimelige. Nogle betragter dette som en "aha-oplevelse" for kommunerne. Synliggørelsen vil medføre lukninger af tilbud, mens andre vil opstå, da kommunerne vil blive bedre kvalificeret til at afveje, hvilke tilbud de vil have og samtidig finde den rimelige pris.

Udfordringen ligger igen i, at der er store økonomiske forskelle mellem kommunerne, hvorfor skrammebilledet er en segregering mellem A- og B-specialpædagogiske tilbud, afhængigt af, hvor i landet man bor.

De økonomiske rammer for og prioritering af de specialpædagogiske tilbud til børn og unge med handicap varierer fra kommune til kommune. Dette medfører en risiko for forskellig kvalitet i de tilbud, der udbydes. Men den mere synlige udgiftsstruktur kan også medføre positive gevinster, fordi der nu kan sættes mere klart fokus på kvalitet for pengene.

9.2.2 Overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse

Ifølge viden- og nøglepersonerne er en af de store udfordringer, der følger med kommunalreformen, samspillet mellem de systemer og instanser, der har ansvaret for børn og unge med handicap.

De kvalitative interview med unge med handicap og deres forældre viser dog, at dette ligeledes har været en problematik allerede før kommunalreformens omstruktureringer. Det kan antages, at der med overgivelsen af et større ansvar til kommunerne på specialområdet ved omstruktureringerne, findes et potentiale for rent strukturelt at gøre overgangen mere simpel, når flere ansvarsområder samles under samme hat, nemlig kommunerne.

I grundskolen står kommunen (herunder PPR) som den sammenhængende instans for børn med handicap, mens der er flere systemer, der sættes i spil efter grundskolen. I forhold til uddannelse gælder det bl.a. Ungdommens Uddannelsesvejledning, som er kommunal; uddannelsesinstitutionerne, som er selvejende under statsligt ansvar; og Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte, som er statslig m.m. Det er opfattelsen blandt viden- og nøglepersonerne, at de involverede instanser i dag ikke taler tilstrækkeligt sammen,

specielt ved overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse eller anden beskæftigelse. Dermed findes en stor risiko for, at den viden, der er opsamlet omkring de unges handicap, behov og hidtidige uddannelsesforløb, går tabt. Det er således afgørende at skabe sammenhæng i videnoverlevering i overgangene, hvilket der efter vores vurdering findes et potentiale for i og med, at flere ansvarsområder med kommunalreformen lægger under kommunen.

Endvidere udtrykker unge med handicap selv i de kvalitative interview i nogle tilfælde en følelse af at være overladt til sig selv samt stor forvirring om, hvem de skal søge hjælp og vejledning hos efter grundskolen. Det er dog ikke klart, hvorvidt oplevelse af dette er blevet forværret med kommunalreformens omstruktureringer.

Med tanke på resultaterne af registerundersøgelsen, som viser et stort frafald også af unge med handicap ved overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse, samt resultaterne fra de kvalitative interview med viden- og nøglepersoner og unge med handicap er vurderingen, at det er en nødvendighed, at der fokuseres systematisk på institutionssamarbejde, herunder information om handicappene – støttemuligheder og begrænsninger – ved overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Dette ville potentielt kunne øge andelen af unge med handicap, som starter på en ungdomsuddannelse efter endt grundskole. Endvidere er det vurderingen, at der med kommunalreformens omstruktureringer findes et potentiale for at forbedre dette samarbejde i og med, at flere ansvarsområder samles under kommunerne.

Der findes et potentiale for at lette overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse for unge med handicap i forbindelse med, at kommunalreformens omstruktureringer har overladt et større samlet ansvar for specialområdet.

Dette kræver, at systemerne under kommunen taler sammen og sørger for at formidle viden om den enkelte unge med handicap.

10. Fremgangsmåde og metode

I dette hovedkapitel redegøres i detaljer for undersøgelsens fremgangsmåde og metode. Det første delafsnit behandler det omfattende arbejde med at etablere en repræsentativ stikprøve af unge med handicap. Det andet delafsnit fremlægger de enkelte delundersøgelers datagrundlag og metode i detaljer.

10.1 Etablering af stikprøven

Der findes i Danmark ingen fyldestgørende central registrering af personer med funktionsnedsættelse. Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR) i de enkelte kommuner registrerer i de enkelte tilfælde eventuelle konstaterede funktionsnedsættelser i den enkeltes PPR-journal. Det er således nødvendigt at gennemgå hver enkelt journal for at fastlægge eventuelle funktionsnedsættelser. For at muliggøre en sådan gennemgang blev det i samarbejde med opdragsgiver fastlagt at afgrænse gennemgangen til børn født i 1990. Denne årgang er den senest mulige årgang, som kan følges gennem uddannelsessystemet indtil ungdomsuddannelsesniveau, og hvor journalerne endnu findes i kommunen. De følgende delafsnit beskriver processen fra det gennemførte pilotprojekt i Århus Kommune til journalgennemgangen i 12 repræsentativt udvalgte kommuner og redegør i detaljer for fremgangsmåden i forhold til den systematiske gennemgang af PPR-journalerne.

10.1.1 Pilotprojekt i Århus Kommune

For at afprøve den praktiske gennemførelse af journalgennemgangen samt sikre fastlæggelsen af en metodisk sikker fremgangsmåde herfor blev der i første omgang iværksat et pilotprojekt i Århus Kommune.

Registreringen i Århus Kommune foregik i to trin. Først modtog Capacent en elektronisk liste med alle børn fra årgang 1990, der på et tidspunkt havde været i berøring med PPR i Århus Kommune. Listen bestod af 1.404 navne og CPR-numre. Med hjælp fra UU-vejleder Torkil Würtz blev de børn, der

har gået i specialskole eller specialklasse, kategoriseret med typen af funktionsnedsættelse. På denne måde blev 112 børn kategoriseret.

Tilbage var primært de enkeltintegrerede børn. For at registrere og kategorisere dem var det nødvendigt at gennemgå samtlige 1.180 sagsmapper med oplysninger om de børn, der på et tidspunkt i deres skoleforløb havde været i berøring med PPR. Årsagen til, at 1.404 børn er registreret elektronisk, mens der "kun" findes sagsmapper på 1.180 børn, er, ifølge Århus Kommune, formentlig, at der ikke findes sagsmapper på de børn, der kun har været i berøring med PPR i forbindelse med kollektiv "behandling" og rådgivning i klassen, f.eks. efter et dødsfald, en trafikulykke eller lignende. Forskellen skønnes derfor ikke at have betydning for validiteten af de indsamlede data.

Kategoriseringen blev foretaget af fem medarbejdere fra Capacent, som både på forhånd og undervejs drøftede de enkelte kategorier. Ud over at "krydse af", om personerne faldt inden for en eller flere af de typer af funktionsnedsættelse, som er inkluderet i undersøgelsen, er der i langt de fleste tilfælde noteret supplerende oplysninger fra journalen/sagsmappen, som udbyder typen og graden af handicap (f.eks. om en motorisk handicap er spastisk lammet eller "blot" motorisk underudviklet).

10.1.2 Repræsentativt udvalgte kommuner

For at tilvejebringe et solidt og repræsentativt datagrundlag blev 12 kommuner i Danmark udvalgt med henblik på gennemgangen af PPR-journaler for årgang 1990. De 12 kommuner blev udvalgt med henblik på at sikre så stor variation som muligt på udvalgte kommunale baggrundskarakteristika, såsom størrelse, urbanisering og geografi. Denne fremgangsmåde blev valgt, da et sådant design er ideelt til vise, hvad der på individniveau har betydning for uddannelsesresultater og -mønstre – uagtet hvilken kommune den enkelte er bosiddende i. Nedenstående tabel viser resultatet af gennemgangen i hver enkelt kommune:

Kommune	Antal indbyggere født i 1990*	Antal handicappede i pct. af antal indbyggere født i 1990	Antal registrerede i pct. af antal indbyggere født i 1990
Frederikssund	577	8,3%	29,1%
Gentofte	850	5,8%	12,1%
Guldborgsund	828	8,2%	33,3%
Hjørring	934	7,8%	25,3%
Ikast-Brande	553	5,8%	23,7%
København	3.662	10,0%	30,3%
Næstved	1.012	7,8%	27,5%
Odense	2.123	6,7%	19,1%
Silkeborg	1.165	7,6%	31,6%
Aabenraa	893	6,6%	35,2%
Aalborg	2.244	2,2%	6,8%
Århus	3.337	9,6%	32,1%
I ALT	18.178	7,6%	25,4%

I de 12 kommuner blev der i alt gennemgået 6.124 sager (tale- høre eller/og PPR-sager) – således svarende til hver tredje elev i en årgang – og der blev på den baggrund foretaget 4.613 registreringer af handicap, indlæringsvanskeligheder eller AKT-problemstillinger, svarende til 25,4% af en årgang. De ca. 1.500 sager, som er gennemgået uden efterfølgende registrering – ud over sagen – skyldes de "bagatelgrænser", som blev anlagt fra begyndelsen (f.eks. bekymrede forældres henvendelser, indstillinger og udredninger, som ikke fører til kompensationer/støtte; udtaleproblemer, som afhjælpes i førskolealderen; krisehjælp til en hel klasse; problemstillinger, som løses hurtigt, og sagen lukkes osv.).

10.1.3 Systematisk gennemgang af PPR-journaler

I forbindelse med journalgennemgangen er målgruppen afgrænset på følgende måde:

- Personen er født i 1990.
- Personen har en funktionsnedsættelse, der har medført et behov for specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand i skoletiden, f.eks. motorisk træning, taleundervisning, specialpædagogisk rådgivning, personlig assistance, særlige undervisningsmaterialer eller tekniske hjælpemidler.
- Den pågældendes funktionsnedsættelse er dokumenteret i form af en medicinsk diagnose, pædagogisk-psykologisk vurdering eller lignende.

Afgrænsning af målgruppen og definition af forskellige typer af funktionsnedsættelser er drøftet og afklaret i samarbejde med en række aktører, herunder Undervisningsministeriet, Janne Lindelof (CVU Syd), repræsentanter for PPR, UU og Børn og Ungelægeordningen i Århus Kommune samt PPR i Silkeborg Kommune. Der skelnes i undersøgelsen mellem følgende otte typer af funktionsnedsættelser:

- Motorisk handicap
- Senhjerneskadede
- Udviklingsforstyrrelse
- Synshandicap
- Hørehandicap
- Tale-, sprog- og læsehandicap
- Epilepsi
- Andet.

Tabellen nedenfor viser en uddybet opgørelse over, hvilke funktionsnedsættelser der er kategoriseret i de forskellige overordnede kategorier.

Motorisk handicap				
Cerebral Parese <ul style="list-style-type: none"> Cerebral Parese Spastisk * lammelse/ spasticitet 	Skoliose <ul style="list-style-type: none"> Skoliose Skæv ryg 	Øvrige <ul style="list-style-type: none"> Logg Calve Perthes sygdom (nedbrydning af hofte) Neurofibromatosis von Recklinghausen (arvelig genfejl) Noonan syndrom Slidgigt Leddegigt Hofteskred Hypermobilitet Ataksi Benytter kørestol Benytter rolator Har protese Blød muskulatur Svære balanceproblemer Motoriske vanskeligheder (f.eks. finmotoriske, grovmotoriske, sansemotoriske, visuo-motoriske, psykomotoriske vanskeligheder osv.) 	Øvrige (fortsat) <ul style="list-style-type: none"> Rygmarvsbrok Manglende førlighed Fod-/hånddefekt Cri du Chat syndrom Lammelse i dele af kroppen Tuberøs sclerose Williams syndrom Dværgvækst Osteoporose Klumpfødder Dysdiadokokinese Manglende/inaktiv arm Motorisk handicap, uspecificeret 	
Senhjerneskadede				
<ul style="list-style-type: none"> Kranietraumer (f.eks. trafikofre) Svulst på lillehjernen Hjerneskade forårsaget af epilepsi Hjerneblødning (apopleksi) Erhvervet hjerneskade 				
Udviklingsforstyrrelse				
ADHD <ul style="list-style-type: none"> ADHD DAMP MBD Hyperaktivitet på organisk grundlag Hyperkinetisk syndrom Under Ritalin-behandling 	Tourettes syndrom	Gennemgribende udviklingsforstyrrelse <ul style="list-style-type: none"> Autisme Spektrum Forstyrrelse / autisme Aspergers Infantil autisme Atypisk autisme Gennemgribende udviklingsforstyrrelse 	Personlighedsforstyrrelse <ul style="list-style-type: none"> Borderline Dyssocial personlighedsforstyrrelse OCD / tvangstanker Narcissistisk personlighedsforstyrrelse Skizofreni Psykose / paranoid psykose Dysthymi 	Øvrige <ul style="list-style-type: none"> Udviklingsforstyrrelse, uspecificeret Psykisk handicapet Wilson's sygdom Neurofibromatosis von Recklinghausen (se også motorisk handicap) Noonan syndrom (se også motorisk handicap)
Synshandicap				
Blind <ul style="list-style-type: none"> Blind Blind (kan skelne lys og mørke) Retinitis Pigmentosa (RP) Lebers kongenitale amaurose, medfødt cortical blindhed 	Nedsat syn (synsrest på 6/18 eller derunder) <ul style="list-style-type: none"> Svagtsynet Cortical synsnedsættelse Synsvanskeligheder Blind på det ene øje Kikkertsyn 	Øvrige <ul style="list-style-type: none"> Øjensygdom Lysfølsomhed Kraftig skelen Retinoblastom Dårlig øjenmotorik Synshandicap, uspecificeret 		

Hørehandicap			
Døv <ul style="list-style-type: none"> Døv 	Nedsat hørelse <ul style="list-style-type: none"> Nedsat hørelse / hørehæmmet Tunghør Konduktivt høretab Perceptivt høretab Bruger høreapparat / teleslynge Døv på det ene øre 		
Tale-, sprog- og læsehandicap			
Stammen	Tale- og sproghandicap <ul style="list-style-type: none"> Specifikke sproglige indlæringsvanskeligheder Udtalevanskeligheder / fonologiske vanskeligheder (svævre) Dysfasi Snøvl Talepædagog (længerevarende) Ganespalte(-opereret) Sproglig retardering Hæs stemme Kæbe-, tunge- og halsspændinger Tavse dage 	Dysleksi <ul style="list-style-type: none"> Dysleksi Ordblindhed 	Øvrige <ul style="list-style-type: none"> Tale-, sprog- og læsehandicap, uspecificeret
Epilepsi			
Andet			
<ul style="list-style-type: none"> Trafikoffer (multihandicappet) PTSD Encoprese (afføringsinkontinens) / inkontinens Føllings sygdom Knoglesygdom Længerevarende indlæggelse (f.eks. pga. leversygdom/transplantation, hjertefejl, kræft) 	<ul style="list-style-type: none"> Dravet syndrom Alkoholskadet Myksødem Svær astma og allergi Kromosomanormali i 47-xyy Medfødt fordøjelsesproblem Prurigo nodularis Hyde 	<ul style="list-style-type: none"> Cohen syndrom Psykisk lammelse Blødersygdom Schönlein Hennoch Purpura Immunforsvarsdefekt Meningitis Cystisk Fibrose Udefineret kronisk sygdom 	

Hertil kommer yderligere to kategorier, der er medtaget som "kontrolgrupper", nemlig unge med faglige/indlæringsmæssige vanskeligheder og unge med problemer i forhold til adfærd, kontakt og trivsel (AKT). Unge, der alene er inkluderet i disse kategorier, regnes i undersøgelsen ikke som handicappede, men indgår af følgende grunde i den samlede stikprøve.

Kategoriseringen er baseret på et skøn i forhold til hver eneste journal. Især i forhold til personer med tale-, sprog- og læsevanskeligheder, synsvanskeligheder og hørevanskeligheder er det nødvendigt i hvert enkelt tilfælde at vurdere, om funktionsnedsættelsen er af en sådan karakter, at der er tale om et handicap.

Kategoriseringen er således baseret på et dobbelt skøn. Først har en professionel (f.eks. psykolog, læge eller talepædagog) vurderet det enkelte barn og skrevet en diagnose, pædagogisk-psykologisk vurdering eller lignende. Her-

efter har medarbejderne fra Capacent foretaget en kategorisering på baggrund af de skriftlige kilder. Dette dobbelte skøn er naturligvis en kilde til "måleusikkerhed".

Der kompenseres imidlertid for usikkerheden, dels via ensartet kategoriseringspraksis i kommunerne (personbåret af en lille kreds), dels ved en efterfølgende gennemgang, vurdering og validering af de registrerede databeskrivelser.

Efter aftale med opdragsgiver er datasættet efterfølgende genkodet med henblik på i videst muligt omfang at klassificere de handicappede efter primært handicap. De resterende, der ikke med rimelighed kan placeres i en enkelt kategori, er herefter kodet i kategorien "Flerhandicap", således at der opnås en gensidigt udelukkende opdeling mellem handicapgrupperne. Desuden er personer med alvorlige kognitive handicap (psykisk udviklingshæmmede og Downs syndrom) efterfølgende udtaget, idet de vurderes at falde uden for undersøgelsens handicapdefinition.

Antallet af registreringer fordelt på kategorier fremgår af rapportens kapitel 2 ovenfor.

10.1.4 Årgang 1985

Årgang 1990 blev som nævnt udvalgt, da det er den senest mulige årgang, hvor det både er muligt at følge uddannelsesmønstre frem til ungdomsuddannelse, og PPR-journalerne samtidig fortsat fandtes i kommunerne. Denne afgrænsning betyder dog samtidig, at det endnu ikke er muligt at kortlægge den del af de unges uddannelsesmønstre, der ligger efter valg af ungdomsuddannelse, dvs. primært gennemførelse og resultater på ungdomsuddannelsen samt videreuddannelse, efterfølgende erhvervsfrekvens m.v.

For at imødegå dette blev det forsøgt at supplere analysen med analyser af årgang 1985, som må antages at være nået længere i uddannelsessystemet. I SU-styrelsen er det registreret, hvilke unge der modtager støtte på en videregående uddannelse som følge af en funktionsnedsættelse. I samarbejde med SU-styrelsen blev de unge fra årgang 1985, der har modtaget støtte (SPS eller særlig SU-støtte) på grund af et handicap på en videregående uddannelse, identificeret. Dette gør sig i alt gældende for 454 personer. 184 af disse har udelukkende modtaget økonomisk støtte, 218 har udelukkende modtaget SPS-støtte (specialpædagogisk støtte), og 52 har modtaget begge dele.

Denne udvælgelsesmetode er imidlertid ikke optimal, da der er tale om en undergruppe blandt de unge med handicap, som alle har påbegyndt en videregående uddannelse samt fået bevilget støtte, og som derfor ikke kan antages at være repræsentativ for de unge med handicap i årgangen som sådan. Det er derfor i samarbejde med opdragsgiver besluttet, at den mest frugtbare strategi i forhold til afdækningen af de videre uddannelsesmønstre for de unge med handicap på sigt vil være at gennemføre supplerende analyser af de unge i årgang 1990, hvor der er tale om en repræsentativ stikprøve. De gennemførte registerundersøgelser for årgang 1985 er således udelukkende

behandlet i appendiks (kapitel 12, jf. dog tillige metodeafsnittet 10.2.4 nedenfor).

10.2 Om undersøgelserne og metoderne

Med udgangspunkt i den repræsentative stikprøve af unge med handicap født i 1990, suppleret med opgørelsen af unge med handicap født i 1985, der har modtaget støtte på en videregående uddannelse, er der anvendt et bredt udsnit af metodiske tilgange. Denne metodetriangulering sikrer først og fremmest, at det er muligt at anlægge en række forskellige perspektiver på problemstillingen og belyse spørgsmålet fra flere forskellige sider. Samtidig sikrer denne metodetriangulering, at kernerresultater kan valideres på tværs af metodisk tilgang. Samlet set sikrer denne flerhed af kilder således et mere sikkert og fyldestgørende videngrundlag for rapportens konklusioner. De anvendte metoder inkluderer:

- Registerundersøgelser baseret på data fra Danmarks Statistik
- Spørgeskemaundersøgelse gennemført telefonisk og postalt
- Personlige besøgsinterview
- Interview med ungdomsuddannelsesvejlederen.

Ud over de metoder, der direkte knytter sig til undersøgelse af de unge med handicap i årgang 1990 og 1985, er der gennemført:

- Omfattende litteraturgennemgang på området (se særskilt rapport)
- Nøglepersonsinterview på området.

De konkrete metoder præsenteres nærmere i de følgende afsnit.

10.2.1 Registerundersøgelserne – årgang 1990

Datagrundlaget for registeranalyserne af de unge i årgang 1990 udgøres af populationsdata for den samlede årgang født i 1990, herunder den repræsentative stikprøve af unge med handicap⁵⁶. Da handicapgruppen således er en stikprøve, mens sammenligningsgrundlaget er populationsdata for hele årgangen, vil der i populationsdata være et antal handicappede, som ikke er i stikprøven. I praksis betyder dette, at forskellene mellem det, der i rapporten betegnes unge med handicap og unge uden handicap, underdrives. Dette er dog ikke et problem i sig selv, men betyder, at resultaternes kan tolkes som konservative test af eventuelle forskelle. Betydningen af dette må imidlertid vurderes at være meget marginal. Rapportens hovedresultater er desuden

---

⁵⁶ Den repræsentative stikprøve er efterfølgende beriget hos Danmarks Statistik. De 1.228 personer, hvor CPR-nummeret kunne valideres, indgår i analyserne.

blevet robusthedstestet ved at gentage hovedanalyserne kun for personer bosat i de 12 udvalgte kommuner. Disse robusthedstest har ikke givet anledning til bemærkninger.

Data stammer overordnet fra tre forskellige kilder:

- Datasæt med repræsentativt udsnit af handicappede i årgangen
- Registerdata fra Danmarks Statistik for årgangen samt biologiske forældre
- Datasæt fra Undervisningsministeriet over folkeskolekarakterer m.v.

For den samlede population samt deres biologiske forældre er der anvendt registerdata fra en række forskellige registre. Det drejer sig om data om børnenes uddannelsesvej, børnenes sociale baggrund og forældrenes sociale baggrund. Der er anvendt data fra:

- Uddannelsesregistret (UDDA)
- Institutionsregistret (INST)
- Det komprimerede elevregister (KOET)
- Indvandrerdage (IEPE)
- Vejregistret
- Beskæftigelses- og indkomststatistik
- Ledighedsstatistik
- Familier og husstande (FAIN).

Desuden er der udtrukket data fra Undervisningsministeriets register over indberettede folkeskolefag, -karakterer og institutioner.

Data fra disse forskellige kilder er efter en omfattende omstrukturering og validering blevet sammenkoblet med henblik på at skabe et sammenhængende datasæt, der samler de forskellige oplysninger for den enkelte unge. Dette arbejde har muliggjort de efterfølgende analyser af en række sammenhænge og forskelle mellem uddannelsesmønstre og -resultater for de unge med og uden handicap i årgang 1990, under inddragelse af sociale baggrundsfaktorer m.v.

10.2.2 Spørgeskemaundersøgelse blandt unge med handicap i årgang 1990

Der er desuden gennemført en omfattende spørgeskemaundersøgelse blandt de unge med handicap i årgang 1990. I alt 1.228 personer blev klassificeret som unge med handicap efter gennemgang af PPR-journaler i 12 kommuner og efterfølgende valideringer. Da personer med hemmelig adresse udgår, kunne i alt 1.107 personer kontaktes i forbindelse med den gennemførte spørgeskemaundersøgelse.

I første omgang forsøgtes respondenterne kontaktet telefonisk. Hvis personer ikke kunne træffes telefonisk eller over telefonen tilkendegav, at de foretrak at udfylde et papirskema, blev der udsendt et sådant. Der blev desuden udsendt endnu et papirskema sammen med en påmindelse efter ca. 30 dage til de personer, som endnu ikke havde besvaret skemaet.

I alt blev der gennemført telefoninterview med 296 respondenter, og 195 respondenter besvarede papirskemaet. I alt 491 personer deltog således i undersøgelsen svarende til en svarprocent på 44,4. For at etablere en relevant kontrolgruppe blev der desuden gennemført interview med 200 tilfældigt udvalgte unge født i årgang 1990. Nedenstående tabel viser fordelingen på de enkelte handicapkategorier i hele stikprøven (registerundersøgelsen) og blandt de 491, der har svaret på spørgeskemaundersøgelsen. Som det fremgår, er der overordentlig god overensstemmelse mellem de to fordelinger, og der er således ingen grund til at antage, at frafaldet i forbindelse med, at nogle ikke har besvaret spørgeskemaet, er et problem.

	Antal i stikprøven		Antal i	
Motorisk handicap	71	5,8%	29	5,9%
Senhjerneskadede	7	0,6%	3	0,6%
Udviklingsforstyrrelse	228	18,6%	76	15,5%
Synshandicap	30	2,4%	12	2,4%
Hørehandicap	81	6,6%	31	6,3%
Tale-, sprog- og læsehandicap	604	49,2%	254	51,7%
Epilepsi	24	2,0%	10	2,0%
Andet	64	5,2%	21	4,3%
Flerhandicap	119	9,7%	55	11,2%
I ALT	1.228	100,0%	491	100,0%

10.2.3 Personlige dybdeinterview med unge med handicap og deres forældre samt interview med uddannelsesvejledere

Interview med unge med handicap

De 481 personer, som medvirkede i spørgeskemaundersøgelsen, blev efterfølgende rangeret efter uddannelsesresultater, og 60 af de personer, som havde indvilget i at medvirke, blev kontaktet med henblik på et personligt besøgsinterview. 52 lykkedes det at få kontakt og interview med.

Personerne blev udvalgt blandt dem, der overordnet set havde klaret sig godt, og dem, der havde klaret sig dårligt. Definitionen af dette spekter baserede sig på henholdsvis de unges gennemførelse af grundskolen og påbegyndelsen af en ungdomsuddannelse. Unge med handicap, som havde gennemført grundskolen såvel som påbegyndt en ungdomsuddannelse, blev defineret som at have klaret sig bedst. Unge med handicap, som hverken havde gennemført grundskolen eller påbegyndt en ungdomsuddannelse, blev defineret som at have klaret sig dårligst. Desuden søgtes deltagerne spredt på handicaptypen, geografi m.v.

Disse kvalitative interview blev gennemført med udgangspunkt i en uarbejdet interviewguide og sigtede primært mod at identificere, hvad der kendetegner de unge med handicap, der har klaret sig godt og dårligt. De unge blev bedt om at beskrive, hvorvidt og hvordan forskellige faktorer såsom hjælpemidler, støtteordninger, forældre og det sociale liv har og har haft betydning for deres uddannelsesforløb. Resultaterne af de kvalitative interview baserer sig derfor på deltagerens subjektive fortolkninger af deres uddannelsesforløb, deres handicap taget i betragtning.

Interview med forældre

I forbindelse med afholdelse af de kvalitative dybdeinterview med unge med handicap blev der i en række tilfælde også gennemført personlige interview med den unges forældre. De kvalitative interview med forældrene havde til formål at skabe indblik i forældrenes oplevelse af, hvilke faktorer der har betydning for uddannelsesresultater og -muligheder for de unge med handicap. Endvidere har formålet været at identificere eventuelle sammenhænge mellem forældrenes engagement og de unges uddannelsesresultater.

Interview med UU-vejledere

I tillæg til disse personlige interview er UU-centrene/UU-vejlederne tilknyttet de unge efterfølgende kontaktet med henblik på interview. I interview blev resultater fra de individuelle interview med unge, samt data om præstationer, handicap mv. koblet med tilgængelige informationer og vurderinger hos de tilknyttede vejledere.

10.2.4 Nøglepersoninterview

Som optakt til de kvalitative interview med unge med handicap blev der foretaget i alt 13 kvalitative interview med viden- og nøglepersoner inden for området omkring uddannelsesmuligheder for unge med handicap.

Denne del af undersøgelsen havde til formål at kvalificere undersøgelsen som en helhed. Interviewene skulle ligeledes give den relevante viden til gennemførelsen af de kvalitative interview med unge med handicap, deres forældre m.m., som lå i umiddelbar forlængelse heraf.

Disse kvalitative interview blev gennemført med udgangspunkt i en uarbejdet interviewguide og sigtede primært mod at identificere, hvad der fremmer og hæmmer børn og unges uddannelsesresultater og -muligheder.

Viden- og nøglepersonerne blev udvalgt efter deres faglige profiler og ansættelser rundt om på nationale forsknings-, interesse- og videncentre og i andre offentlige administrative institutioner. På denne måde er der opnået funderede vurderinger af forandringerne med basis i dokumenterede resultater såvel som personlige erfaringer med området

Viden- og nøglepersonerne består således af:

- Faglige eksperter, der beskæftiger sig med forskning inden for uddannelsesområdet for handicappede
- Ledelsesansvarlige på videncentre
- Repræsentanter fra interesseorganisationer
- Repræsentanter fra hhv. kommunale og statslige forvaltninger (PPR-medarbejdere og repræsentanter fra SU-styrelsen).

Viden- og nøglepersonerne er repræsenteret fra de seks udvalgte handicapgrupper. Det er ligeledes blevet sikret, at deltagerne enten eller både og besidder viden inden for ungdomsuddannelsesområdet og folkeskoleområdet. Således er begge områder dækket ind i interviewrækken.

Det bør understreges, at viden- og nøglepersonernes udtalelser hviler på personlige såvel som dokumenterede erfaringer, hvorfor deres vurderinger ikke bør betragtes som objektive i videnskabelig forstand.

10.2.5 Registerundersøgelserne – årgang 1985

Datagrundlaget for registeranalyserne af årgang 1985 udgøres af populationsdata for den samlede årgang født i 1985 samt en opgørelse af de unge med handicap, der har modtaget støtte på en videregående uddannelse. Da handicapgruppen således udelukkende udgøres af personer, der har fået tildelt støtte fra SU-styrelsen, vil der i populationsdata være et antal handicappede, som ikke optræder som sådan.

Data stammer således overordnet fra to forskellige kilder:

- Datasæt med unge, der har modtaget enten SPS eller almen (ekstra økonomisk) støtte fra SU-styrelsen til en videregående uddannelse
- Registerdata fra Danmarks Statistik for årgangen samt biologiske forældre.

Datasættet fra SU-styrelsen udgøres af 454 personer. 184 af disse har udelukkende modtaget økonomisk støtte, 218 har udelukkende modtaget SPS-støtte, og 52 har modtaget begge dele.

For den samlede population samt deres biologiske forældre er der anvendt registerdata fra en række forskellige registre. Det drejer sig om data om børnenes uddannelsesvej, børnenes sociale baggrund og forældrenes sociale baggrund. Der er anvendt data fra:

- Uddannelsesregistret (UDDA)
- Institutionsregistret (INST)
- Det komprimerede elevregister (KOET)
- Indvandrerdatabasen (IEPE)
- Vejregistret
- Beskæftigelses- og indkomststatistik
- Ledighedsstatistik
- Familier og husstande (FAIN).

Der er en generel tidsmæssig forsinkelse i opdateringen af registrene i Danmarks Statistik. Da data fra SU-styrelsen over tildelt støtte er opdateret, har det således været nødvendigt at tilpasse de to datakilder. Da den nyeste opgørelse af uddannelsesstatus i DST er opgjort pr. 1. januar 2008, er det således kun de personer fra SU-datasættet med en registreret påbegyndt eller afsluttet videregående uddannelse pr. 1. januar 2008, der er medtaget i analyserne. Dette gør sig gældende for 369 af de 454 personer.

Data fra disse forskellige kilder er efter en omfattende omstrukturering og validering blevet sammenkoblet med henblik på at skabe et sammenhængende datasæt, der samler de forskellige oplysninger for den enkelte unge. Dette arbejde har muliggjort nærværende analyse af en række sammenhænge og forskelle mellem uddannelsesmønstre og -resultater for de handicappede og ikke-handicappede i årgang 1985, der er startet på en videregående uddannelse, under inddragelse af sociale baggrundsfaktorer m.v.

Resultaterne af denne registerundersøgelse fremgår af appendiks 2 (kapitel 12).

11. Appendiks 1: Dokumentation for analyseresultater

I dette kapitel præsenteres en omfattende dokumentation for de af rapportens analyser, der bygger på mere avancerede statistiske metoder.

11.1 Regressioner kun på baggrundsvariable (registerdata)

I dette afsnit præsenteres de logiske regressionsanalyser baseret på registerdata. Hensigten er at fastlægge betydningen af en række centrale baggrundsfaktorer for de tre centrale uddannelsesmæssige barrierer:

- Gennemførelse af grundskolen
- Afslutning med karakterer
- Påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

11.1.1 Gennemførelse af grundskolen

Nedenstående tabel viser koefficienterne for den gennemførte regression på sociale baggrundsvariable i forhold til, om den unge med handicap har gennemført grundskolen (9. klasse).

Tabel 11.1

Regression (kun social baggrund): Gennemføre grundskolen (9. klasse).

Kilde: Registerdata

Gennemført grundskole? Ja/nej	Koefficienter (B)
Konstant	2,488
Dreng	-0,315
Pige	0
Vestlig etnisk oprindelse	0,163
Ikke-vestlig etnisk oprindelse	0
Område under 100.000 indbyggere	0,138
Område over 100.000 indbyggere	0
Indkomst under median	-0,686**
Indkomst over median	0
Mindst en forælder uden beskæftigelse	-0,099
Begge forældre beskæftiget	0
Ikke gift	-0,386*
Begge forældre gift	0
Ingen forældre med VU	-0,392*
Mindst en forældre med VU	0
LogLikelihood funktion	213,939
χ^2 (Frihedsgrader)	46,351 (7)
P	0,000
Nagelkerkes R²	0,070
N	1066

* Signifikant på 0,05 niveau. ** Signifikant på 0,01 niveau *** Signifikant på 0,001 niveau.

11.1.2 Gennemførelse med FSA

Nedenstående tabel viser koefficienterne for den gennemførte regression på sociale baggrundsvariable i forhold til, om den unge med handicap har gennemført grundskolen (9. klasse) med FSA.

Tabel 11.2

Regression (kun social baggrund): Afslutte grundskolen med FSA

Kilde: Registerdata

Gennemført med FSA? Ja/nej	Koefficienter (B)
Konstant	2,583
Dreng	0,090
Pige	0
Vestlig etnisk oprindelse	-0,095
Ikke-vestlig etnisk oprindelse	0
Område under 100.000 indbyggere	-0,614***
Område over 100.000 indbyggere	0
Indkomst under median	-0,533*
Indkomst over median	0
Mindst en forælder uden beskæftigelse	-0,068
Begge forældre beskæftiget	0
Ikke gift	-0,325
Begge forældre gift	0
Ingen forældre med VU	-0,470*
Mindst en forældre med VU	0
LogLikelihood funktion	208,210
χ^2 (Frihedsgrader)	44,223 (7)
P	0,000
Nagelkerkes R²	0,078
N	879

* Signifikant på 0,05 niveau. ** Signifikant på 0,01 niveau *** Signifikant på 0,001 niveau.

11.1.3 Påbegyndelse af ungdomsuddannelse

Nedenstående tabel viser koefficienterne for den gennemførte regression på sociale baggrundsvariable i forhold til, om den unge med handicap har påbegyndt en ungdomsuddannelse.

Tabel 11.3

Regression (kun social baggrund): Påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

Kilde: Registerdata

Påbegyndt ungdomsuddannelse? Ja/nej	Koefficienter (B)
Konstant	0,703
Dreng	0,203
Pige	0
Vestlig etnisk oprindelse	0,092
Ikke-vestlig etnisk oprindelse	0
Område under 100.000 indbyggere	-0,364*
Område over 100.000 indbyggere	0
Indkomst under median	-0,258
Indkomst over median	0
Mindst en forælder uden beskæftigelse	-0,390*
Begge forældre beskæftiget	0
Ikke gift	-0,282
Begge forældre gift	0
Ingen forældre med VU	-0,445**
Mindst en forældre med VU	0
LogLikelihood funktion	239,857
χ^2 (Frihedsgrader)	52,105 (7)
P	0,000
Nagelkerkes R²	0,077
N	879

* Signifikant på 0,05 niveau. ** Signifikant på 0,01 niveau *** Signifikant på 0,001 niveau.

12. Appendiks 2: Registerundersøgelse for årgang 1985

I dette kapitel behandles den del af den samlede undersøgelse, der analyserer de unge i årgang 1985, der har modtaget enten SPS (Specialpædagogisk Støtte) eller særlig SU-støtte på en videregående uddannelse på grund af særlige vanskeligheder eller handicap. Datagrundlaget for analyserne er registerdata indhentet fra Danmarks Statistik for denne gruppe. For at sikre et validt sammenligningsgrundlag er der tillige indhentet data for den samlede årgang født i 1985.

Dette datagrundlag indeholder for såvel de handicappede som for hele årgangen oplysninger om:

- Hvornår de unge har afsluttet grundskolen samt klassetrin og institutionstype
- Om – og i givet fald hvornår – de unge er startet på en ungdomsuddannelse efter afslutning af grundskolen samt hvilken
- Hvornår de unge er startet på en videregående uddannelse efter afslutning af ungdomsuddannelse samt hvilken
- Baggrundsoplysninger om de unge, såsom køn, etnicitet og bopæl
- Oplysninger om de unges sociale baggrund, eksempelvis forældrenes uddannelse, beskæftigelse og familiestatus.

Det første afsnit indeholder en redegørelse for inddelingen i unge med og uden handicap. Rapporten er herefter inddelt i to hovedafsnit. Først behandles uddannelsesmønstrene op til den videregående uddannelse, og dernæst analyseres den sociale baggrund. Med hensyn til metode og datagrundlag henvises til afsnit 10.1.4 og 10.2.4 ovenfor.

12.1 Børn og unge med handicap i årgang 1985

I modsætning til delanalysen gennemført for årgangen født i 1990, der base-rede sig på identifikationen af et repræsentativt udvalg af unge med handi-cap i årgang 1990 gennem gennemgang af PPR-journaler i 12 udvalgte kommuner, bygger analyserne af de unge i årgang 1985 som nævnt på et andet grundlag. De unge, der i nærværende rapport er analyseret som unge med handicap, er således udvalgt på baggrund af, at de på en videregående uddannelse har modtaget støtte (SPS eller særlig SU-støtte) på grund af et handicap. Dette gør sig i alt gældende for 454 personer. 184 af disse har udelukkende modtaget økonomisk støtte, 218 har udelukkende modtaget SPS-støtte, og 52 har modtaget begge dele.

Disse personer adskiller sig således generelt fra den samlede gruppe af unge med handicap i forhold til, at:

- De alle har gennemført grundskolen
- De næsten alle har gennemført en ungdomsuddannelse
- De alle har påbegyndt en videregående uddannelse
- De alle har modtaget hjælpemidler eller særlig støtte på den videre-gående uddannelse.

Der er således tale om den gruppe af unge med handicap, der med hensyn til uddannelsesmønstre klarer sig bedst. Det er derfor interessant at undersøge, hvad der har karakteriseret disse unges uddannelsesforløb. Det er desuden interessant at undersøge, hvorvidt der kan spores nogen karakteristiske træk ved de unges sociale baggrund, der kan være med til at forklare, at disse unge har klaret sig godt gennem uddannelsessystemet.

Samtidig skal det også bemærkes, at resultater og analyser i denne rapport, på grund af de nævnte forskelle på gruppen af unge med handicap, således ikke kan sammenlignes direkte med resultater og analyser fra den gennem-førte registerundersøgelse for årgang 1990. Der er i stedet tale om, at de to registerundersøgelser supplerer hinanden ved at lægge forskelligt fokus på problemstillingerne.

12.1.1 Sammenligning med unge uden handicap

De unge med handicap i nærværende analyse udgør således en delpopulati-on af unge med handicap i årgang 1985 som sådan, da de som nævnt alle har påbegyndt en videregående uddannelse. Når disse unges uddannelses-mønstre og sociale baggrund analyseres, er det således nødvendigt at opstil-le en sammenlignelig gruppe af unge uden handicap i årgangen.

I de følgende analyser er de unge med handicap således sammenlignet med de unge uden handicap i årgangen, der ligeledes har enten påbegyndt eller afsluttet en videregående uddannelse.

For at opnå et så validt sammenligningsgrundlag som muligt de to grupper imellem er det ligeledes kun de unge med handicap, der har registreret en påbegyndt eller gennemført videregående uddannelse hos Danmarks Statistik i nyeste opgørelse (1. januar 2008), der er medtaget i analyserne⁵⁷.

12.1.2 Typer af handicap

For de unge, der har modtaget SPS-støtte, er typen af handicapet registreret. Dette gør sig ikke gældende for de unge, der udelukkende har modtaget økonomisk støtte. Tabel 12.1 viser fordelingen på handicaptypen.

Tabel 12.1
Typer af handicap

Type handicap	Antal	Pct.
Ikke registreret (ikke SPS-støtte)	184	40,5%
Andet/ikke oplyst	2	0,4%
Bevægelsesvanskeligheder	44	9,7%
Døve	6	1,3%
Hørehæmmede	5	1,1%
Læse- eller skrivevanskeligheder	176	38,8%
Neurologisk lidelse	5	1,1%
Psykiske problemer	13	2,9%
Svagsynede	12	2,6%
Udviklingsforstyrrelser	7	1,5%
Total	454	100,0%

⁵⁷ Dette skyldes, at data fra SU-styrelsen over bevilling af støtte er opdateret, således at også de unge med handicap, der har fået tildelt på en uddannelse, som de er startet på i 2008/2009, er med i opgørelsen. På grund af den generelle forsinkelse i uddannelsesopgørelserne fra Danmarks Statistik (p.t. er nyeste tal opgjort pr. 1. januar 2008) vil der således være et antal af disse unge med handicap, hvis uddannelsesstart ikke er registreret i uddannelsesstatistikkerne. For at sikre sammenlignelighed mellem de to grupper er disse unge derfor ikke medtaget i analysen. Se i øvrigt rapportens metodeafsnit.

12.2 Uddannelsesmønstre

I dette hovedafsnit sammenlignes de unge på en videregående uddannelse, henholdsvis med og uden handicap, med hensyn til deres uddannelsesmønstre.

12.2.1 Grundskolen

Alle de unge med handicap, der har startet på en videregående uddannelse, har naturligvis gennemført grundskolen. Det er imidlertid interessant at undersøge, hvorvidt de har gennemført i samme tempo som de unge i årgangen uden handicap. Tabellen nedenfor viser afslutningsåret for grundskolens 9. klasse.

Tabel 12.2

Afslutningsår for 9. klasse. Unge med og uden handicap på videregående uddannelse.

År	Uden handicap (n=19.612)	Med handicap (n=359)	Total
1999	0,0%	0,0%	0,0%
2000	6,6%	6,1%	6,6%
2001	88,5%	86,4%	88,4%
2002	4,7%	7,2%	4,8%
2003 (eller senere)	0,1%	0,3%	0,1%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Som det fremgår af tabellen, har de unge med handicap, der er startet på en videregående uddannelse, samlet set været lidt langsommere om at gennemføre grundskolen. Forskellen er dog begrænset.

Det er samtidig interessant at undersøge, om der er forskel på, på hvilken type skole 9. klasse er afsluttet.

Tabel 12.3

Skoletype, hvor 9. klasse er afsluttet. Unge med og uden handicap på videregående uddannelse.

	Uden handicap (n=19612)	Med handicap (n=359)	Total
9. kl. i folkeskole	91,9%	86,4%	91,8%
9. kl. på efterskole	8,1%	13,6%	8,2%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 12.3 viser, at blandt de unge med handicap, som er startet på en videregående uddannelse, er der flere – nemlig knap 14% – der har taget 9. klasse på en efterskole. Den tilsvarende andel blandt de unge uden handicap er kun 8%.

12.2.2 Ungdomsuddannelsen

De fleste unge med handicap, der er startet på en videregående uddannelse, har naturligvis gennemført en ungdomsuddannelse. Det er imidlertid også interessant at undersøge, om de unge med handicap adskiller sig i deres uddannelsesmønstre fra de unge uden handicap. I analysen ovenfor af gennemførelsestempo for grundskolen viste det sig, at der var en svag tendens til, at de unge med handicap generelt havde gennemført grundskolen en anelse senere end den sammenlignelige gruppe uden handicap. Det er derfor ligeledes relevant at undersøge, hvorvidt de unge med handicap gennemfører en eventuel ungdomsuddannelsen i samme tempo som de unge uden handicap.

Tabellen nedenfor viser, hvornår de unge henholdsvis med og uden handicap, der er startet på en videregående uddannelse, har afsluttet deres ungdomsuddannelse.

Tabel 12.4

År for afsluttet ungdomsuddannelse. Unge med og uden handicap på videregående uddannelse.

År	Uden handicap (n=19.467)	Med handicap (n=339)	Total
2002	0,1%	0,0%	0,1%
2003	3,0%	2,4%	3,0%
2004	45,6%	35,4%	45,5%
2005	43,2%	42,8%	43,2%
2006	6,4%	14,7%	6,6%
2007	1,6%	4,7%	1,7%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Som det fremgår, afslutter langt hovedparten af de unge, der har gennemført en ungdomsuddannelse, ungdomsuddannelsen i 2004 eller 2005. Sammenligner man de unge henholdsvis med og uden handicap, ses det, at der også her er en tendens til, at de unge med handicap gennemfører ungdomsuddannelsen senere. Mens i alt 8% af de unge uden handicap først har afsluttet deres ungdomsuddannelse i 2006 eller 2007, så gør dette sig således gældende for næsten 20% af de unge med handicap.

Det er desuden interessant, om de unge med handicap vælger samme type af ungdomsuddannelse som de unge uden handicap. Tabel 12.5 viser en oversigt over dette.

Tabel 12.5

Ungdomsuddannelses-type. Unge med og uden handicap på videregående uddannelse.

	Uden handicap (n=19.467)	Med handicap (n=339)	Total
Almen gymnasial	75,1%	79,4%	75,2%
Erhvervsgymnasial	22,6%	15,0%	22,4%
Erhvervsfaglig	2,3%	5,6%	2,4%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Det ses, at de unge med handicap, der er startet på en videregående uddannelse, i højere grad end de unge uden handicap kommer fra en almen gymnasial eller en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse. Til gengæld er der færre, der har taget en erhvervsgymnasial ungdomsuddannelse (f.eks. HHX og HTX). Dette resultat stemmer overens med resultatet i analysen af årgang 1990, der ligeledes viste, at de unge med handicap i mindre grad vælger de erhvervsgymnasiale ungdomsuddannelser.

12.2.3 Den videregående uddannelse

Det er desuden interessant at undersøge, om der er systematiske forskelle på, hvilke typer af videregående uddannelse de unge henholdsvis med og uden handicap vælger.

Tabel 12.6

Type af videregående uddannelse. Unge med og uden handicap på videregående uddannelse.

	Uden handicap (n=21.118)	Med handicap (n=369)	Total
Kort VU	14,7%	13,8%	14,6%
Mellemlang VU	30,0%	36,0%	30,1%
Bachelor	54,4%	48,5%	54,3%
Lang VU	0,9%	1,6%	0,9%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Som det fremgår af tabellen, er der en tendens til, at flere i gruppen af unge med handicap går på en mellemlang videregående uddannelse. Det er imidlertid svært på det foreliggende grundlag at vurdere, om dette skyldes, at de

unge med handicap i højere grad vælger en mellemlang uddannelse, eller om det skyldes, at disse uddannelsesinstitutioner f.eks. er bedre til at oplyse om muligheder for støtte, således at flere herfra indgår i SU-styrelsens opgørelse. Som det fremgår af tabellen, er det dog generelt sådan, at de unge med handicap er fordelt ud over alle hovedgrupperne.

I forhold til, hvor hurtigt de unge påbegynder en videregående uddannelse, er det interessant at se, om der tegner sig samme billede, som var tilfældet med hensyn til grundskole og ungdomsuddannelse. Tabel 12.7 nedenfor viser startåret for den videregående uddannelse.

Tabel 12.7

Startår for videregående uddannelse. Unge med og uden handicap på videregående uddannelse.

	Uden handicap (n=21.070)	Med handicap (n=368)	Total
2003 eller før	0,7%	0,5%	0,7%
2004	9,2%	7,9%	9,2%
2005	27,6%	25,0%	27,6%
2006	36,4%	37,2%	36,4%
2007	26,0%	29,3%	26,1%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Som det fremgår, bekræftes tendensen. De unge med handicap starter således overordnet set lidt senere på den videregående uddannelse. Forskellen er dog minimal, og det tyder ikke på, at forsinkelsen fra grundskolen og ungdomsuddannelse akkumuleres.

12.3 De unges sociale baggrund

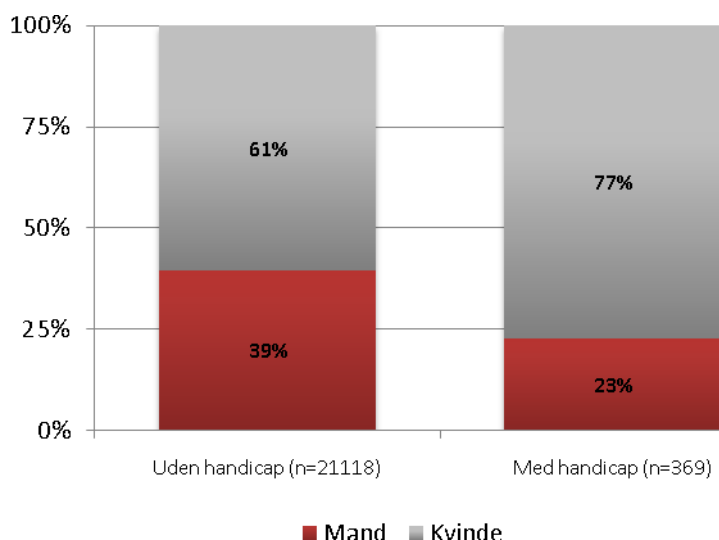
I dette hovedafsnit sammenlignes de unge med og uden handicap på en videregående uddannelse i forhold til deres sociale baggrund. Det er således muligt at tegne et billede af, om der er forskelle mellem de to grupper i forhold til, hvilke forældremæssige ressourcer der kendetegner grupperne.

12.3.1 Elevspecifikke faktorer

Der er generelt flere piger end drenge, der starter på en videregående uddannelse. Figur 12.1 nedenfor viser kønsfordeling for de unge på en videregående uddannelse opdelt efter køn.

Figur 12.1

Kønsfordeling blandt unge med og uden handicap på en videregående uddannelse

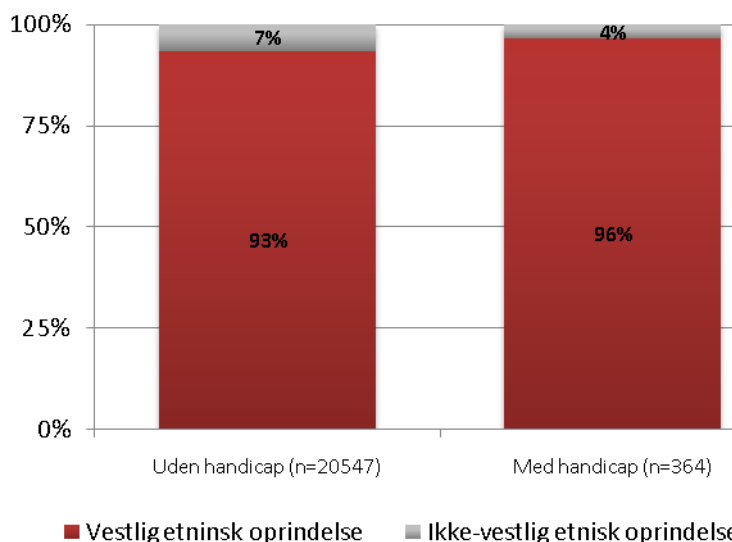

Som det fremgår, er den generelle overvægt af piger endnu større for de unge med handicap. Mens piger således udgør 61% af de unge uden handicap på en videregående uddannelse, så udgør de hele 77% blandt de unge med handicap.

Vendes blikket mod de unges etniske oprindelse, er der ligeledes en markant forskel på de to grupper.

Figur 12.2

Etnisk oprindelse blandt unge med og uden handicap på en videregående uddannelse

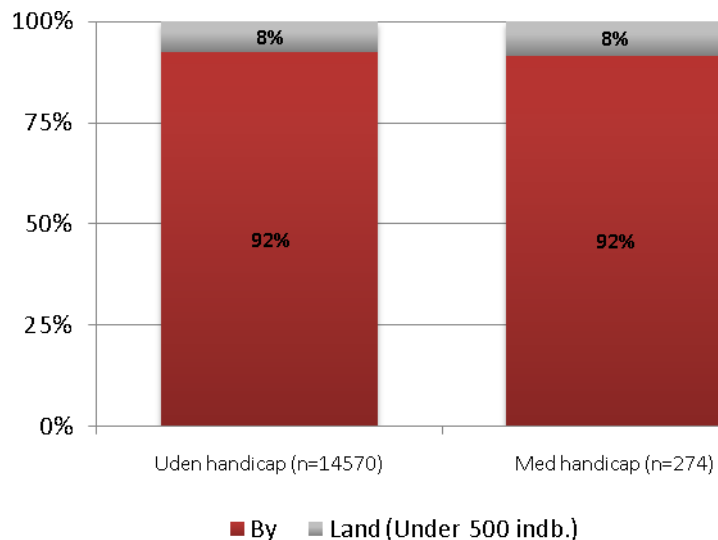

Figur 12.2 viser således, at mens 7% af de unge uden handicap, der starter på en videregående uddannelse, har en ikke-vestlig etnisk oprindelse, så er dette kun tilfældet for 4% af de unge med handicap.

Ser vi på de unges bopæl, bor langt de fleste i et byområde. Dette hænger naturligvis sammen med placeringen af de videregående uddannelsesinstitutioner. Figur 12.3 viser, at der ikke er forskel på de unge med og uden handicap med hensyn til bopæl.

Figur 12.3

Bopæl i land/by for unge med og uden handicap på en videregående uddannelse

Analysen af de elevspecifikke baggrundsfaktorer viser således samlet set, at der med hensyn til køn og etnisk oprindelse er forskel på de to grupper. Det er vanskeligt at fastlægge, hvad dette skyldes på baggrund af denne analyse. Det synes dog klart, at drenge samt personer med ikke-vestlig etnisk oprindelse er ekstra underrepræsenteret blandt de unge med handicappede på en videregående uddannelse. En del af forklaringen kan naturligvis være, at disse grupper er mere tilbageholdende med at søge støtte og derfor i mindre grad bliver registreret i SU-statistikken.

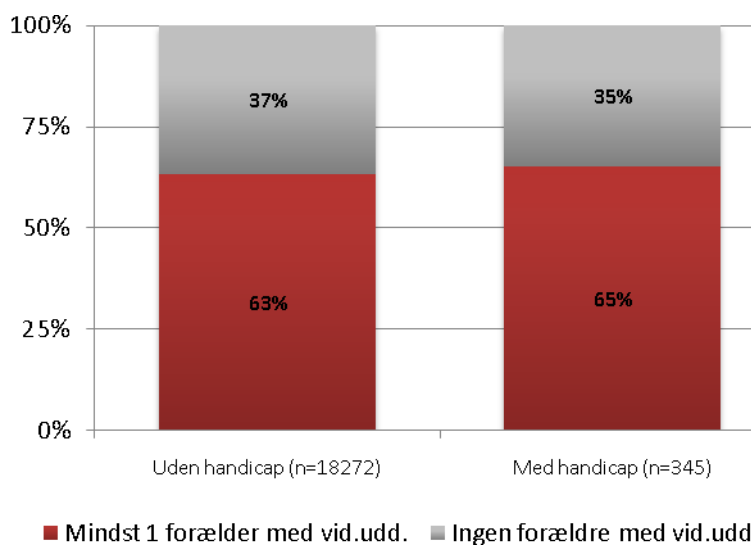
12.3.2 Forældrebaggrund

Ud over ovennævnte elevspecifikke faktorer er det også relevant at se på de unges forældrebaggrund. Dette kan f.eks. give en indikation af, om de unge med handicap, der starter på en videregående uddannelse, har en stærkere og mere ressourcestærk forældrebaggrund end gruppen af unge, der starter på en videregående uddannelse generelt.

Figur 12.4 viser, hvor mange af de unge der selv er startet på en videregående uddannelse, som har mindst én forælder, der ligeledes har en videregående uddannelse.

Figur 12.4

Forældrenes uddannelsesniveau for unge med og uden handicap på en videregående uddannelse

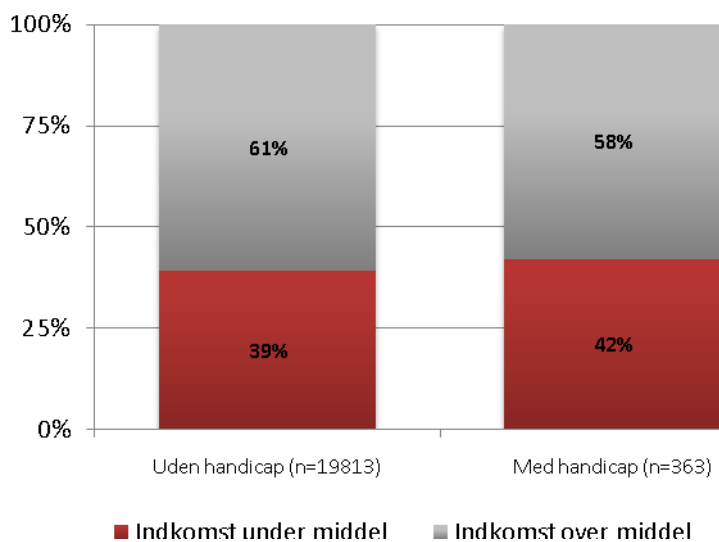

Som det fremgår, er der ikke nævneværdig forskel på de to grupper. Dog er der lidt flere blandt de unge med handicap, der har en forælder med en videregående uddannelse⁵⁸.

Ser man på en anden indikator for forældreressourcer i form af, om forældrenes samlede bruttoindkomst ligger under eller over gennemsnittet, ses imidlertid det omvendte billede.

Figur 12.5

Forældrenes indkomst for unge med og uden handicap på en videregående uddannelse

⁵⁸ Forskellen er ikke statistisk signifikant.

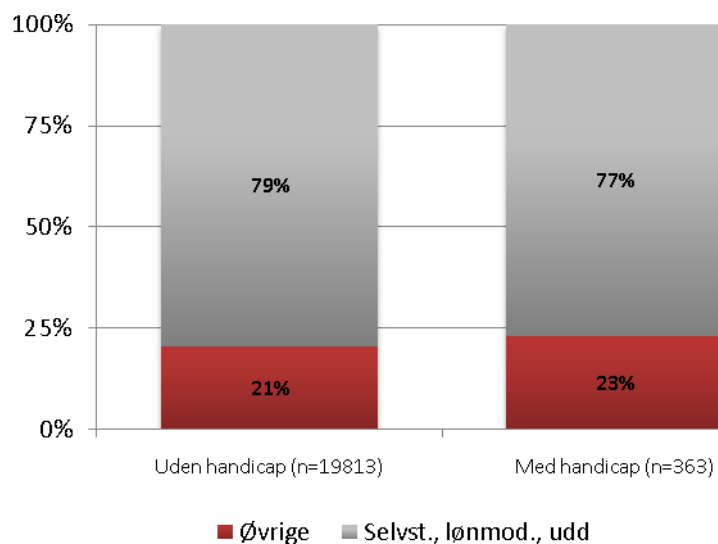

Som det fremgår, er der således 61% af de unge uden handicap, der har forældre med en indkomst over middel, mens dette kun gør sig gældende for 58% af de unge med handicap⁵⁹.

Samme billede tegner sig, hvis vi ser på, om forældrene er i beskæftigelse.

Figur 12.6

Forældrenes beskæftigelsesstatus for unge med og uden handicap på en videregående uddannelse

Mens 79% af de unge uden handicap har forældre i beskæftigelse/uddannelse (selvstændige, lønmodtagere, under uddannelse), gør det sig kun gældende for 77% af de unge med handicap. Igen er forskellen dog minimal⁶⁰.

En sidste central indikator for forældreressourcer er, om forældrene er gift/samlevende. Igen ses en minimal forskel på de to grupper⁶¹.

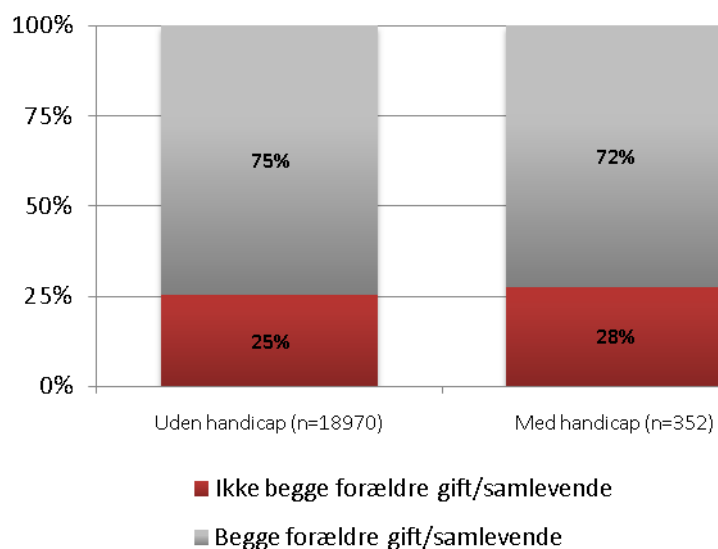
⁵⁹ Forskellen er ikke statistisk signifikant.

⁶⁰ Forskellen er ikke statistisk signifikant.

⁶¹ Forskellen er ikke statistisk signifikant.

Figur 12.7

Forældrenes civilstatus for unge med og uden handicap på en videregående uddannelse

Samlet set viser analysen af forældrebaggrunden således, at der er minimal forskel på de to gruppers forældrebaggrund på en række centrale parametre. Der er således ikke grund til at antage, at de unge med handicap, der er startet på en videregående uddannelse, har en stærkere eller svagere forældre-ressource i ryggen end unge uden handicap.